

Gebiedsplan Goeree-Overflakkee

Werken aan een gebiedsgerichte
aanpak voor water, natuur en klimaat

Inhoudsopgave

Leeswijzer	3
Onderdeel A: Inleiding en gebiedsbeschrijving	4
Onderdeel B: Uitvoering projecten korte termijn	16
Onderdeel C: Doorontwikkeling gebiedsplan	29
Bijlage 1: Richtinggevende doelen	33
Bijlage 2: Projectvoorstellen	38
1. Eiland van waarde	38
2. Bodemkracht Goeree-Overflakkee	46
3. Robuuste datagedreven teelten – zicht op nutriënten	53
4. Opstellen ecosysteemplannen icoonsoorten	61
5. Ecologische verbindingzones Kop van Goeree	66
6. Uitbreiding meetnet landschapselementen	70
7. Pilot peilopzet GO (met jaarrond doorspoelen)	75
8. Voorbereiding Robuust Watersysteem	80
9. Tien beste GBDA-zones	84
10. Aanpak invasieve exoten buiten Natura 2000-gebieden	87
11. Eco-hydrologisch onderzoek Kop van Goeree	91
12. Recreatieonderzoek	94
13. Biodiversiteitsmonitoring landelijk gebied	97
Bijlage 3: Kengetallen Landbouw (grondgebruik)	99

Colofon

Opdrachtgever:	Provincie Zuid-Holland
Opgesteld door:	René Klein en Leo Klein Teeselink (Wing) In samenwerking met: Waterschap Zuid-Hollandse Delta, gemeente Goeree-Overflakkee en met input van diverse gebiedspartijen op Goeree-Overflakkee
Foto's:	Gemeente Goeree-Overflakkee

Leeswijzer

Dit gebiedsplan voor Goeree-Overflakkee is opgebouwd uit meerdere samenhangende onderdelen.

>> **Onderdeel A** is een algemene gebiedsbeschrijving, met uitleg over het ZH-PLG en beschrijving van de gebiedspartijen en hun ambities met Goeree-Overflakkee voor landbouw, natuur, water, klimaat en recreatie. Ook wordt een toelichting gegeven bij de opgaven die spelen in het gebied met betrekking tot water, klimaat en natuur.

>> In **onderdeel B** ligt de nadruk op de uitvoering van projecten die nodig zijn en op korte termijn kunnen starten om aan de opgaven voor water, klimaat en natuur te werken. Een projectenlijst maakt hier onderdeel van uit. De uitvoering van deze projecten kan pas starten als er financiering beschikbaar komt. Daarom wordt per project inzicht gegeven in de financieringsvraag. Ook wordt inzicht gegeven in mogelijke financieringsbronnen, deels via bestaande regelingen en programma's.

>> In **onderdeel C** wordt een vooruitblik gedaan naar de doorontwikkeling van het gebiedsplan. Dat gaat bijvoorbeeld om de koppeling met aanvullende opgaven waarmee het gebiedsplan een meer integraal karakter krijgt, het verkennen van een toekomstige gebiedsorganisatie en de meerjarige programmering. Doel van onderdeel C is om met betrokken partijen commitment te krijgen voor gezamenlijke doorontwikkeling van het gebiedsplan en de bijbehorende organisatie en uitvoering van projecten en programma's op de (middel)lange termijn.

>> In de bijlage '**Richtinggevende doelen**' zijn de opgaven (die zijn beschreven in onderdeel A) vertaald naar richtinggevende doelen en drukfactoren voor Natura 2000-gebieden. Ze vormen een belangrijk inhoudelijk toetsingskader voor de projecten in onderdeel B. Per doel wordt aangegeven met welke projecten aan deze doelen wordt gewerkt.

Onderdeel A: Inleiding en gebiedsbeschrijving

Gebiedsplan als onderdeel van Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied

De provincie Zuid-Holland heeft de ambitie in 16 deelgebieden te gaan werken aan doelen voor water, klimaat en natuur. Dit gebeurt zoveel mogelijk als onderdeel van een gebiedsgerichte aanpak in samenwerking met gebiedspartijen. Per gebied wordt toegewerkt naar een gebiedsplan waarin de belangrijkste gebiedskenmerken, opgaven en maatregelen zijn beschreven die bijdragen aan de doelen die voor het betreffende gebied zijn gesteld.

De gebiedsgerichte aanpak is niet nieuw in Zuid-Holland, maar heeft met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) in de periode 2022-2024 wel een extra impuls gekregen. Het NPLG en het bijbehorende transitiefonds zijn inmiddels komen te vervallen. De opgaven voor water, klimaat en natuur - deels Europese verplichtingen - blijven echter overeind.

Met het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) blijft de provincie met gebiedspartners inzetten op deze gebiedsgerichte aanpak. Eén van de 16 deelgebieden in Zuid-Holland is Goeree-Overflakkee, dat onderdeel uitmaakt van de Zuid-Hollandse Eilanden.

Dit gebiedsplan wordt gezien als startpunt voor een gezamenlijke aanpak van de opgaven voor water, klimaat en natuur op basis van richtinggevende doelen die door de provincie Zuid-Holland in samenwerking met het waterschap en de gemeenten zijn meegegeven. De verwachting is dat dit gebiedsplan in de komende jaren regelmatig wordt geactualiseerd.

Meerdere functies van het gebiedsplan

In dit gebiedsplan is een vertaling gemaakt van Europese, landelijke en provinciale opgaven en doelen naar gebiedsspecifieke doelen voor het eiland Goeree-Overflakkee. Deze doelen zijn opgesteld door de provincie Zuid-Holland en zijn gericht op de thema's water, klimaat en natuur, omdat hier de grootste urgentie zit. Duidelijkheid over deze doelen is essentieel om een aanpak uit te werken; en om projecten te beoordelen op doelbereik. Het gebiedsplan heeft daarmee meerdere functies:

- Het beschrijft wat de opgaven en doelen zijn vanuit provincie en waterschap voor water, klimaat en natuur. Deze gebiedsdoelen zijn opgenomen in de bijlage 'Richtinggevende doelen'.
- Het beschrijft de extra benodigde financiële middelen op basis van ingediende projectvoorstellen. Daarmee dient het als onderbouwing voor een financiële claim naar zowel provincie, Rijk en mogelijk ook andere partijen.
- Het draagt projectvoorstellen aan en stimuleert inhoudelijke samenhang tussen de verschillende initiatieven van gebiedspartijen. Hierbij geeft het een indicatie van de kwalitatieve bijdrage aan doelbereik.
- Het doet aanbevelingen voor de uitvoering, kennisopbouw, (gebieds)organisatie, monitoring en instrumenten om aanvullende maatregelen tot uitvoering te brengen.

De inzet is dat het gebiedsplan niet alleen een 'papieren plan' is, maar ook als vliegwiel kan fungeren voor het gebiedsproces en de onderlinge samenwerking. Van 'praten en plannen maken' naar gezamenlijk aan de slag in de uitvoering, dat is een duidelijke wens vanuit de gebiedspartijen.

Er bestaan al veel initiatieven die met het gebiedsplan een impuls kunnen krijgen. Nadrukkelijk willen we daarom aansluiten op de bestaande ideeën en energie in het gebied, denk aan de gebiedsvisies vanuit landbouw, natuur en recreatie en de strategie voor water vanuit het waterschap met de uitgangspunten van water en bodem sturend als onderlegger. Bovendien liggen er diverse projectvoorstellen die in de afgelopen jaren zijn ontwikkeld.

Kortom: We beginnen niet bij nul, maar bouwen voort op wat er al is.

Algemene gebiedsbeschrijving

Goeree-Overflakkee, het zuidelijkste eiland van de provincie Zuid-Holland, wordt aan alle zijden begrensd door water: de Voordelta in het westen, het Haringvliet in het noorden, het Grevelingenmeer in het zuiden en het Krammer Volkerak aan de oostzijde. Deze strategische ligging maakt het eiland ecologisch en hydrologisch bijzonder. De aanwezigheid van zowel zoet als zout water creëert unieke overgangen in het landschap die van grote waarde zijn voor (onderwater)natuur, landbouw en recreatie. Tegelijkertijd stelt deze dynamiek het gebied voor stevige uitdagingen.

De Deltawerken, waaronder de Haringvlietsluizen, beheren waterstanden, externe verzilting en doorstroming, wat directe gevolgen heeft voor landbouw en natuur. Zo vormt interne en externe verzilting een groeiend knelpunt voor de landbouw, terwijl wisselingen in zoetwaterbeschikbaarheid – versterkt door klimaatverandering – vragen om een verfijnd en flexibel waterbeheer dat recht doet aan zowel ecologische als economische functies. Door deze veranderingen en de verwevenheid van systemen is integraal waterbeheer essentieel om het evenwicht tussen menselijk gebruik en natuurlijke processen te behouden.

Goeree-Overflakkee kent een diverse agrarische bedrijvigheid¹ met ruim 3.000 ha grasland, bijna 5.000 ha wordt gebruikt voor akkerbouw (groenten en granen) en ruim 2.000 ha voor overige sectoren (bloembollen, (glas)tuinbouwgroenten, fruit en groenvoedergewassen). In totaal zijn er ongeveer 300 agrarische bedrijven actief, waaronder akkerbouwbedrijven, (melk)veebedrijven, bedrijven met bloembollen en bedrijven met tuinbouwgroenten.

De natuur op Goeree-Overflakkee is rijk en gevarieerd, met duinen, schorren en slikken, graslanden en natte natuurgebieden. Met name de Kop van Goeree - waar het Natura 2000-gebied Duinen Goeree & Kwade Hoek ligt - is van grote ecologische betekenis. Ook de omliggende wateren - zoals de Voordelta, het Haringvliet en het Grevelingenmeer - maken deel uit van het Europese netwerk Natura 2000. Ten slotte vormen de deltawateren cruciaal leefgebied voor migrerende vissoorten die voor hun levenscyclus afhankelijk zijn van de zoet-zout overgang. Deze Natura 2000-gebieden staan echter onder druk door vermesting², klimaatverandering, verzilting en verdroging.

Het eiland Goeree-Overflakkee wordt gekenmerkt door de unieke ligging voor vismigratie, de omgang met verzilting en krapte in het watersysteem met bijbehorend peilbeheer. Voor een vitale toekomst is een integrale aanpak nodig van natuur, klimaat, water, landbouw en recreatie. Daarnaast is ook aandacht nodig voor brede welvaart, denk hierbij aan ruimte voor wonen, werken, een gezonde leefomgeving en regionale voorzieningen voor de inwoners van het eiland.

Gebiedspartijen op Goeree-Overflakkee

Door de afwisseling van verschillende functies en gebruikers op het eiland, zijn er op Goeree-Overflakkee diverse gebiedspartijen actief. Om tot een gedragen en effectief gebiedsplan te komen, is het van essentieel belang dat alle betrokken gebiedspartijen goed in beeld zijn en worden betrokken. Dat betekent inzicht in wie deze partijen zijn, welke belangen zij vertegenwoordigen, welke verantwoordelijkheden zij dragen en wat hun relatie tot het gebiedsplan is. Waar mogelijk is aangesloten op bestaande netwerken en samenwerkingsrelaties. Daarbij realiseren we ons ook dat er mogelijk particuliere grondeigenaren of beheerders zijn die zich niet hebben georganiseerd binnen een van de hieronder genoemde gebiedspartijen. In ieder geval zijn de volgende gebiedspartijen in beeld:

¹ Bron CBS statline, database: 'Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik naar gemeente', peiljaar 2023.

² Met vermesting wordt bedoeld een overmaat aan stikstof en fosfaat in bodem en water afkomstig uit verkeer, industrie, landbouw, afvalwater en als gevolg van ganzen.

Gebiedspartijen in beeld

Agrarische partijen

LTO-Noord Goeree-Overflakkee

Koninklijke Algemene Vereniging voor Bloembollencultuur (KAVB) Regio Zuidwest

Agrarische vereniging Kop van Goeree

Agrarisch collectief Zuid-Hollandse Eilanden, in fusietraject op weg naar BoerenNatuur

Zuid-Hollandse Delta (BNZHD) per 1 januari 2026

Natuurorganisaties

Natuur- en Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee (NLGO)

Staatsbosbeheer

Zuid-Hollands Landschap (ZHL)

Natuurmonumenten

Ondernemers en recreatiepartijen

Algemeen ondernemersbelang: Federatie Ondernemers Goeree-Overflakkee (FOGO)

Vereniging van Eigenaren en Exploitanten van Recreatieondernemingen (VEERO)

Overheden

Gemeente Goeree-Overflakkee

Waterschap Hollandse Delta

Provincie Zuid-Holland

Rijkswaterstaat (tot nu toe niet betrokken in het gebiedsproces)

Agrarische partijen

Specifiek voor de vorming van een landbouwvisie zijn alle agrarische ondernemers (eiland breed) benaderd voor het vormen van de landbouwvisie. Vervolgens is een werkgroep van ongeveer 25 personen gevormd, verspreid over het eiland en over de verschillende sectoren. Hieruit is een kerngroep samengesteld van agrariërs die hier op persoonlijke titel aan deelnemen. Deze groep heeft zich onder andere beziggehouden met het visiedocument voor landbouw op het eiland. Samen vormen deze partijen een belangrijke schakel in het vinden van een balans tussen landbouw, natuur en waterbeheer, met oog voor de sociaal-economische vitaliteit van het landelijk gebied. Het Agrarisch Collectief Zuid-Hollandse Eilanden dat in 2026 fuseert tot het agrarisch collectief Zuid-Hollandse Delta voorziet in de uitvoering van agrarisch natuurbeheer met betrekking tot boerenlandvogels. Gezamenlijk leveren deze partijen waardevolle input op de inhoudelijke thema's van dit gebiedsplan en leveren zij projectvoorstellen gericht op agrarisch gebied.

Natuurorganisaties

Verschillende terreinbeherende organisaties zijn actief op Goeree-Overflakkee, hebben directe betrokkenheid bij het behoud en herstel van natuurwaarden en werken onderling goed samen. Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en het Zuid-Hollands Landschap beheren grote delen van de natuurgebieden. Hieronder vallen onder andere Natura 2000-gebieden zoals de Duinen Goeree & Kwade

Hoek en delen van het Haringvliet. Daarnaast biedt het Zuid-Hollands landschap complementair aan andere organisaties, een helpende hand in het landschapsbeheer, bijvoorbeeld met advies of bij de aanleg en het beheer van landschapselementen. Ook Natuur- en Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee (NLGO) is hier nauw betrokken, onder meer in advisering en monitoring. De natuurpartijen zetten zich gezamenlijk in voor natuurherstel, biodiversiteit en het versterken van ecologische verbindingen. Bij de totstandkoming van dit gebiedsplan leveren de natuurorganisaties input over ecologische randvoorwaarden, denken mee over de kansen voor natuurinclusieve landbouw en landschapsbeheer en leveren projectvoorstellen aan.

Ondernemers en recreatiepartijen

Ook (recreatie)ondernemers spelen een belangrijke rol in het gebiedsproces. De Federatie Ondernemers Goeree-Overflakkee (FOGO) en de Vereniging van Eigenaren en Exploitanten van Recreatieondernemingen (VEERO) vertegenwoordigen recreatief, toeristisch en economisch belang. Zij denken mee over een toekomstbestendige inrichting van het eiland waarin recreatie, natuur en landbouw op harmonieuze wijze samengaan. Hun betrokkenheid is cruciaal voor het realiseren van een economisch robuust en aantrekkelijk gebied.

Overheden

De **gemeente Goeree-Overflakkee** heeft als lokaal bestuur een belangrijke rol in de ruimtelijke ordening en het verbinden van belangen van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Zij draagt zorg voor de vertaling van het gebiedsplan naar lokale uitvoeringsmaatregelen en zal daarbij altijd oog hebben voor de brede welvaart. Daarbij hebben de provincie en gemeente in de ruimtelijke ordening een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Provincie Zuid-Holland draagt de primaire verantwoordelijkheid voor het landelijk gebied en maakt in de Ruimtelijke Koers (2024)³ een duidelijke keuze voor het open houden hiervan. De gemeente geeft haar visie op het landelijk gebied in de Omgevingsvisie. De verschillende overheden hebben een brede maatschappelijke verantwoordelijkheid die kan leiden tot meer ruimteclaims, ook in het landelijk gebied. Daarover voeren de overheden overleg met ondermeer de agrarische sector en de natuurorganisaties.

Waterschap Hollandse Delta is waterbeheerder op Goeree-Overflakkee en werkt samen met gebiedspartners aan waterveiligheid en het leveren van voldoende, schoon, maar niet te veel en (biologisch) gezond water aan het gebied. Ook beheert het waterschap een deel van de wegen op Goeree-Overflakkee en zuiveren zij het afvalwater.

De **provincie Zuid-Holland** is procesverantwoordelijk voor het gebiedsplan en bewaakt de samenhang tussen opgaven op het gebied van natuur, water en klimaat. Zij faciliteert de samenwerking en organiseert beleidsmatige afstemming tussen de partijen. Binnen de provinciegrenzen is de provincie richting het Rijk eindverantwoordelijk voor uitvoering van wettelijke opgaven, taken en handhaving; waaronder de Kaderrichtlijn Water (KRW) en vogel- en habitatrichtlijn (VHR). Daarnaast is de provincie bevoegd gezag voor ruimtelijk beleid in het landelijk gebied en ontwikkelt zij beleid met betrekking tot landbouw, voedsel en recreatie.

³ De Ruimtelijke Koers (2024) is opgenomen in de herziening van het provinciale omgevingsbeleid 2025, die in het najaar van 2025 ter inzage ligt.

Samenhangende opgaven voor Goeree-Overflakkee

Dit gebiedsplan voor Goeree-Overflakkee richt zich op de opgaven rond klimaat, water en natuur, zoals benoemd in het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG). Deze drie thema's vormen het inhoudelijke zwaartepunt van het plan, met oog voor hun onderlinge samenhang. Partijen vanuit recreatie, natuur, landbouw en water zijn daarbij de spil in de uitvoering; een integrale aanpak is nodig om samenhang tussen deze opgaven te stimuleren en afwenteling tussen doelen te voorkomen.

Naast deze kernopgaven wordt ook onderkend dat er relaties zijn met andere opgaven in het gebied, zoals energietransitie, regionale economie en landschappelijke kwaliteit. Hoewel deze opgaven buiten de scope van dit plan vallen, zijn ze waar relevant wel meegenomen in de afwegingen en koppelkansen (denk bijvoorbeeld aan het combineren - daar waar mogelijk - van een recreatieve functie met groenblauwe dooradering). Zo ontstaat een robuuste en toekomstgerichte aanpak voor het landelijk gebied van Goeree-Overflakkee en wordt zo mogelijk voorgesorteerd op een toekomstig meer integraal gebiedsplan.

Opgaven water

Goeree-Overflakkee ligt in een delta waar veel waterstromen samenkomen en water een belangrijke rol speelt voor landbouw, natuur, recreatie en wonen. De beschikbaarheid van voldoende en schoon water is echter niet meer vanzelfsprekend. Droge zomers leiden steeds vaker tot tekorten, terwijl natte periodes voor wateroverlast zorgen. Daarbij staat ook de waterkwaliteit onder druk: het watersysteem voldoet nog niet aan de KRW-normen. Dit wordt mede veroorzaakt door een kunstmatige inrichting en peilbeheer. De krapte van het systeem drukt o.a. op de ruimte voor waterplanten en kunstmatig peilverloop en brakke kwel bemoeilijken herstel.

Door te investeren in een robuuster en natuurlijker watersysteem – met bredere en diepere watergangen, natuurvriendelijke oevers en een stabielere peilbeheer – kan de waterkwaliteit verbeteren, is er meer ruimte voor flora/fauna en ontstaat meer veerkracht tegen droogte en wateroverlast. Zo wordt gewerkt aan een duurzaam watersysteem dat beter bestand is tegen klimaatverandering en waarbij sprake is van een verbeterde waterkwaliteit die onder andere gunstig is voor flora en fauna. Daarin wordt gekeken of de maatregelen bijdragen aan het versterken van het water- en bodemsysteem.

Toekomstige ontwikkelingen, zoals de toenemende verzilting en de uitvoering van het Deltaprogramma zoetwater, zijn op dit moment nog onzeker. De impact hiervan op landbouw, natuur en andere functies is ook nog niet duidelijk. Daarom is het belangrijk dat het gebiedsplan adaptief blijft en ruimte houdt om mee te bewegen met nieuwe inzichten en keuzes.

De hierboven beschreven wateropgaven worden ook beïnvloed door klimaatverandering en aanstaande keuzes in het Deltaprogramma zoetwater ten aanzien van de landelijke zoetwaterverdeling. Ook ligt hier een relatie met de Programmatische aanpak voor de grote wateren (PAGW). Genoemde onzekerheden onderstrepen het belang van een gebiedsplan dat adaptief is en geactualiseerd kan worden op basis van toekomstige beleidsontwikkelingen.

Opgaven natuur

De natuur op Goeree-Overflakkee is van hoge kwaliteit en bestaat uit gevarieerde landschappen met duinen, schorren en slikken, graslanden, natte natuurgebieden, groenblauwe dooradering en natuurwaarden in het agrarisch gebied voor flora en fauna, waaronder boerenlandvogels (zoals de patrijs en de grutto). De Kop van Goeree, met onder meer Natura 2000-gebied Duinen Goeree & Kwade Hoek, is ecologisch bijzonder waardevol. Ook de omliggende wateren maken deel uit van het Natura 2000-netwerk. Het behouden en versterken van de bijzondere natuur op het eiland is een belangrijke opgave voor dit gebiedsplan; een groot deel van de Nederlandse biodiversiteit is te vinden in de delta. Deze gebieden staan echter onder druk door onder meer recreatiedruk, exoten, stikstofdepositie, toenemende verzilting, vermessing (zie definitie 'vermessing' op pagina 6) en de beperkte beschikbaarheid van zoet water in droge perioden. Noodzakelijke opgaven zijn natuurherstel, natuurbeheer, het inrichten van het resterende Natuurnetwerk Nederland (NNN, dit is geen onderdeel van het proces gebiedsplan) en het zoeken naar een balans tussen natuur, landbouw, recreatie en waterveiligheid.

Opgaven klimaat

Goeree-Overflakkee kent een gematigd zeeklimaat met beperkte temperatuurverschillen en relatief hoge luchtvochtigheid. Het landschap en de leefomgeving staan onder druk, ondermeer door klimaatverandering. Ook heeft een veranderend klimaat effect op de leefbaarheid. Klimaatadaptatie vraagt om ruimtelijke maatregelen die zowel bijdragen aan waterbeheer, natuurkwaliteit en leefbaarheid.

Overige opgaven

Hiernaast spelen nog andere opgaven in het gebied die een relatie hebben met de opgaven voor klimaat, water en natuur. Het samenbrengen van deze opgaven op Goeree-Overflakkee vraagt om het maken van een integrale afweging en duidelijke keuzes.

- **Transitie van de landbouw**
De opgave is erop gericht om te ontwikkelen naar een duurzamer, toekomstbestendig landbouwsysteem dat economisch houdbaar is, ecologisch verantwoord en kan omgaan met de toenemende verzilting.
- **Recreatieve druk**
Sturen op spreiding en kwaliteit van recreatie, zodat natuurwaarden niet worden aangetast en ondernemers kunnen inspelen op duurzame ontwikkelingen van toerisme.
- **Energietransitie in het buitengebied**
Inpassing van bijvoorbeeld zon- en windenergie in het landschap, met oog voor ruimtelijke kwaliteit, landbouwgrondgebruik en draagvlak bij bewoners en ondernemers.
- **Woningbouw en leefbaarheid kleine kernen**
Behouden en versterken van voorzieningen, woningaanbod en bereikbaarheid van dorpen.
- **Economische ontwikkelingen**
Dit gericht op bijvoorbeeld de aanleg of uitbreiding van bedrijventerreinen.

Ambities vanuit landbouw, natuur, water en recreatie

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het formuleren van ambities vanuit landbouw, natuur, water en recreatie. In dit gebiedsplan wordt zoveel mogelijk aangesloten op deze uitwerkingen. Ze verwoorden hoe de gebiedspartijen tegen de opgaven in het gebied aankijken en welke oplossingen zij zien. Ze worden hieronder kort samengevat. Het betreft:

- Een landbouwvisie
- Een perspectief op de natuur
- Strategie op de waterkwaliteit
- Uitgangspunten voor recreatie

Landbouwvisie

De landbouwvisie⁴ voor Goeree-Overflakkee is opgesteld door en voor agrarische ondernemers op het eiland. De agrarische sector op het eiland is innovatief en diepgeworteld in het landschap. De visie benadrukt dat landbouw niet het probleem is, maar een deel van de oplossing. Meerdere icoonsoorten zijn namelijk nauw verbonden aan cultuurlandschap. Boeren willen blijven bijdragen aan een toekomstbestendig landschap, mits zij de ruimte en ondersteuning krijgen om te vernieuwen. De oproep tot samenwerking staat centraal: niet naast, maar mét natuurorganisaties, waterschap en overheden.

De landbouwvisie heeft de volgende kernpunten:

- Voldoende beschikbaarheid van kwalitatief goed zoet water.
- Ecologie als basis voor productie: bodem en water zijn leidend, nadruk op data gedreven kringlooplandbouw.
- Ruimte voor diversiteit en innovatie: niet één model, maar ruimte voor verschillende strategieën en verdienmodellen.
- Minimaliseren van de ecologische footprint: emissiebeperking, bodemverbetering, duurzaam waterbeheer.
- Landbouw als beheerder van het cultuurlandschap: boeren dragen actief bij aan landschap, biodiversiteit en recreatieve waarde.
- Samenwerking in de praktijk: pilots en onderzoeksprogramma's samen oppakken met overheden en natuurorganisaties op basis van joint fact finding⁵.

Natuurperspectief

Het natuurperspectief⁶ is opgesteld door zes natuur- en landschapsorganisaties die actief zijn in de Zuid-Hollandse Delta, waaronder op Goeree-Overflakkee. Vanuit zorgen over biodiversiteitsverlies en een verslechterende omgevingskwaliteit presenteren zij een perspectief dat natuur verbindt met water, klimaat en landgebruik. De natuur is volgens hen geen afzonderlijk domein, maar een integraal onderdeel van een gezonde leefomgeving en een verzameling aan ecosysteemdiensten die tot uiting komen in onze landbouw en recreatie. Ze pleiten voor een structurele aanpak van natuurherstel, waarin ook landbouw, recreatie en verstedelijking een rol spelen, mits passend binnen ecologische grenzen.

⁴ Concept Landbouwvisie Goeree-Overflakkee, werkgroep landbouw, mei 2024

⁵ Dit is een methode waarbij meerdere partijen samenwerken om gezamenlijk informatie te verzamelen, analyseren en interpreteren, met als doel consensus te bereiken over feiten en een gedeeld begrip te creëren

⁶ Perspectief Natuur Zuid-Hollandse Delta 2023-2035

Natuur moet robuust zijn, verbonden en overal een minimale basiskwaliteit hebben. Hieruit volgen de kernpunten:

- Natuur is een systeemfunctie, geen restfunctie: Herstel van bodem, water, lucht en biodiversiteit vormt hiervan de basis.
- Basiskwaliteit leefomgeving⁷ als ondergrens: Niet alleen binnen natuurgebieden, maar ook in landbouw- en dorpsgebieden.
- Natuurinclusieve landbouw: Boeren kunnen actief bijdragen aan natuurdoelen via andere vormen van bedrijfsvoering en landschapsinrichting.
- Ruimtelijke samenhang en verbondenheid van natuur: Focus op groenblauwe netwerken, bufferzones, ecologische verbindingen.
- Functie volgt peil⁸ en nature-based solutions⁹: Dit is gericht op een klimaatrobuuste inrichting op basis van natuurlijke draagkracht.

Strategie Waterschap Hollandse Delta

De Strategie Waterkwaliteit van het waterschap schetst de weg naar biologisch gezond water in 2050. Voor Goeree-Overflakkee betekent dit een forse opgave: het ingerichte watersysteem is kwetsbaar voor droogte, hevige neerslag en waterkwaliteitsproblemen. De KRW-score laat zien dat de ecologische en chemische normen niet worden gehaald. De Watervisie 2050 bevat de belangrijkste wateropgaven met betrekking tot kwantiteit, waarin waterveiligheid de hoogste prioriteit heeft. Belangrijkste knelpunten zijn de krappe inrichting van het watersysteem en het onnatuurlijke peilbeheer, die samen leiden tot een lage ecologische kwaliteit, hoge chloridefluctuaties en een verminderde veerkracht.

- Smalle watergangen en beschoeiing zorgen voor te weinig berging, slechte doorstroming en weinig ruimte voor waterplanten.
- Vermesting van watergangen door overbelasting met stikstof en fosfor (zie definitie 'vermesting' op pagina 6).
- Verontreiniging door uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen.
- Droogte en verzilting leidt tot toenemende druk op de zoetwatervoorraad.
- Waterplanten ontbreken grotendeels, waardoor het zelfreinigend vermogen en de ecologische kwaliteit laag zijn.
- Peilbeheer met een zomer- en winterpeil veroorzaakt grote chloridefluctuaties, hetgeen funest is voor ecologisch herstel.
- Oplossingsrichting: een robuuster watersysteem met bredere en diepere watergangen, natuurvriendelijke oevers en een stabiel peil, dat beter bestand is tegen klimaatverandering en zorgt voor voldoende én schoon water.

⁷ De basiskwaliteit bestaat uit een set van condities die nodig zijn om algemene soorten algemeen te laten zijn, blijven of worden. Het is de minimale kwaliteit van het leefgebied van soorten die nodig is.

⁸ een beleidsprincipe waarbij de functie (het gebruik) van een gebied wordt afgestemd op het bestaande waterpeil en de bodemgesteldheid, in plaats van andersom.

⁹ het betreft natuurgedreven oplossingen oftewel acties die gebruik maken van de kracht van de natuur om maatschappelijke problemen aan te pakken, zoals klimaatverandering en waterbeheer. Het doel is om natuurlijke systemen te beschermen, beheren en herstellen om zo tegelijkertijd ecologische, sociale en economische voordelen te behalen en de veerkracht van mens en natuur te vergroten.

- Het waterschap zet in op het behoud van het Haringvliet als strategische zoetwatervoorraad en gaat graag de samenwerking in het gebied aan om na te denken over hoe we om kunnen gaan met deze ontwikkeling.

Uitgangspunten vanuit de recreatiesector

De grootste groep bezoekers op Goeree-Overflakkee is gericht op gemak en ontzorging: een zorgeloze vakantie in een natuurlijke omgeving, dicht bij strand en water. Het karakter van het eiland vormt daarbij een belangrijk uitgangspunt. Binnen de gebiedsontwikkeling vraagt dit om een balans tussen recreatieve voorzieningen en het beschermen van kwetsbare natuur- en watergebieden.

Tegelijkertijd groeit de belangstelling van bezoekers die bewust en betrokken willen recreëren. Zij zoeken zingeving, natuurbeleving en activiteiten die bijdragen aan gezondheid en duurzaamheid. Deze doelgroep vraagt om verbinding tussen recreatie en thema's als klimaatadaptatie, biodiversiteit en waterveiligheid. De ondernemers zien kansen in het ontwikkelen van concepten rond 'speelnatuur'. Dit is natuureducatie en gezonde vrijetijdsbesteding, waarin de relatie met water en landschap nadrukkelijk zichtbaar is. Hiermee kan toerisme niet alleen economische groei realiseren, maar ook draagvlak en betrokkenheid creëren voor de klimaat- en natuurdoelen van het eiland.

Overige uitgangspunten vanuit de recreatiesector zijn:

- Balans tussen recreatie en natuur: Ontwikkel recreatieve voorzieningen die bijdragen aan natuurbeleving en klimaatadaptatie, zonder de draagkracht van water- en natuurgebieden te overschrijden. Dit stimuleert natuurtoerisme en versterkt de balans tussen toeristen en inwoners.
- Bewuste en gezonde beleving: Stimuleer recreatieve concepten die inspelen op duurzaamheid, gezondheid en zingeving. Denk daarbij aan speelnatuur, actieve waterbeleving en natuureducatie. Hiermee kan toerisme bijdragen aan bewustwording rond water, klimaat en natuur.
- Eiland-identiteit versterken: Profileer Goeree-Overflakkee sterker als avontuurlijk delta-eiland, waarin water, natuur en cultuur samenkomen. Hiermee versterk je de iconische aantrekkingskracht van het eiland.

Analyse van de verschillende ambitiedocumenten

Het is waardevol om te zien dat de ambities van de gebiedspartijen voor een groot deel overlappen. Ze erkennen dat bodem en water sturend zijn voor het landgebruik. Er is overeenstemming dat emissies van stikstof, meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar lucht en water moeten worden teruggedrongen. Daar is al veel in bereikt, de inzet is om dit verder te verminderen. Ook wordt het belang van een robuust watersysteem, klimaatbestendige landbouw en versterking van de biodiversiteit nadrukkelijk gedeeld.

De ambities vanuit landbouw en natuur pleiten daarbij voor ruimte voor experiment en maatwerk en zien kansen in een landschappelijke inrichting waarin landbouw en natuur niet langer strikt gescheiden zijn. Diverse vormen van agrarisch natuurbeheer, waaronder weide- en akkervogelbeheer en het herstel van landschapselementen worden als één van de oplossingen aangedragen.

Zowel landbouw- als natuurpartijen erkennen het belang van een toekomstbestendig landschap. Echter, het is ook belangrijk om de (accent)verschillen in beeld te hebben. De landbouwsector ziet zichzelf als sterke economische drager met verantwoordelijkheid voor ecologische verbetering, maar niet zonder

ruimte voor diversiteit in bedrijfsmodellen, innovatie en groei. De natuurorganisaties stellen daarentegen duidelijke ecologische grenzen als randvoorwaarde voor landgebruik. Waar de landbouwvisie inzet op het optimaliseren van de kringlopen vraagt het natuurperspectief om een fundamentele omslag naar natuurinclusieve productie¹⁰. Dit zijn accentverschillen, ze vormen niet direct een conflict of tegenstelling, maar het is wel van belang te erkennen dat er bij de gebiedspartijen sprake is van verschillende invalshoeken en belangen.

De strategie van het waterschap reflecteert de kerntaken van het waterschap waaronder de facilitering van zowel landbouw als natuur. Hierdoor raakt de strategie van het waterschap zowel de ambities van de landbouw- en natuurpartijen. In het ZH-PLG is waterkwaliteit, specifiek de KRW-opgave, echter de belangrijkste focus wat betreft water. Voor het behalen van die doelen ligt er een grotere uitdaging bij de agrarische sector dan bij de natuurorganisaties.

De uitgangspunten van de recreatieondernemers sluiten in grote lijnen aan bij de ambities vanuit landbouw, natuur en water. Het uitgangspunt is dat recreatieve voorzieningen in balans moeten worden ontwikkeld met de draagkracht van natuur en water. Ondernemers zien daarnaast kansen in het versterken van bewuste en gezonde beleving, bijvoorbeeld door natuureducatie, speelnatuur en actieve waterbeleving te koppelen aan klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tegelijkertijd wordt het versterken van de eiland-identiteit als een belangrijk uitgangspunt gezien. De recreatieondernemers willen Goeree-Overflakkee profileren als avontuurlijk delta-eiland, waar water, natuur en cultuur samenkomen. Deze lijn ligt in het verlengde van de ambities vanuit landbouw en natuur, maar voegt een economische en recreatieve dimensie toe die het draagvlak voor een toekomstbestendig landschap kan verbreden.

Relatie ambities gebiedspartijen en richtinggevende doelen

De ambities voor landbouw, natuur, water en recreatie sluiten inhoudelijk goed aan op de richtinggevende doelen uit het ZH-PLG zoals opgenomen in de bijlagen 'Richtinggevende doelen'.

Landbouwvisie

De landbouwvisie, opgesteld door de werkgroep landbouw, benadrukt het belang van een toekomstbestendige landbouw die economisch houdbaar is en tegelijkertijd ecologische waarden respecteert. In de visie wordt expliciet ingezet op bodemverbetering, een robuust watersysteem, kwalitatief goed water, vergroening van het agrarisch landschap en samenwerking met natuur- en terreinbeheerders. Hierbij wordt onderkend dat soorten die vooral voorkomen in het agrarisch gebied, gedijen bij kleine en gevarieerde landschapselementen. Dit biedt directe aanknopingspunten voor het realiseren van de doelen voor stikstofreductie, boerenlandvogels (zoals de patrijs en de grutto), groenblauwe dooradering en waterkwaliteit en -kwantiteit.

Natuurperspectief

Het natuurperspectief van terreinbeherende organisaties, zijnde Natuur en Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee (NLGO), Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en het Zuid-Hollands Landschap, is

¹⁰ het produceren van goederen en diensten met respect voor en in samenwerking met de natuurlijke omgeving, waarbij de biodiversiteit en natuurlijke processen worden versterkt en beschermd in plaats van geschaad.

gericht op herstel van dynamiek, biodiversiteit en verbindingen tussen natuurkernen. Er is specifieke aandacht voor Natura 2000-gebieden als de Duinen van Goeree, waar beheermaatregelen nodig zijn voor het verbeteren van hydrologie, het tegengaan van verstoring en het terugdringen van exoten. Daarmee sluit deze visie direct aan op de drukfactoren zoals benoemd in de bijlage 'Richtinggevende doelen'. Ook de resterende opgave voor NNN en de doelen voor boerenlandvogels worden vanuit het natuurspectief ondersteund. Bovendien wordt nadrukkelijk ruimte geboden aan samenwerking met landbouw en recreatie, wat aansluit bij het integrale karakter van het ZH-PLG.

Strategie waterkwaliteit

De waterkwaliteitsstrategie van het Waterschap Hollandse Delta vormt een belangrijke bouwsteen voor het gebiedsplan. Deze strategie richt zich op het verbeteren van zowel de ecologische als chemische waterkwaliteit van al het water (zowel KRW-waterlichamen als overige wateren). Het waterschap zet daarmee vastberaden koers naar een biologisch gezond watersysteem in 2050. De uitwerking van de strategie is gebiedsgericht: per eiland zijn de grootste opgaven en knelpunten voor de waterkwaliteit in kaart gebracht. Vanuit deze strategie werkt het waterschap aan het optimaliseren van het waterbeheer ten behoeve van de waterkwaliteit, ecologisch beheer en onderhoud en samen met de gebiedspartners aan de vermindering van emissies en de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Deze maatregelen sluiten goed aan op de richtinggevende doelen voor waterkwaliteit, maar dragen ook bij aan hydrologische verbeteringen rond Natura 2000, vernatting voor weide- en akkervogels, groenblauwe dooradering en klimaatadaptatie. De inzet van het waterschap is daarmee onmisbaar voor doelstapeling en het realiseren van samenhangende maatregelen binnen het gebiedsplan.

Gemeente en waterschap als lokale verbinders

De gemeente onderstreept het belang van het versterken van het bodem- en watersysteem en het landschap als kernkwaliteiten van Goeree-Overflakkee. De gemeentelijke ambitie om van accent op groei naar een accent op kwaliteit te verschuiven, sluit inhoudelijk goed aan bij de ambities vanuit landbouw en natuur.

De landbouwvisie biedt hier handelingsperspectief vanuit het innovatieve vermogen van de sector; het natuurspectief levert de ecologische onderlegger en dwingt tot kritische keuzes over de ruimtelijke inrichting. Hierin treedt de gemeente op als lokale verbinder om te zorgen dat deze ambities niet naast elkaar blijven bestaan, maar worden samengebracht in een meer integrale gebiedsaanpak die overigens verder gaat dan de opgaven voor klimaat, water en natuur. Daarbij is het van belang dat ook de andere overheden integraal werken en inzetten op een brede afweging van belangen.

Het waterschap vervult in het gebiedsproces een verbindende rol, juist omdat water onlosmakelijk verbonden is met landbouw, natuur en leefomgeving. Ook heeft zij een rol in het beoordelen van projecten in relatie tot de opgaven van het waterschap. Hoewel het waterschap niet over alle knoppen beschikt om waterkwaliteit direct te sturen, is het wel dé kennisdrager van het watersysteem en penvoerder van de gezamenlijke KRW-opgave. Vanuit die positie kan het waterschap partijen samenbrengen, inzichten delen en richting geven aan integrale gebiedsontwikkeling waarin waterkwaliteit een gedeelde verantwoordelijkheid is en er samen gewerkt kan worden aan een robuust toekomstbestendig watersysteem.

Onderdeel B: Uitvoering projecten korte termijn

Met inachtneming van de opgaven (beschreven in onderdeel A) en de richtinggevende doelen (opgenomen in de bijlage) ligt er bij de gebiedspartijen een sterke behoefte om concreet aan de slag te gaan met de uitvoering van projecten. In de afgelopen periode zijn vanuit landbouw, natuur en waterschap diverse projectvoorstellen aangedragen. Deze projectvoorstellen zijn opgenomen in dit gebiedsplan als uitwerking richting de opgaven.

Vanzelfsprekend is het van belang om zicht te hebben op de huidige uitvoering. Buiten dit gebiedsplan om lopen er meerdere projecten, programma's en initiatieven die tot concrete resultaten leiden op Goeree-Overflakkee. Zonder een volledig beeld te geven van deze lopende initiatieven worden er hier een aantal uitgelicht.

Lopende initiatieven vanuit de landbouw

Vanuit de landbouw lopen er diverse projecten die een bijdrage leveren aan de opgaven voor water, klimaat en natuur. Deels gaat het om particuliere initiatieven, zoals het inrichten van gesloten erven. Ook wordt er deelgenomen aan het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Dit gaat om 2 deelnemers aan weidevogelbeheer op 85 hectare in de Kop van Goeree en circa 27 deelnemers die ANLb-beheer uitvoeren, gericht op open akkerland op circa 40 hectare.

Overige noemenswaardige landbouwprojecten die een bijdragen leveren aan de opgaven in het landelijk gebied (niet compleet):

- Naast het ANLb lopen er verschillende projecten vanuit het provinciale actieplan Grutto en Patrijs waar met beschikbare gelden uit deze subsidieregeling wordt geïnvesteerd om het leefgebied van de grutto en de patrijs te verbeteren.
- Bodem als basis, gericht op het verbeteren van de bodemkwaliteit in de landbouw. Dit project wordt uitgevoerd als samenwerking tussen agrariërs en het waterschap Hollandse Delta.
- De Bijmestmonitor vanuit het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer; gericht op slimmer bemesten.
- Emissiecoaches die bedrijfsgericht advies geven over het verminderen van afspoeling van gewasbeschermingsmiddelen. Alle boeren op het eiland zijn of worden hiervoor benaderd. Ook dit project is onderdeel van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

- Project emissiereductie veehouderij. Dit project loopt ook in andere gebieden en wordt begeleid door adviesbureau Boerenverstand.
- Project Koolstofboeren. Een vijftal agrariërs werkt aan koolstofvastlegging in de bodem. Het project is inmiddels afgerond, het projectvoorstel bodemkracht is hiervan de opvolger.
- Biodiversiteitsmonitor akkerbouw, gericht op verduurzaming van de akkerbouw in de Zuidwestelijke Delta door zicht te krijgen en te sturen op duurzaamheidsprestaties van individuele agrariërs. Op Goeree-Overflakkee doen enkele akkerbouwers mee.
- Agrarisch Natuurlijk 'Meer groen loont', voor meer biodiversiteitversterking in de bedrijfsvoering. Aan het project doen enkele melkveehouders mee.
- In opstart: Activiteitenplan voor het stimuleren van groenblauwe dooradering op de Zuid-Hollandse eilanden: hier wordt ingezet op keukentafelgesprekken met agrariërs om te kijken wat er mogelijk is om groenblauwe dooradering op bedrijfsniveau te verbeteren. Uitvoering vindt plaats in 2026-2028. Het projectbudget beperkt zich tot dekking van kosten voor aanleg en beheer voor 1 jaar.

Lopende initiatieven vanuit landbouw en natuur

Zoet water op de kop van Goeree, in samenwerking met landbouw en natuur: In de zomer is er weinig tot geen zoet water beschikbaar voor landbouw en natuur op de kop van Goeree-Overflakkee. Sinds 2022 wordt via het project 'Zoetwater op de kop van Goeree' onderzocht hoe zoet water vastgehouden kan worden in het gebied. Jaarlijks valt genoeg regenwater voor het hele gebied, maar het meeste daarvan stroomt het open water in. In een eerder stadium zijn stuwtjes geplaatst, het effect daarvan wordt continue gemeten en aanvullend worden er zoutmetingen uitgevoerd. Circa 15 boeren op de Kop van Goeree nemen deel. Ook is het project onderdeel van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Lopende initiatieven vanuit natuurorganisaties

- Springertduinen: De Springertduinen maken onderdeel uit van de duinen van Goeree. Het Waterschap Hollandse Delta en Natuurmonumenten hebben hier de handen ineen geslagen om zowel de kustverdediging als de natuur te verbeteren. Hiervoor zijn kerven in de duinen aangebracht, waardoor het zand weer naar achterliggend gebied kan doorstuiven. Zo kunnen de duinen weer groeien in de hoogte, maar vooral ook in de breedte. Daarnaast zorgt het zand in het duingebied voor een verandering van het kalkgehalte in de grond waardoor bedreigde duinnatuur zich kan herstellen.
- Natuurherstel in de Westduinen richt zich op het herstellen van oude duinvalleien en het terugdringen van verruiging en verbossing. Door gericht beheer ontstaat weer een open duinlandschap waar wind en zand vrij spel hebben. Zo krijgen karakteristieke planten en dieren opnieuw de ruimte.
- Het moerasherstel in de Grevelingen brengt natte leefgebieden terug door waterpeilen aan te passen en moerassige zones te herstellen. Hierdoor verbeteren de omstandigheden voor moerasvogels, amfibieën en bijzondere planten. Het gebied wordt zo weer een vitaal en soortenrijk ecosysteem.
- Het vleermuisvriendelijk maken van oude waterputten in de Kleistee omvat het creëren van veilige overwinterings- en rustplaatsen voor vleermuizen. Ingangen en microklimaat worden verbeterd zonder het historische karakter van de putten aan te tasten. Door structurele monitoring blijft de kwaliteit van deze schuilplaatsen behouden.
- Het herstelproject voor orchideeën in de Onlanden richt zich op het verbeteren van vochtige graslanden en trilvenen, waardoor populaties wilde orchideeën kunnen groeien. Verschrallingsbeheer en maaien verminderen de concurrentie van ruigtekruiden. Het resultaat is een bloemrijk landschap dat insecten, vogels en zeldzame planten ondersteunt.

- Het beschermen en onderhouden van de zandwallen gebeurt samen met NLGO en omvat het vrijhouden van deze elementen van verstikkende begroeiing. Door zorgvuldig beheer blijven ze belangrijke leefgebieden voor insecten, reptielen en pionierplanten. Daarnaast wordt gewerkt aan bewustwording van hun ecologische en cultuurhistorische waarde.

Proeftuin Van Pallandtpolder

Vanaf 2020 wordt gewerkt aan de Proeftuin Van Pallandtpolder. De Proeftuin Van Pallandtpolder is een proeftuin van 70 ha voor duurzame en innovatieve landbouwontwikkeling. De proeftuin heeft tot doel Goeree-Overflakkee als eiland van duurzame en innovatieve landbouw op de kaart te zetten. De samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid is een belangrijk uitgangspunt. Met de Proeftuin kunnen de ondernemers landbouw-technische proeven doen t.a.v. natuur-inclusieve kringlooplandbouw en een belangrijke schakel vormen in de uitvoering van projecten die voortkomen uit het gebiedsplan voor Goeree-Overflakkee. Het onderwijs is zeer nauw betrokken vanuit RGO, Beroepscampus, HAS Dronten, HAS Den Bosch, LU Wageningen en mbo Lentiz. Kennis vergaren en kennis delen staat hoog in het vaandel. De wijze waarop leerlingen onderwijs ontvangen in de proeftuin is door de omvang van de proeftuin, de samenwerking met de ondernemers en een leslokaal op locatie, uniek in Nederland. Een groen/recreatief routenetwerk vormt het landschappelijk kader voor de Proeftuin. De gemeente onderzoekt de mogelijkheden voor professionalisering en langdurige voortzetting van de Proeftuin Van Pallandtpolder.

Prioriteren van nieuwe projecten

Hoewel de bestaande inzet waardevol is en al tot zichtbare resultaten leidt, is het huidige tempo en de schaal van maatregelen nog onvoldoende om alle richtinggevende doelen tijdig te realiseren. Ook ontbreekt een samenhangende uitvoeringsstructuur waarin doelen worden afgestemd, gekoppeld en gezamenlijk uitgevoerd. Dit gebiedsplan beoogt de uitvoering te versnellen en krachten te bundelen door bestaande inzet aan te vullen met specifieke gebiedsgerichte maatregelen. Dit gebiedsplan heeft daarbij ook de functie om nieuwe voorstellen voor projecten en maatregelen te beoordelen op hun bijdrage aan doelbereik van één of meerdere doelen. Daarbij gelden in ieder geval de volgende prioriteiten:

Projecten Natuur

Binnen het natuurspoor liggen de prioriteiten bij het verbeteren van de hydrologie in Natura 2000-gebieden; het in evenwicht brengen van de recreatiedruk met de natuur; het bestrijden van exoten (dit zijn externe drukfactoren) en het versterken van de biodiversiteit. Hiervoor worden ondermeer projecten ontwikkeld op en rond de Kop van Goeree, het Haringvliet en in het landelijk gebied. Ook worden kansen benut voor kwaliteitsverbetering binnen het NNN via inrichting of aanvullend beheer.

Projecten Water

Voor water ligt de nadruk op het verbeteren van de waterkwaliteit (KRW-doelen), omgaan met verzilting, bijdragen aan het versterken van het water- en bodemsysteem, en zoetwaterbeschikbaarheid. Dat gebeurt bijvoorbeeld via maatregelen zoals peilbeheer (nog in onderzoek), herinrichting van watergangen, aanleg van natuurvriendelijke oevers en maatregelen die water vasthouden in het landschap. Samenwerking met het waterschap is hierbij cruciaal.

Projecten Klimaat

Klimaatprojecten richten zich op broeikasgasreductie binnen de landbouw, bijvoorbeeld via extensivering, aangepaste bemesting of gewaskeuze. Ook krijgen projecten voorrang voor het versterken van de groenblauwe dooradering, die bijdragen aan klimaatadaptatie, biodiversiteit, landschappelijke kwaliteit en waar een koppeling met landbouw of recreatie mogelijk is.

Samenhangende thema's voor uitvoering

Voor het stroomlijnen van de projectideeën naar uitgewerkte projectvoorstellen is met de gebiedspartijen een tweetal projectbijeenkomsten georganiseerd op 10 september en 29 oktober 2025. Hieruit is een lijst van projectvoorstellen ontstaan. Deze voorstellen liggen inhoudelijk sterk in elkaars verlengde en er is deels ook overlap tussen projecten. Soms zijn ze meer op (praktijkgericht) onderzoek gericht, soms meer op uitvoering, of beide. Om meer samenhang te krijgen is een aantal projectvoorstellen gebundeld en is een zevental thema's geformuleerd waar de projecten onder kunnen vallen. Dit betreft:

1. **Robuust watersysteem**

Versterken van de waterhuishouding op het eiland om droogte, verzilting en hevige regenval beter op te vangen. Denk hierbij aan maatregelen zoals verbreding van het watersysteem, hemelwateropslag (bassins op akkers om zoetwatervraag te verminderen) en slimme berekening. Een robuuster watersysteem is bestand tegen klimaatverandering en draagt bij aan voldoende én schoon water door bredere en diepere watergangen, natuurvriendelijke oevers en een stabiel peil.

2. **Verbeteren waterkwaliteit**

Verminderen van verontreiniging en verbeteren van ecologische waterkwaliteit om biodiversiteit te vergroten. Denk aan maatregelen tegen nutriëntenoverschot, chemische verontreiniging en stimuleren van natuurlijke zuivering en de aanleg van ecologische buffers op basis van natuurlijke filterfuncties.

3. **Groenblauwe dooradering**

Creëren en verbinden van groene en blauwe structuren, zoals natuurgebieden, watergangen en groenstroken. Dit versterkt biodiversiteit, ecologische verbindingen en het landschap. Denk aan maatregelen als de aanleg en onderhoud van natuurvriendelijke oevers en akkerranden.

4. **Aanpak invasieve exoten**

Terugdringen van niet-inheemse planten- en diersoorten die een negatief effect hebben op de inheemse biodiversiteit. Het gaat hier bijvoorbeeld om maatregelen ter bestrijding van diverse exoten, zoals Amerikaanse Vogelkers, Mahonie, Rimpelroos, Japanse Duizendknoop, Abeel, Sneeuwbes en Watercrassula.

5. **Duurzame landbouw**

Stimuleren van milieuvriendelijke landbouwpraktijken op het eiland waarin economie en ecologie in balans zijn, bijvoorbeeld met agrarisch natuurbeheer en vormen van kringlooplandbouw zoals waterbesparende technieken en vermindering van de impact op het milieu naar bodem, water en lucht. Denk ook aan inzet van erfcoaches (gericht op persoonlijk contact en maatwerkadvies), wasplaatsen (lokale afvang en zuivering van machines), energiehub, koolstofvastlegging (verhogen van organische stofgehalte in de bodem), spotbestrijding (zeer zuinig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen) en precisiebemesting.

6. **Kwaliteitsimpuls natuur**

Verbeteren van de ecologische waarde en belevingskwaliteit van natuur, bijvoorbeeld door habitatverbetering, soortenbescherming en beheermaatregelen.

7. **Recreatie in balans met de omgeving**

Faciliteren van recreatie zonder dat natuur, landschap en waterkwaliteit daaronder lijden. Bijvoorbeeld door routes, recreatievoorzieningen, educatie, zonering en regulering van bezoekersdruk.

Overzicht Projectvoorstellen

Met dit gebiedsplan zetten de gebiedspartijen een concrete voorbereidende stap naar de uitvoering. Dit gebeurt op basis van uitgewerkte projectvoorstellen die op korte termijn kunnen starten, mits de daarvoor benodigde financiering beschikbaar komt. Daarbij is de inzet dat de gebiedspartijen in gezamenlijkheid op zoek gaan naar financieringsmogelijkheden. Samen met vertegenwoordigers vanuit natuur, landbouw, recreatie en de betrokken overheden is de volgende lijst aan kansrijke projecten tot stand gekomen. Een samenvatting per project is hieronder weergegeven.

De integrale tekst van de projectvoorstellen is opgenomen in de bijlage. Daarin is per projectvoorstel aangegeven wat de relatie is met de richtinggevende doelen, wie de partners zijn, welke resultaten worden opgeleverd, wat de doorlooptijd is, welke relatie er is met andere projecten en wat de activiteiten en kosten zijn. De projectvoorstellen hebben de status van 'concept', wat betekent dat er nog ruimte is voor verdere aanscherping.

Projecttitel	Ingediend door	Financieringsvraag (in €)
1. Eiland van Waarde	Landbouw	730.000
2. Bodemkracht	Landbouw	500.000
3. Robuuste datagedreven teelten	Landbouw	650.000
4. Ecosysteemplannen icoonsoorten	Natuur	300.000
5. Ecologische verbindingzones Kop van Goeree	Natuur	25.000
6. Uitbreiding Meetnet landschapselementen	Natuur	250.000
7. Pilot peilopzet	Waterschap	120.000
8. Voorbereiding Robuust Watersysteem	Waterschap	80.000
9. Tien beste GDBA-zones	Natuur	100.000
10. Aanpak invasieve exoten buiten Natura 2000-gebieden	Natuur	PM
11. Ecohydrologisch onderzoek Kop van Goeree	Natuur	200.000
12. Recreatie onderzoek	Natuur	150.000
13. Biodiversiteitsmonitoring landelijk gebied	Landbouw	140.000
14. Coördinatie projecten & doorontwikkeling gebiedsplan	Provincie	150.000
Totale omvang financieringsvraag		3.395.000

Samenvatting projectvoorstellen

Projectsamenvatting 'Eiland van Waarde'

Dit project richt zich op het kwantificeren en waarderen van duurzaamheidsprestaties van melkvee-, akkerbouw- en bloembollenbedrijven op Goeree-Overflakkee. KPI's vormen hiervoor de basis. Jaarlijks worden 15 bedrijven doorgerekend met data uit de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), facturen en teeltregistratie. Met deze kwantitatieve data stemmen agrariërs in een gebiedsraad met gebieds- en ketenpartijen af over de waardering van agrarische duurzaamheidsprestaties en mogelijke aanvullingen daarop. Regiocertificering ondersteunt bij het betrouwbaar meten en de borging van resultaten. Zo ontstaat een lerend en waarderend systeem waarin data, samenwerking en vertrouwen samenkomen.

Bijdrage aan doelen:	Via kwantificatie van duurzaamheids-KPI's en waardering door gebieds- en ketenpartijen werken agrariërs aan doelen voor water, klimaat en natuur.
Penvoerder:	Nader te bepalen, mogelijk LTO.
Resultaat:	Jaarlijks inzicht in bedrijfsspecifieke duurzaamheidsprestaties, gekoppeld aan waardering en geborgd via KPI-systematiek en Regiocertificering.
Planning:	2026 (Q1) - 2028 (Q4) (met structureel vervolg)

Projectsamenvatting 'Bodemkracht'

Dit project richt zich op het versterken van bodemkwaliteit en veerkracht van landbouwgronden op Goeree-Overflakkee, door toepassing van regeneratieve landbouwmaatregelen. Vijftien akkerbouwers en/ of melkveehouders voeren maatregelen uit die het organische-stofgehalte verhogen, de bodemstructuur verbeteren en de waterbergingscapaciteit vergroten. Daarmee wordt de bodem weerbaarder tegen droogte en extreme neerslag en wordt tegelijkertijd koolstof vastgelegd. Het project koppelt kennisopbouw, monitoring en praktijktoepassing en verkent mogelijkheden voor verwaarding van koolstof- en bodemdiensten in de regionale keten. Zo draagt het bij aan klimaatmitigatie, betere waterkwaliteit en een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw op Goeree-Overflakkee.

Bijdrage aan doelen:	Regeneratieve landbouwmaatregelen gericht op organisch-stofgehalte dragen bij aan klimaatdoelen (koolstofopslag en verminderde uitstoot van CO ²) en waterdoelen (verminderde uitspoeling van nutriënten naar bodem- en oppervlaktewater, alsook verbeterd waterbergend vermogen).
Penvoerder:	Nader te bepalen, mogelijk LTO Noord.
Resultaat:	Meetbare toename van organische-stofgehalte (met verbeterd bodemleven, koolstofvastlegging en waterbergend vermogen); Kennisopbouw over duurzaam bodembeheer; en lokale waardering van bodemdiensten met minimaal vijf potentiële afnemers.
Planning:	2026 - 2028 (met structureel vervolg)

Projectsamenvatting 'Robuuste datagedreven teelten'

Het project 'Robuuste datagedreven teelten - zicht op nutriënten' richt zich op het verbeteren van de waterkwaliteit op Goeree-Overflakkee door inzicht te krijgen in nutriëntenverliezen in de landbouw en mogelijk verbetermaatregelen voor te bereiden. Op basis van metingen en het NDICEA-model, een gereedschap om stikstof en organische stof in de bodem te berekenen, wordt op bedrijfsniveau gewerkt aan efficiënter nutriëntengebruik en daarmee minder vermist van bodem- en oppervlaktewater.

Bijdrage aan doelen:	Waterkwaliteit volgens opgaven uit de KRW en het ZH-PLG.
Penvoerder:	Nader te bepalen, mogelijk LTO
Resultaat:	Kwantitatief inzicht en bedrijfsgerichte aanpak voor nutriëntenefficiëntie en verbetering van waterkwaliteit.
Planning:	2026 - 2028 (met structureel vervolg)

Projectsamenvatting 'Ecosysteemplannen icoonsoorten'

Het project betreft het opstellen van ecosysteemplannen voor deelgebieden op Goeree-Overflakkee. Het project is gericht op icoonsoorten die functioneren als indicatorsoort voor een gezond ecosysteem. De activiteiten bestaan uit analyse en onderzoek.

Bijdrage aan doelen:	Toename van biodiversiteit, akker- en weidevogels en groenblauwe dooradering.
Penvoerder:	Zuid-Hollands Landschap.
Resultaat:	Ecosysteemplannen voor 6 nader te bepalen icoonsoorten.
Planning:	2026 - 2028

Projectsamenvatting 'Ecologische verbindingzones Kop van Goeree'

Dit project richt zich op het verbeteren van de ecologische samenhang tussen de natuurgebieden op de Kop van Goeree (de Westduinen, Duinen van Goeree, het Volgerland en de Salamanderroute). Door het aanleggen en versterken van ecologische verbindingen wordt de algehele biodiversiteit vergroot en de robuustheid van natuurgebieden versterkt.

Bijdrage aan doelen:	Verbeterde ecologische verbindingen dragen bij aan robuuste groenblauwe dooradering en indirect aan de weerbaarheid van het NNN.
Penvoerder:	Nader te bepalen, het voorstel van natuurpartijen is provincie Zuid-Holland (regierol).
Resultaat:	Een robuuster en beter verbonden natuurnetwerk op de Kop van Goeree, met verbeterde waterkwaliteit en versterkte biodiversiteit.

Projectsamenvatting 'Uitbreiding Meetnet landschapselementen'

Groene landschapselementen zijn noodzakelijk voor de groenblauwe dooradering. Inzicht in de kwaliteit van de huidige landschapselementen is noodzakelijk voor behoud en beheer. Hiervoor wordt in dit project een fysieke veldinventarisatie voorgesteld. Blauwe dooradering wordt niet meegenomen in dit projectvoorstel, daarvoor kan een koppeling gemaakt worden met projectvoorstel 'Vorbereiding robuust watersysteem'.

Bijdrage aan doelen:	Inzicht in de status van groenblauwe dooradering in het landelijk gebied.
Penvoerder:	Zuid-Hollands Landschap
Resultaat:	Inzage in kwaliteit van groene landschapselementen.
Planning:	2026 (Q4) - 2028 (Q2)

Projectsamenvatting 'Pilot peilopzet'

Het seizoensgebonden peilbeheer op Goeree-Overflakkee leidt tot capaciteits- en kwaliteitsproblemen. Dit projectvoorstel betreft het gebiedsproces voor een pilot voor een verhoogd winterpeil i.c.m. jaarrond zoetspoelen. WSHD, LTO Noord en KAVB starten pilots met lokale boeren in 2 polders. Dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen van de gevolgen voor het chloridegehalte en de landbouwpraktijk. Hierbij ligt de nadruk op gevolgen voor agrarische drainagesystemen en op nat- en droogteschade door opbrengstderving.

Bijdrage aan doelen:	Een vast peil voorkomt onnatuurlijke wisselingen in zoutgehalte van het oppervlaktewater. Hiermee wordt de chemische en ecologische waterkwaliteit verbeterd. Ook vermindert de hoeveelheid zoet water nodig om in het voorjaar de brakke kweldruk tegen te gaan. Hiermee wordt gewerkt aan KRW-doelen en op den duur ook aan natuurwaarden.
Penvoerder:	Waterschap Hollandse Delta.
Resultaat:	Inzicht in effecten van een verhoogd winterpeil op landbouw, kweldruk en waterkwaliteit. Dit versterkt het vertrouwen tussen waterschap en agrariërs en vormt een bouwsteen voor beleid met betrekking tot robuust peilbeheer.
Planning:	2025 (Q4) – 2028 (Q2)

Projectsamenvatting 'Vorbereiding Robuust watersysteem'

Het watersysteem op Goeree-Overflakkee worstelt met krapte, waterkwaliteit en weerbaarheid. Het Waterschap Hollandse Delta werkt aan planvorming om tot een robuust watersysteem te komen, ook in haar andere deelgebieden. Dit is een langlopend traject. Het projectvoorstel zoals hier ingebracht beperkt zich tot de verkennende fase van dit traject. In deze eerste fase wordt voor Goeree-Overflakkee onderzocht wat de transitie naar een robuust watersysteem betekent en worden ontwerpvarianten uitgewerkt. Het lopende gebiedsproces onder het ZH-PLG vormt een uitstekend voertuig voor verkenning van een robuust watersysteem. Om reden wordt aansluiting gezocht via dit gebiedsplan.

Bijdrage aan doelen:	Een robuust watersysteem draagt bij aan betere waterkwaliteit, buffercapaciteit en groenblauwe dooradering.
Penvoerder:	Waterschap Hollandse Delta
Resultaat:	Een integraal plan voor een robuust watersysteem op Goeree-Overflakkee.
Planning:	2026 (Q3) – 2027 (Q1)

Projectsamenvatting ‘Tien beste GBDA-zones’

Dit project beoogt de 10 meest interessante gebieden voor groenblauwe dooradering op Goeree-Overflakkee te identificeren. Dit project is een vervolg op een onderzoek van NLGO naar groenblauwe dooradering op Goeree-Overflakkee. Ook wordt een inschatting gemaakt van haalbaarheid en opbrengsten van realisatie in ieder van deze gebieden. Het project waar nu financiering voor wordt gevraagd betreft alleen de eerste fase van dit onderzoek, de identificatiefase. Ontwerp, realisatie en beheer kunnen later volgen. Dit projectvoorstel gaat expliciet om **niet**-agrarische gebieden. Voor agrarische gebieden wordt dit namelijk al gedaan in een project van de Wageningen Universiteit.

Bijdrage aan doelen:	Groenblauwe dooradering op Goeree-Overflakkee.
Penvoerder:	Natuur- & Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee
Resultaat:	Identificatie van 10 meest interessante gebieden voor GBDA.
Planning:	2026 (Q4) – 2027 (Q4)

Projectsamenvatting ‘Aanpak invasieve exoten buiten Natura 2000-gebieden’

Het project richt zich op de bestrijding en preventie van invasieve exoten in het landelijk gebied van Goeree-Overflakkee, buiten de formeel aangewezen Natura 2000-gebieden. Soorten zoals rimpelroos, mahonie, Amerikaanse vogelkers, Japanse duizendknoop en watercrassula vormen een bedreiging voor de lokale biodiversiteit en verstoren natuurlijke ecosystemen¹¹. Door samenwerking tussen gebiedspartijen wordt gewerkt aan een planmatige aanpak, bestrijding en preventie van verdere verspreiding. Hiermee wordt bijgedragen aan herstel van biodiversiteit op het land en in het water, het voorkomen van economische schade en versterking van de ecologische samenhang in het landschap.

Bijdrage aan doelen:	Instandhoudingsdoelen Natura 2000, specifiek via de drukfactor van exoten
Penvoerder:	Zuid-Hollands Landschap
Resultaat:	Effectieve exotenbestrijding buiten Natura 2000 gebieden op Goeree-Overflakkee
Planning:	2026 - 2033

¹¹ De bestrijding van de Amerikaanse rivierkreeft wordt vooralsnog buiten beschouwing gelaten, omdat dit een formele taak is van het ministerie, waterschap en provincie.

Projectsamenvatting 'Ecohydrologisch onderzoek Kop van Goeree'

Het project beoogt een ecohydrologisch onderzoek uit te voeren in de binnenduinrand van de Kop van Goeree, inclusief de Westduinen, Westhoofdvallei, het Volgerland en de Enden/Middelduinen. Door klimaatverandering, grondwateronttrekking- en verlaging treedt verdroging op met negatieve gevolgen voor natuurkwaliteit. Dit onderzoek brengt de huidige hydrologische situatie in beeld, verkent kansen voor herstelmaatregelen en vormt een basis voor een uitvoerbaar maatregelenplan dat bijdraagt aan natuurherstel, duurzaam watergebruik en toekomstbestendig landgebruik.

Bijdrage aan doelen:	Op basis van dit onderzoek kunnen maatregelen ten behoeve van Natura 2000 instandhoudingsdoelen, waterkwaliteit en groenblauwe dooradering worden uitgevoerd.
Penvoerder:	Penvoerder is nog niet bepaald. Natuurpartijen stellen voor dat de provincie Zuid-Holland deze rol op zich neemt. Hierover moeten nog afspraken worden gemaakt.
Resultaat:	Een onderzoeksrapport over de ecohydrologie in de binnenduinrand van de Kop van Goeree
Planning:	2026 - 2030

Projectsamenvatting 'Recreatieonderzoek'

Dit recreatieonderzoek richt zich op het recreatief gebruik van natuurgebieden op Goeree-Overflakkee. Hierbij worden bezoekersaantallen, verspreiding, motieven en belevingen, evenals de effecten op natuurwaarden onderzocht. De resultaten kunnen een basis vormen voor maatregelen en beleid om natuur en recreatie beter in balans te brengen, natuur te beschermen en recreatiekwaliteit hoog te houden.

Bijdrage aan doelen:	Potentiële maatregelen die voortkomen uit dit recreatieonderzoek kunnen bijdragen aan de Natura 2000 instandhoudingsdoelen.
Penvoerder:	Nader te bepalen, voorstel van natuurpartijen is provincie Zuid-Holland (regierol) of natuurpartij
Resultaat:	Een onderzoeksrapport over recreatief gebruik van natuurgebieden op Goeree-Overflakkee
Planning:	2026 - 2028

Projectsamenvatting 'Biodiversiteitsmonitor landelijk gebied'

Dit project beoogt een monitoringsystematiek op te zetten om biodiversiteit in het landelijk gebied te meten. Hiermee kan het effect van biodiversiteit verhogende maatregelen worden geanalyseerd en wordt de bijdrage aan doelbereik geduid. Het is cruciaal dat het opzetten van een dergelijke monitoringsystematiek landelijk wordt afgestemd onder de uitvoerders van agrarisch natuurbeheer. Om deze reden wordt dit projectvoorstel door BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta parallel ingebracht in gebiedsplannen van andere deelgebieden in de Zuid-Hollandse Delta.

Bijdrage aan doelen:	Monitoring van agrarische biodiversiteit kan leiden tot effectiever beheer en daarmee bijdragen aan ZH-PLG-doelen voor groenblauwe dooradering, akkervogels en weidevogels.
Penvoerder:	BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta
Resultaat:	Een landelijk afgestemde monitoringsystematiek voor agrarische biodiversiteit.
Planning:	2026 - 2027 (met structureel vervolg)

Aanvullende projectideeën

In aanvulling op deze kansrijke projectvoorstellen, waarvoor draagvlak is in het gebied en die bovendien op korte termijn kunnen starten, zijn er aanvullende projectideeën. Hiervoor zijn nog geen projectvoorstellen uitgewerkt, mogelijk volgt dat in de loop van 2026. Het gaat om:

- 1) **Uitbreiding areaal ANLb boerenlandvogels:** Het Coöperatief Agrarisch Collectief Zuid-Hollandse Eilanden gaat per 1 januari 2026 op in BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta. Door de realisatie van deze nieuwe organisatie gaan agrarisch ondernemers beter bereikt worden met informatie over het agrarisch natuurbeheer. Ook zal de ondersteuning in de vorm van kennisoverdracht met betrekking tot het beheer verbeterd gaan worden. De verwachting is dat nog meer ondernemers mogelijkheden gaan zien binnen hun bedrijf voor agrarisch natuurbeheer. Met de extra openstelling van het ANLb voor de periode 2026-2028 is er door het collectief extra budget aangevraagd. Het aantal beheerde hectares gaat daardoor naar verwachting op Goeree-Overflakkee in 2026 3 - 4 keer zoveel worden. Uiteraard is verdere uitbreiding afhankelijk van de beschikbaarheid van extra financiële middelen.
- 2) **Voortzetting GDBA agrarisch gebied:** In het lopende project 'Stimuleren Groenblauwe Dooradering op de Zuid-Hollandse eilanden' is heel beperkt budget beschikbaar voor de uitvoering en dit budget dekt niet meer dan de kosten voor aanleg en beheer voor één jaar. Willen we dat ondernemers na één jaar verder gaan met aanleg en beheer van elementen in de blauwgroene dooradering, dan moet daarvoor structureel dekkend budget beschikbaar komen, bijvoorbeeld vanuit het ANLb.

Kosten en financiering projecten korte termijn

De financieringsvraag voor het ZH-PLG die voortkomt uit de projectvoorstellen telt op tot een bedrag van 3,4 miljoen euro (afgerond). De werkelijke kosten liggen een fractie hoger, bijvoorbeeld omdat een deel van de kosten gedekt kan worden uit andere programma's/organisaties, zie bijvoorbeeld de voorstellen vanuit het waterschap.

Daarnaast is voor een aantal projecten sprake van structurele beheerkosten op het moment dat de inrichting is gerealiseerd, het beheer wordt voortgezet zoals bij de ecologische verbindingzones of als een pilot (zoals voor peilopzet) leidt tot vervolgacties. Deze structurele beheerkosten zijn niet meegenomen in het kostenoverzicht, maar zijn uiteraard wel noodzakelijk.

Waar mogelijk wordt ingezet op cofinanciering via andere programma's, denk aan KRW, NSP, Groenblauwe Netwerken, GLB. Ook voor het agrarisch natuurbeheer en voor doelsturing zijn vanuit het

Rijk aanvullende middelen ter beschikking gesteld die goed aansluiten bij de hier genoemde projecten. Daarbij zien we de volgende financieringsmogelijkheden:

- Voor Natura 2000-middelen wordt eerst gekeken naar de natuurbudgetten van de provincie. Daarnaast zoeken we synergie met middelen uit programma's zoals de Programmatische aanpak voor de grote wateren (PAGW).
- Voor biodiversiteit in het landschap zoeken we beheermiddelen bij het ANLb (voor bijvoorbeeld boerenlandvogels en groenblauwe dooradering). Voor overige maatregelen leunen we op subsidieregelingen die via de provincie Zuid-Holland worden opengesteld, zoals projectsubsidies (voor onder andere aanleg).
- Voor biodiversiteit in het watersysteem wordt financiering gezocht uit het KRW-budget van het waterschap.
- Om emissies te verminderen zijn we met name afhankelijk van subsidies van de provincie Zuid-Holland. Datzelfde geldt voor pilots in het kader van toekomstbestendige landbouw.
- Voor maatregelen met betrekking tot wateroverlast maakt het waterschap afwegingen in het watergebiedsplan. Aan dat plan wordt een uitvoeringsbudget gekoppeld.

Om de uitdagingen versneld op te pakken is meer geld nodig, de hierboven genoemde financieringsbronnen zijn daarvoor waarschijnlijk ontoereikend of niet volledig passend. Daarom is het belangrijk dat de gebiedspartners samen op zoek gaan naar middelen. Denk hierbij aan een gecoördineerde lobby richting het Rijk of de inzet van eigen middelen, financieel of in-kind.

Gebiedscoördinatie en doorontwikkeling gebiedsplan

Dit gebiedsplan dient als vertrekpunt voor de uitvoering van projecten die bijdragen aan de doelen in het ZH-PLG. Het opbouwen van draagvlak voor de uitvoering van projecten en onderlinge afstemming zijn daarbij van groot belang voor samenhang en samenwerking. De vervolgstappen vragen om een doorlopend gebiedsproces, waarmee de uitvoering van projecten wordt gecoördineerd en kennis en ervaring wordt gedeeld. Voor dit doorlopende gebiedsproces bestaat nog geen werkende structuur, noch voor de bestuurlijke samenwerking tussen de gebiedspartijen op Goeree-Overflakkee.

Voorgesteld wordt een gebiedscoördinator aan te stellen met de volgende taken:

- Bevorderen van afstemming en samenwerking tussen gebiedspartijen. Dit betreft voortzetting en mogelijk uitbreiding van de samenwerking met verschillende maatschappelijke organisaties, sectorpartijen en overheden. Onderdeel is ook het organiseren van de bestuurlijke samenwerking.
- Het coördineren van verdere voorbereiding van projecten. Dit betreft zowel inhoudelijke afstemming als organisatorische en financiële voorbereiding. Bijvoorbeeld door aansluiting op bestaande programma's en financiering te vinden.
- Doorontwikkelen van dit gebiedsplan zoals beschreven in onderdeel C, gericht op inhoudelijke doorontwikkeling; meerjarige programmering voor uitvoering van projecten; een formele gebiedsgovernance; ontwikkeling van een kennis- en onderzoeksprogramma; en ontwikkeling van een instrumentenkoffer.

Het voorstel betreft een gebiedscoördinator met een gemiddelde tijdsinzet van 1 dag per week gedurende 2 jaar. Hiernaast wordt rekening gehouden met een vergoeding voor deelnemers die vanuit vrijwilligheid deelnemen aan het gebiedsproces en voor eventuele kosten voor zaalhuur en diversen.

Onderdeel C: Doorontwikkeling gebiedsplan

Onderdeel C van het gebiedsplan vormt een doorkijk van het gebiedsplan naar de verdere doorontwikkeling in de komende jaren. Het is verkennend van aard. Het bouwt voort op de opgaven (uit onderdeel A), de korte termijn uitvoering van projecten (in onderdeel B) en de richtinggevende doelen zoals geformuleerd in de bijlage. Deze doorontwikkeling van het gebiedsplan heeft betrekking op de volgende onderdelen, de concrete uitwerking hiervan is voorzien vanaf 2026:

1. Inhoudelijke doorontwikkeling van het gebiedsplan.
2. Het opstellen van een meerjarige programmering voor de uitvoering van projecten.
3. Het organiseren van een gebiedsorganisatie en 'governance' waarin de deelnemende partijen hun afspraken voor samenwerking vastleggen.
4. Het ontwikkelen van een kennis- en onderzoeksagenda.
5. Het ontwikkelen van een instrumentenkoffer.

Deze onderdelen worden hierna op hoofdlijnen beschreven. Er worden geen besluiten voorgesteld of consequenties verbonden aan onderdeel C, maar het belangrijkste doel is om commitment van de partijen te vragen om in gezamenlijkheid deze doorontwikkeling vorm en inhoud te geven.

Inhoudelijke doorontwikkeling van het gebiedsplan: inspelen op nieuw beleid

Dit gebiedsplan beperkt zich tot de opgaven voor water, natuur en klimaat, maar voor Goeree-Overflakkee spelen uiteraard nog meer opgaven. Een doorontwikkeling en mogelijke verbreding van het gebiedsplan naar andere gebiedsopgaven in de toekomst draagt bij aan het versterken van een meer integrale gebiedsaanpak en het vergroten van regionaal draagvlak. Denk aan lokale/regionale economie, voedsel, ruimtelijke kwaliteit en energietransitie.

Verder kan er aanleiding zijn om de richtinggevende doelen die zijn opgenomen in de bijlage bij dit gebiedsplan op termijn te actualiseren. Bijvoorbeeld als gevolg van nieuw beleid of nieuw inzicht uit onderzoek. Vanuit Europese kaders, rijksbeleid en provinciaal beleid is bijvoorbeeld relevant:

- De versterking van het stelsel agrarisch natuurbeheer (ANB).
- Het landelijke en provinciale stikstofbeleid (SANE).
- De Kaderrichtlijn Water en beleid voor overige waterdoelen alsmede wetgeving voor zoetwaterbeschikbaarheid en wateroverlast.
- Actualisering van het provinciaal omgevingsbeleid en bijbehorende omgevingseffectrapportage (OER).
- Europese Natuurherstelverordening: Lidstaten zijn verplicht om maatregelen te nemen om uiterlijk in 2030 minstens 30% van de beschadigde ecosystemen te herstellen. Tot in 2030 moeten lidstaten bij de uitvoering van de herstelmaatregelen prioriteit geven aan Natura 2000-gebieden.
- Een nadere uitwerking van de ruimtevragers zoals benoemd in de Water en Bodem Sturend onderlegger in samenwerking met het waterschap en drinkwaterbedrijf
- Toepassing van doelsturing in de landbouw.
- Provinciale landbouwkoers en voedselvisie.

De doorwerking van bovenstaand beleid naar de doelen voor Goeree-Overflakkee is op dit moment nog niet duidelijk. Om die reden zijn er afspraken nodig over hoe met de actualisatie van doelen wordt omgegaan, wie daarover besluit en hoe de gebiedspartijen worden betrokken. Dit maakt allemaal onderdeel uit van de 'governance'.

Meerjarige programmering en voortgangsbewaking

De provincie richt zich op een integrale aanpak van klimaatadaptatie, waterbeheer en natuurherstel op Goeree-Overflakkee. Hierbij is het van belang om een solide basis te creëren voor meerjarige financiële programmering, het effectief inzetten van beschikbare instrumenten en het waarborgen van voldoende capaciteit voor uitvoering.

Gezien de complexiteit en de lange doorlooptijden van deze projecten is het noodzakelijk om financiële middelen op langere termijn te reserveren en te programmeren. Dit draagt bij aan de continuïteit en doelmatigheid van de projecten en maakt het mogelijk om flexibiliteit in te bouwen voor eventuele bijstellingen. Onderdeel hiervan is ook de voortgangsbewaking en het bepalen van de restantopgaven naar doelbereik (doelgat).

Meerjarige programmering is tot slot nodig als input voor en ter onderbouwing van de provinciale kadernota waarin een meerjarige financiële vooruitblik wordt gegeven voor de komende vier jaar.

Gebiedsorganisatie voor het stroomlijnen van de uitvoering

Binnen een op te richten gebiedsorganisatie werken betrokken partijen samen aan de uitvoering van projecten en het actueel houden van het gebiedsplan. Het is de plek waar samenwerking wordt gestimuleerd, een uitvoeringsstrategie wordt ontwikkeld, waar overzicht is van de voortgang van projecten en waar onderwerpen kunnen worden geagendeerd, bijvoorbeeld voor lobby richting provincie of rijk, omdat deze op lokaal niveau niet kunnen worden opgelost.

Als onderdeel van de gebiedsorganisatie wordt ook nagedacht over de benodigde instrumenten, financiële middelen en werkcapaciteit.

Te verkennen organisatievormen zijn bijvoorbeeld een programmabureau of gebiedstafel, al dan niet in samenwerking met de andere Zuid-Hollandse eilanden. De gebiedsorganisatie kan ook een platform zijn waarin partijen als provincie, gemeente, waterschap, terreinbeheerders, agrarisch collectief en recreatieondernemers afspraken maken over fasering en de uitvoering van maatregelen. Er is behoefte aan coördinatie om te zorgen voor samenhang, bewaking van voortgang en koppeling met het provinciale ZH-PLG-traject. En door kennis en capaciteit te bundelen en gebruik te maken van bestaande netwerken op Goeree-Overflakkee, kunnen projecten sneller en effectiever van plan naar uitvoering worden gebracht.

Het is belangrijk dat taken, rollen, bevoegdheden en verantwoordelijkheden goed zijn beschreven van zowel de afzonderlijke partijen als de gebiedsorganisatie als geheel. Ook de bestuurlijke verankering wordt georganiseerd inclusief daarbij horende mandaten.

Het geheel aan afspraken wordt vastgelegd in een governance, eventueel ondersteund met een convenant of een vergelijkbare samenwerkingsverklaring. Het is wenselijk dat de gebiedsorganisatie bestaat uit een mix van publieke en private partijen die met elkaar samenwerken.

Om projecten daadwerkelijk in de praktijk te brengen, is het van belang dat niet alleen overheidsorganisaties voldoende zijn toegerust, maar dat ook uitvoerende partijen in het gebied, zoals agrariërs en terreinbeheerders, betrokken en ondersteund worden en tijd vrij kunnen maken.

Vanuit de provincie, gemeente en het waterschap is capaciteit nodig op het gebied van:

- Gebiedsgericht programma- en projectmanagement, met medewerkers die beschikken over ervaring met integrale gebiedsprocessen, inclusief afstemming met grondeigenaren en lokale belanghebbenden.
- Inhoudelijke expertise, onder andere op het vlak van ecologie, hydrologie, bodem en klimaatrobuuste inrichting om te komen tot haalbare en gedragen maatregelen.
- Samenwerkingsvaardigheden en participatiebegeleiding, gericht op het opbouwen van langdurige werkrelaties met agrariërs, natuurorganisaties en andere gebiedspartijen. Dit vraagt om inzet op vertrouwen, communicatie en het vinden van gezamenlijke belangen.

Voor agrariërs en terreinbeheerders is het belangrijk dat er capaciteit beschikbaar is voor begeleiding bij de planvorming, uitvoering en eventuele beheertaken. Dit kan bestaan uit:

- Procesbegeleiders of gebiedsregisseurs die helpen bij het vertalen van doelen naar concrete maatregelen op perceel niveau.
- Technische ondersteuning bij bijvoorbeeld de aanleg van landschapselementen, watermaatregelen of natuurinclusieve landbouwpraktijken.
- Toegankelijke en tijdige informatievoorziening over beschikbare instrumenten, regelingen en de rolverdeling binnen het project.

Kennis- en onderzoeksagenda

Er worden allerlei kennisvragen gesteld, zowel binnen de gebiedsvisies als binnen de projectvoorstellen. Deze kennis is essentieel om beter inzicht te krijgen in bijvoorbeeld de effectiviteit van maatregelen en het meten van de voortgang naar doelbereik.

De uitdaging is om deze kennis en kennisvragen goed te structureren, te borgen en actief te verspreiden naar de betrokken partijen. Ook samenwerking met andere gebieden kan hier van grote betekenis zijn. Zo'n kennisinfrastructuur komt er niet vanzelf. Om die reden wordt gewerkt aan een kennis- en onderzoeksagenda waarin kennisontwikkeling, kennisdeling en kennisborging centraal staan. Ter illustratie wordt hieronder een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die op dit moment spelen:

- **Algemeen:**
Wat is de onderbouwing van de richtinggevende doelen (voor zover die nog ontbreekt) en welke nulsituatie of referentie kan worden aangehouden?
- **Natuur:**
Welke drukfactoren zijn per Natura 2000-gebied waar de provincie Zuid-Holland verantwoordelijk voor is, het meest urgent?
- **Boerenlandvogels & dooradering:**
Waar liggen de meest kansrijke gebieden voor uitbreiding van leefgebied?
- **Doelstapeling & effectiviteit:**
Welke maatregelen dragen bij aan meerdere doelen tegelijk?
Waar kunnen doelen elkaar juist tegenwerken?
- **Monitoring & uitvoering:**
Wat is de actuele voortgang op de doelen?
Welke data missen nog voor gerichte bijsturing?

Instrumentenkoffer

Voor de uitvoering van de projecten maakt de provincie samen met gebiedspartijen gebruik van een breed pallet aan instrumenten. De vraag is of alle benodigde instrumenten ook op maat beschikbaar zijn en of er mogelijk aanvullende instrumenten ontwikkeld moeten worden. Doel van de instrumentenkoffer is dat er een breed en actueel aanbod van instrumenten beschikbaar wordt gesteld ter ondersteuning van de uitvoering. Dat gaat bijvoorbeeld over de volgende instrumenten:

- Provinciale subsidies en stimuleringsregelingen, gericht op klimaatadaptatie, agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb), ruimtelijke afwegingen en keuzes in ruimtelijke ordening, natuurontwikkeling en waterbeheer, waarmee specifieke projecten en gebiedsgerichte programma's kunnen worden gefinancierd.
- Gemeentelijke instrumenten, zoals omgevingsplannen, lokale verordeningen en gebiedsgerichte beleidsprogramma's, die de ruimtelijke en maatschappelijke inbedding van de projecten ondersteunen.
- Waterschapsinstrumenten, waaronder heffingen, waterbeheerprogramma's en uitvoeringsbudgetten, die essentieel zijn voor het beheer en de realisatie van watergerelateerde maatregelen.
- Publiek-private samenwerkingen (PPS), waarbij bijvoorbeeld agrariërs en lokale ondernemers betrokken worden bij de uitvoering van natuurherstel en waterbeheer.
- Europese en landelijke subsidies, zoals EFRO, LIFE en de Subsidieregeling Natuur en Landschap, die aanvullende financieringsmogelijkheden bieden voor innovatie en gebiedsontwikkeling.

Bijlage 1: Richtinggevende doelen

Met het gebiedsplan willen we zicht krijgen op de doelen voor Goeree-Overflakkee en gericht werken aan doelbereik. De opgaven voor klimaat, water en natuur, zoals verwoord in het voorontwerp ZH-PLG, vormen daarvoor het vertrekpunt en er wordt aangesloten bij bestaande (wettelijke) verplichtingen en kaders voor stikstof, klimaat en waterkwaliteit. De doelen voor Goeree-Overflakkee zijn geformuleerd door de provincie Zuid-Holland. Deze bijlage 'richtinggevende doelen' vormt een belangrijke toets voor de projectvoorstellen die in onderdeel B van het gebiedsplan zijn uitgewerkt. Inzet is tenslotte om met deze projecten te werken aan doelbereik. Waar mogelijk wordt de onderbouwing voor de doelformulering toegelicht of wordt verwezen naar analyses of onderzoek dat hiervoor als basis dient.

In deze bijlage wordt per doel aangegeven welke projectvoorstellen hier een bijdrage aan leveren. Een eerste inhoudelijke beoordeling is inmiddels uitgevoerd door de beleidsmedewerkers van de provincie Zuid-Holland.

Voor het kunnen bepalen van doelbereik worden de doelen idealiter kwantitatief geformuleerd en is er sprake van een duidelijk nulmeting of referentie. Op die manier kan rekenkundig worden vastgesteld waar we op dit moment staan en wat de restantopgave is naar doelbereik. In de praktijk blijkt dat niet voor alle doelen te lukken en wordt volstaan met een kwalitatieve beschrijving.

Bovendien worden de doelen geformuleerd als richtinggevend. Gedurende de uitvoering en mede op basis van de kennis- en onderzoeksagenda is de verwachting dat er voortschrijdend inzicht komt over wanneer de doelen gehaald kunnen worden. De wettelijke kaders bepalen daarbij wat de 'speelruimte' is.

Achtereenvolgens worden hierna de doelen uitgewerkt voor natuur (drukfactoren Natura 2000, NNN, stikstof vanuit de landbouw, weidevogels, akkervogels, groenblauwe dooradering), klimaatdoelen, waterdoelen en de doelen voor bos & bomen.

Natuurdoelen

Drukfactoren Natura 2000

Een belangrijk natuurdoel is het verminderen van de impact van drukfactoren op Natura 2000-gebieden op Goeree-Overflakkee, in het bijzonder Duinen Goeree & Kwade Hoek, de Voordelta, Grevelingen, Haringvliet en Krammer Volkerak. De provincie Zuid-Holland heeft tussen 2021-2023 natuurdoelanalyses laten uitvoeren in de Natura 2000-gebieden waar de provincie verantwoordelijk voor is. Hieruit zijn een aantal drukfactoren gekomen. Voor deze gebieden is maatwerk nodig, gericht op de belangrijkste drukfactoren: hydrologie (tegengaan verdroging en verbeteren waterhuishouding), onvoldoende dynamiek (verstoven zand), verstoring door recreatie (waarbij de toenemende recreatiedruk in balans moet worden gebracht met de draagkracht van het eiland), verzuring en vermesting (voornamelijk stikstofdepositie, zie definitie 'vermesting' op pagina 6) en de opmars van invasieve exoten in het landelijk gebied. In het kader van een integrale gebiedsaanpak wordt bovendien onderzocht in hoeverre drukfactoren verlicht kunnen worden door maatregelen te combineren met andere wettelijke opgaven, zoals Klimaat, KRW en boerenlandvogels.

De drukfactoren per Natura 2000-gebied in of nabij Goeree-Overflakkee zijn weergegeven in onderstaande tabel. Per gebied is aangegeven welke partij eerstverantwoordelijk is.

Kerngebied: Delta	
Natura 2000-gebied	Drukfactoren
Voordelta (Rijkswaterstaat)	• Beheer sluit niet aan op gewenste natuurwaarden
Haringvliet (Rijkswaterstaat)	• Onvoldoende dynamiek (onvoldoende getijdewerking) • Verstoring door jacht • Exoten (invasieve exoten die bestaande soorten wegconcurreren)
Krammer-Volkerak (Rijkswaterstaat)	• Grondwaterkwaliteit is onvoldoende • Onvoldoende dynamiek (onvoldoende getijdewerking) • Exoten (invasieve exoten die bestaande soorten wegconcurreren) • Verstoring door recreatie (sportvisserij)
Duinen Goeree & (Provincie Zuid-Holland)	• Onvoldoende dynamiek (verstuiving van zand) • Exoten (invasieve exoten die bestaande soorten wegconcurreren) • (Grond)waterkwantiteit is onvoldoende • Verstoring door (verwachte) recreatiedruk • Verzuring en vermesting (stikstof)
Grevelingen (Rijkswaterstaat)	• Onvoldoende dynamiek (onvoldoende getijdewerking en verstuiving van zand) • Te klein areaal / leefgebied

Daarnaast wordt in het kader van SANE (Samenhangende aanpak Natuurherstel en Economie) verkend of en zo ja welke aanvullende maatregelen rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden nodig zijn. Ook wordt hier een prioritering aangebracht voor de aanpak van drukfactoren.

Voor de actualisatie van de Natura 2000-beheerplannen loopt een apart traject, met mogelijke 'haakjes' naar maatregelen buiten Natura 2000.

Link naar de projectvoorstellen: In de projectvoorstellen naar recreatieonderzoek, ecohydrologisch onderzoek en aanpak van invasieve exoten wordt onderzoek gedaan naar enkele drukfactoren die van toepassing zijn op de Natura 2000-gebieden op Goeree-Overflakkee.

Stikstof vanuit de landbouw

Doel is om de ammoniakemissie vanuit landbouwbedrijven terug te brengen. Als maatregel onderzoekt de provincie een bandbreedte van 35–45 kg NH₃/ha/jr. Dit zogenoemde emissieplafond is richtinggevend voor het ZH-PLG en sluit aan bij de Wet stikstofreductie en natuurherstel. De exacte invulling van het plafond en aanvullende maatregelen wordt in het Omgevingsbeleid 2025 nader uitgewerkt. In het gebiedsplan worden maatregelen verkend die agrarische bedrijven (kunnen) nemen om richting deze streefwaarde te bewegen.

Link naar de projectvoorstellen: Het verlagen van de ammoniakemissie uit de landbouw komt aan bod in het projectvoorstel 'Eiland van Waarde' dat onder andere gericht is op betere duurzaamheidsprestaties op bedrijfsniveau en de stikstof-fosfaatbalans.

Restantopgave NNN

De realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) maakt geen onderdeel uit van het gebiedsplan, maar wordt vanwege mogelijke inhoudelijke relatie wel hier benoemd. Voor de verdere uitbreiding van het Natuurnetwerk Nederland ligt er in Zuid-Holland een planologisch belegd restant van 728 hectare (ijkpunt 1 januari 2025). Voor Goeree-Overflakkee betreft dit aangewezen en unieke gebieden, zoals bij de Duinen van Goeree & Kwade Hoek en ecologische verbindingzones (EVZ's). De realisatie van deze gebieden die optellen tot 146 hectare en de EVZ's, vindt plaats in een apart uitvoeringsspoor, buiten het gebiedsplan om. Binnen het gebiedsproces kunnen wel kansen worden benut voor koppeling met kwaliteitsverbetering, met inzet van Rijksmiddelen binnen het project 'Kwaliteitsimpuls NNN'. Eventuele risico's of kansen in samenhang met het gebiedsplan worden in beeld gebracht.

Groenblauwe dooradering

Op basis van de huidige inventarisatie is het doel om uiterlijk in 2030 tussen de 400 en 715 hectare aan extra groenblauwe dooradering¹² te realiseren, met als referentiejaar 2023. Hierbij dient een uitsplitsing te komen naar droge en natte verbindingen. Daarmee wordt ingezet op 7% realisatie in 2030 en 10% in 2050. De huidige stand van realisatie is circa 4%. Mogelijk is hier sprake van een overlap met de doelstellingen voor weide- en akkervogels.

Link naar de projectvoorstellen: Een aantal projectvoorstellen is gericht op uitbreiding en versterking van de groenblauwe dooradering. Dit betreft 'Ecosyteemplannen iconsoorten', 'Uitbreiding Meetnet landschapselementen' en 'Tien beste GBDA-zones'.

Weidevogels

Doel is om uiterlijk in 2040 100–150 hectare geschikt weidevogelgebied extra te realiseren, gericht op 35 tot 45 extra broedparen van de grutto (referentiejaar 2019). Deze opgave vloeit voort uit de Wet natuurbescherming en de provinciale verplichting om VHR-doelen (30% natuurherstel in 2030) te realiseren, zowel binnen als buiten NNN en Natura 2000. Daarbij is gekeken naar factoren als openheid, drooglegging, bodem en verstoring. De beheerafspraken worden georganiseerd door het agrarisch collectief.

Link naar de projectvoorstellen: Met de extra openstelling van het ANLb voor de periode 2026-2028 is er door het agrarisch collectief Zuid-Hollandse Eilanden extra budget aangevraagd. Bij toekenning gaat het aantal beheerde hectares daardoor 3-4 keer zoveel worden.

¹² Groenblauwe dooradering (GBDA) omvat kleinschalige landschapselementen (zoals houtsingels, heggen, poelen en bomenrijen), die samenhangend zijn ingericht en functioneren als ecologische verbindingen. Ze dragen bij aan biodiversiteit, recreatieve kwaliteit en landschapsidentiteit. De aanleg sluit zoveel mogelijk aan bij sloten, wegen en perceelranden, zodat landbouwkundig gebruik zoveel mogelijk behouden blijft. GBDA is geen wettelijke verplichting, maar draagt bij aan het behalen van doelen op het gebied van water, klimaat en natuur.

Akkervogels

Voor akkervogels geldt een vergelijkbare aanpak als bij de weidevogels. Het doel is om uiterlijk in 2040 een omvang van 350 tot 450 hectare extra geschikt gebied te realiseren, gericht op 50 tot 75 extra broedparen van de patrijs (referentiejaar 2019). Daarbij is gekeken naar de potentiële geschiktheid van het landschap om beheermaatregelen binnen mozaïekbeheer uit te kunnen voeren. De beheerafspraken worden ook hier door het agrarisch collectief georganiseerd. Dezelfde systematiek als bij weidevogels wordt gehanteerd, inclusief koppelkansen met andere opgaven zoals waterberging of vernatting.

Link naar de projectvoorstellen: Zie aanvraag extra ANLb voor de periode 2026-2028 door het agrarisch collectief Zuid-Hollandse Eilanden.

Onderbouwing richtinggevende doelen weide- en akkervogels

De genoemde extra broedparen en extra arealen voor weide- en akkervogels komen uit het conceptprogramma voor het landelijk gebied (NPLG) en zijn gebaseerd op de zogenaamde VHR-bouwstenen. Van daaruit is de doorvertaling naar areaalopgaven gemaakt, gebaseerd op een quick-scan die is uitgevoerd door WEnR en Sovon. Hiermee wordt zichtbaar gemaakt wat een gunstige staat van instandhouding op lange termijn in ruimtelijke zin behelst. Aanvullend is gebruik gemaakt van kennis en expertise bij de provincies om de opgave in bepaalde gevallen te concretiseren. Op basis van deze kennis en informatie is de richtinggevende areaalopgave geformuleerd.

De Provincie Zuid-Holland heeft deze getallen als uitgangspunt genomen en gekoppeld aan het jaar 2040. Vervolgens zijn deze getallen onderverdeeld naar de verschillende deelgebieden van de provincie. Daarvoor is voor weidevogels gebruik gemaakt van het door WUR ontwikkelde 'Beheer Op Maat-model'. Dat bepaalt de potentie voor weidevogels op basis van de openheid van het landschap, de bodemvochtigheid, de aanwezigheid van versturende bronnen en de zwaarte van het gewas. Hierbij is gekeken buiten de bestaande ANLb en NNN-gebieden. Voor akkervogels is gebruik gemaakt van potentiekaarten (ontwikkeld door Arcadis). Die zijn voor 50% gebaseerd op abiotische factoren en voor 50% op waarnemingen van doelsoorten.

Bos en bomen

In 2020 heeft het Rijk samen met alle provincies de bossenstrategie vastgesteld. De provincie Zuid-Holland heeft op basis daarvan een doel vastgesteld van 400 ha bosuitbreiding in heel de provincie in 2030, t.o.v. referentiejaar 2020. Deze 400 ha bosuitbreiding is globaal onder te verdelen in 150 ha binnen NNN, 150 ha binnen recreatiegebieden en 100 ha daarbuiten. Op de lange termijn (2050) wil de provincie toewerken naar een doorontwikkeling tot 1000-2000 ha nieuw bos. Op dit moment is er nog geen sprake van specifieke bosuitbreiding locaties op Goeree-Overflakkee. Echter wordt altijd gezocht naar nieuwe locaties voor bosuitbreiding en zijn nieuwe kansen ook in dit deelgebied nodig om de provinciale doelen te behalen. De provinciale Kansenkaart en het beleid bos & bomen (2023) kunnen hierin helpen met het zoeken naar kansen. Initiatieven voor bos kunnen worden gekoppeld aan opgaven rond natuur, klimaat of landschapskwaliteit. Het is van belang om eventuele uitbreiding aan te sluiten op het landschappelijke streekeigen karakter van het eiland dat wordt gekenmerkt door openheid.

Link naar de projectvoorstellen: Inzet op bos en bomen komt aan de orde in het projectvoorstel voor de uitbreiding van het meetnet landschapselementen dat inzet op een gebiedsbrede inventarisatie van

landschapselementen (deels opgaande begroeiing / bomen) in het veld en het in beeld brengen van uitbreidingskansen.

Klimaatdoelen

Voor CO₂-uitstoot is geen gebiedsspecifiek doel vastgesteld voor Goeree-Overflakkee, omdat dit met name betrekking heeft op de veenweiden. Wel is er sprake van een opgave voor reductie van lachgas (N₂O) en methaan (CH₄) uit de landbouw, maar deze is niet uitgewerkt in een gekwantificeerd doel. In het gebiedsplan wordt hiervoor een maatregelenpakket verkend, gericht op o.a. extensivering, bodemaanpassingen en managementaanpassingen. Deze doelen zijn geen formele verplichting voor het gebied, maar worden waar mogelijk geïntegreerd in de uitvoering van de hoofdopgaven.

Link naar de projectvoorstellen: In het projectvoorstel 'Bodemkracht' wordt ingezet op het verhogen van het organische-stofgehalte in de bodem waarmee koolstof wordt vastgelegd. Ook wordt in dit project de mogelijkheid verkend voor het verwaarden van koolstof- en bodemdiensten in de regionale keten. De organische stof meting komt ook aan bod in het project 'Eiland van waarde'.

Waterdoelen

Belangrijk kader voor de waterdoelen is verwoord in de beleidsuitwerking voor water en bodem sturend. Door nu al rekening te houden met in de toekomst benodigde versterkingen van het water- en bodemsysteem en de vraag naar zoetwaterbeschikbaarheid, voorkomen we dat keuzes de toekomstige inpassing van het water- en bodemsysteem in de weg kunnen zitten of bemoeilijken en voorkomen we afwenteling van problemen of extra kosten op de komende generaties. Maar ook worden de kansen zichtbaar waarmee voorgenomen ontwikkelingen juist kunnen bijdragen aan versterking van het water- en bodemsysteem in het gebied.

De waterkwaliteitsdoelen voor Goeree-Overflakkee volgen uit 1) de Kaderrichtlijn Water (KRW) en 2) Doelen Regulier Water (DRW) en richten zich op het halen van ecologische en chemische doelen voor oppervlaktewater en grondwater, waarbij de KRW zich richt op 2027 en DRW toewerkt naar biologisch gezond water in 2050. Dit betreft onder andere vermindering van nutriëntenbelasting, gewasbeschermingsmiddelen en het verbeteren van hydrologische condities (vooral bij Natura 2000-gebieden). De KRW-doelen worden afgeleid met behulp van watersysteemanalyses. Daaruit volgt per KRW-waterlichaam een zogenaamde EKR-score waaraan voldaan moet worden. Deze EKR staat voor Ecologische KwaliteitsRatio voor waterkwaliteit, die aangeeft hoe goed de ecologische toestand van een waterlichaam is. Voor de doelaflading van DRW wordt ook de KRW-methode gehanteerd. Binnen het gebiedsplan worden kansen benut om maatregelen te combineren met andere doelen, zoals natuurontwikkeling en agrarisch waterbeheer. De betrokkenheid van het waterschap is hierin essentieel.

Link naar de projectvoorstellen: In het projectvoorstel 'Pilot peilopzet' en 'Vorbereiding Robuust Watersysteem' wordt ingezet op zowel het verminderen van zoute invloeden op de landbouw en het robuuster maken van het watersysteem. In de landbouwprojecten ('Robuuste datagedreven teelten' en 'Bodemkracht') wordt ingezet op waterbergend vermogen en tegengaan van eutrofiering.

Bijlage 2: Projectvoorstellen

1. Eiland van waarde

Maatregelcategorie	b) Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen.
Gebied	Goeree-Overflakkee (volledige eiland, focus op agrarische zones met melkvee-, akkerbouw- en bloembollenbedrijven).
Opgave(n) in gebied	Het project levert een meetbare bijdrage aan de volgende doelen uit het ZH-PLG en het Gebiedsplan Goeree-Overflakkee: • Verbeteren van waterkwaliteit (verminderen emissies van nutriënten en gewasbescherming, voldoen aan KRW-doelen). • Versterken van bodemkwaliteit en organische stofopbouw. • Verduurzamen én versterken van landbouw, met aandacht voor positie en verdienvermogen van de boer. • Bevorderen van biodiversiteit en natuurinclusieve bedrijfsvoering. • Vergroten van klimaatrobuustheid en veerkracht van landbouwsystemen. • Stimuleren van samenwerking en kennisdeling tussen boeren, adviseurs en gebiedspartners.
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Nader te bepalen, in afstemming met de betrokken partijen. Een mogelijke initiatiefnemer zou LTO Noord kunnen zijn.
Beoogde partner(s)	Beoogde partners (in latere fase nog definitief maken): • Agrarisch Collectief Zuid-Hollandse Delta – inzet van kennis en ervaring met KPI's voor agrarisch natuurbeheer en koppeling met natuurdoelen binnen het ZH-PLG. • LTO Noord Goeree-Overflakkee – werving van deelnemers, creëren van draagvlak en actieve rol in het gebiedsproces. • KAVB Regio Zuidwest – vertegenwoordiging bloembollensector, inzet op draagvlak, werving en bijdrage aan het gebiedsproces. • Van Iperen – bedrijfsbegeleiding en vertaling van duurzaamheidsdoelen naar praktische teeltmaatregelen. • FarmPlus – bedrijfsbegeleiding en vertaling van duurzaamheidsdoelen naar praktische teeltmaatregelen • Boerenverstand Onderzoek & Advies – kennis- en procespartner, verantwoordelijk voor inhoudelijke ontwikkeling en toepassing van KPI's en de begeleiding van het gebiedsproces. • FarmVision – projectmanagement, ondersteuning van boerenbegeleiding en organisatie van gebiedsbijeenkomsten. • Provincie Zuid-Holland – beleidskader en cofinanciering, borging van resultaten binnen het ZH-PLG-programma.

	• Gemeente Goeree-Overflakkee – lokale verbinding met ruimtelijke, economische en duurzaamheidsopgaven. • Waterschap Hollandse Delta – betrokken bij waterkwaliteit en borging van maatregelen binnen het watersysteem.
Datum	30-10-2025
Versie	2.0

Samenvatting project

Het project richt zich op de verduurzaming van melkvee-, akkerbouw- en bloembollenbedrijven op Goeree-Overflakkee. KPI's vormen de basis om duurzaamheidsprestaties meetbaar en vergelijkbaar te maken op bedrijfs- en gebiedsniveau. 15 bedrijven worden jaarlijks doorgerekend met data uit RVO, facturen en teeltregistratie, die verschillende borgingsniveaus vertegenwoordigen. Deze gegevens vormen vervolgens de basis voor een gebiedsproces waarin boeren (boerenraad) en gebieds- en ketenpartijen (gebiedsraad) samen gaan afstemmen over prestaties, het uitwisselen van een gebiedsaanbod en waardering. Dit maakt dit project uniek.

De Regiocertificering ondersteunt het project bij het betrouwbaar meten en borgen van de resultaten. Zo ontstaat een lerend en waarderend systeem waarin data, samenwerking en vertrouwen samenkomen.

Aanleiding voor het project

De landbouw op Goeree-Overflakkee (melkvee, akkerbouw en bloembollen) staat voor de opgave om duurzaam te produceren binnen grenzen van water, bodem en klimaat:

- De waterkwaliteit voldoet nog niet aan de KRW-doelen; emissies moeten verder omlaag.
- Bodemkwaliteit en organische stofgehalte staan onder druk, met gevolgen voor productie en biodiversiteit.
- Boeren leveren bovenwettelijke inspanningen, maar deze zijn nog niet meetbaar of erkend in beleid en keten.
- Gebieds- en ketenpartijen vragen om aantoonbare, geborgde prestaties voordat ze kunnen belonen of opnemen in duurzaamheidsprogramma's.

Welke kansen missen we als we niet op afzienbare termijn actie ondernemen?

- De kans om aan te sluiten bij landelijke ontwikkelingen waarin boeren en gebiedspartijen samenwerken op basis van data, vertrouwen en waardering.
- De mogelijkheid om met behulp van KPI's en Regiocertificering prestaties inzichtelijk te maken en te borgen voor gebiedsbrede toepassing.
- De kans om de maatschappelijke positie van boeren te versterken door erkenning en waardering van hun bijdrage aan bodem-, water- en klimaatdoelen.
- De mogelijkheid om Goeree-Overflakkee te positioneren als voorloper binnen het ZH-PLG; met een meetbare, gewaardeerde en opschaalbare aanpak.

Concrete output

Pilot voor beleidsontwikkeling en kennisopbouw binnen het ZH-PLG. Gericht op gebiedsgericht leren, meten en waarderen van duurzaamheidsprestaties, ondersteund door Regiocertificering (gebiedsproces).

Inhoud

Het project verbindt meten, leren en waarderen binnen drie sectoren: melkvee, akkerbouw en bloembollen. De Goeree-Overflakkee-aanpak draait om samenwerking tussen boeren en gebieds- en ketenpartijen. Binnen dit proces komen boeren met een gezamenlijk gebiedsaanbod: zij laten zien welke duurzaamheidsstappen zij zetten en welke borging zij kunnen leveren.

De gebiedsraad, bestaande uit verschillende potentiële belonende partijen zoals (lokale) overheden (provincie, waterschap, gemeenten), afnemers (KAVB, FC, Cosun, FF, LW etc.) en financiële instellingen (Rabobank, A.S.R.) bekijkt hoe deze prestaties kunnen worden erkend of gewaardeerd binnen beleid, financiering of keteninitiatieven. Er vindt als het ware een onderhandeling plaats tussen boeren en gebiedspartijen.

Boeren geven aan welke (bovenwettelijke) duurzaamheidsprestaties ze als gebied kunnen leveren (gemeten op basis van KPI's) en gaan in onderhandeling met de gebiedspartijen over welke beloning en waardering hiervoor vanuit hen nodig is. Hiermee wordt concreet invulling gegeven aan een gebiedsproces, wat dit project aanvullend maakt op lopende initiatieven (zoals de BMM, BMA ZWD etc.). Deze vorm van wederkerige afstemming vormt de kern van de samenwerking. Voor dit proces worden gebiedsopgaven vertaald naar prestaties op bedrijfsniveau.

Resultaat

- Jaarlijks inzicht in duurzaamheidsprestaties per bedrijf (melkvee, akkerbouw, bloembollen).
- Ontwikkeling van een gebiedsaanbod met afspraken over prestaties, borging en waardering.
- Functionerend gebiedsproces (boerenraad + gebiedsraad).
- Een praktisch werkmodel voor gebiedsgericht samenwerken, dat uit te breiden is naar meer boeren.
- Brede kennisdeling via bijeenkomsten en rapportages.

Schaalniveau

- Eén integraal project voor het hele eiland Goeree-Overflakkee.
- Combineert bedrijfsniveau (meten en begeleiding) met gebiedsniveau (beleidsafstemming en waardering).
- Resultaten zijn schaalbaar binnen het ZH-PLG.

Bijdrage doelbereik

Dit project beoogt de bijdrage van agrariërs aan doelbereik binnen het ZH-PLG en andere duurzaamheidskaders te kwantificeren en daaruit de mogelijkheid te halen om via beloning aanvullend doelbereik te realiseren. Dit betreft doelen voor water (kwaliteit en kwantiteit), natuur (via ecosysteemfuncties van agrarische bedrijfsvoering) en klimaat (via emissievermindering). Deze bijdrage aan doelen van het ZH-PLG wordt ondersteund door onderstaande resultaten:

- De bijdrage aan gebiedsdoelen wordt meetbaar gemaakt via de landelijke KPI-kernset, toegepast met ondersteuning van Regiocertificering.
- De KPI's richten zich op: stikstof- en fosfaatbalans, organische-stofaanvoer, gewasbescherming, biodiversiteit, bodemkwaliteit en klimaat.
- Jaarlijkse metingen tonen verbetering per bedrijf.
- De boerenraad vertaalt gebiedsdoelen naar bedrijfsdoelen en koppelt resultaten terug naar de gebiedsraad.
- De gebiedsraad bepaalt vervolgens op basis van deze resultaten welke vormen van erkenning of waardering passend zijn.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

Belangrijkste risico's

- Onzekerheid over de mate van borging die gebiedspartijen voldoende vinden.
- Politieke en beleidsmatige veranderingen.
- Bereidheid van ketenpartijen om waardering te verbinden aan prestaties.
- Deelname boeren kan onder druk staan door tijdsinzet of onduidelijk rendement.

Beheersmaatregelen

- Heldere dataprotocols en afstemming met Regiocertificering.
- Structurele dialoog tussen boerenraad en gebiedsraad.
- Flexibele projectstructuur en jaarlijkse evaluatie.

Nader te onderzoeken

- Praktische toepasbaarheid van de KPI-kernset voor de drie sectoren.
- Effectieve vormen van waardering (financieel, beleidsmatig of symbolisch).
- Structurele borging binnen ZH-PLG en Regiocertificering.

Governance, samenwerking en participatie

Penvoerder en verantwoordelijkheid

- De penvoerder wordt in overleg tussen de betrokken partijen vastgesteld (mogelijke kandidaten: Boerenverstand of LTO Noord Goeree-Overflakkee).
- De penvoerder is verantwoordelijk voor de projectcoördinatie, voortgang, budgetbewaking, datakwaliteit en de afstemming met het gebiedsteam Goeree-Overflakkee (ZH-PLG).
- Daarnaast coördineert de penvoerder het gebiedsproces volgens de Goeree-Overflakkee-aanpak, waarin boeren en gebiedspartijen samenwerken aan duurzame prestaties, borging en waardering.

Samenwerking en rollen

Uitvoerende partners (in een latere fase nog definitief maken):

- Boerenverstand Onderzoek & Advies – mogelijk penvoerder/initiatiefnemer, kennis- en procespartner, medeverantwoordelijk voor projectmanagement, voor ontwikkeling en toepassing van KPI's, aansluiting bij het landelijke KPI-project en begeleiding van de boerenraad en gebiedsraad.
- LTO Noord Goeree-Overflakkee – mogelijk penvoerder/initiatiefnemer; verantwoordelijk voor werving van deelnemers, communicatie en draagvlak
- FarmVision – draagt bij aan projectmanagement, begeleiding boeren en organisatie van bijeenkomsten.
- Bedrijven als Van Iperen en FarmPlus – geven praktische begeleiding en vertalen KPI-resultaten naar verbetermaatregelen op bedrijfsniveau.
- Agrarisch collectief Zuid-Hollandse eilanden – koppelt resultaten aan agrarisch natuurbeheer en biodiversiteitsdoelen binnen het ZH-PLG.

Beleidspartners en gebiedsraad (niet gefinancierd uit projectmiddelen):

- Provincie Zuid-Holland, Waterschap Hollandse Delta, Gemeente Goeree-Overflakkee, KAVB, Agrarisch Collectief en waar relevant keten- en financiële partners (zoals *Agrifirm*, *Van Iperen*, *Rabobank*, *Nationaal Groenfonds*).
- De gebiedsraad bespreekt jaarlijks het gebiedsaanbod van de boerenraad – de gezamenlijke duurzaamheidsstappen en borging – en bepaalt hoe deze kunnen worden erkend of gewaardeerd binnen beleid, keten of programma's.
- Zo ontstaat een wederkerige afstemming: boeren leveren prestaties, gebiedspartijen verbinden hier erkenning of beloning aan.

Participatie en belanghebbenden:

- De boerenraad (±15 bedrijven uit melkvee, akkerbouw en bloembollen) en de gebiedsraad vormen samen de kern van de Goeree-Overflakkee-aanpak.
- Participatie vindt plaats via jaarlijkse bijeenkomsten waarin KPI-resultaten, borging en waardering worden besproken.
- Resultaten worden openbaar gedeeld via factsheets en bijeenkomsten, zodat ook niet-deelnemende boeren kunnen meedoen in vervolgfases.

Grenzen van participatie:

- Data-analyse ligt bij kennispartners; beleidsbesluitvorming bij overheden en ketenpartijen.
- Niet-deelnemende bedrijven worden geïnformeerd, maar nemen geen directe rol in besluitvorming of dataverwerking.

Projectstructuur (schematisch)

Stuurgroep: Provincie, Waterschap, Gemeente, penvoerder

↓

Projectteam: LTO, Boerenverstand, FarmVision, Van Iperen, FarmPlus, Agrarisch Collectief

↓

Gebiedsnetwerk: Boerenraad (boeren) ↔ Gebiedsraad (lokale overheden (provincie, waterschap, gemeente), afnemers (KAVB, FC, Cosun, FF, LW etc.) en financiële instellingen (Rabobank, A.S.R.)

(Indicatieve) planning en mijlpalen

2026 – Opstart en inrichting

- Q1 2026: Vaststellen penvoerder en projectteam; voorbereiding projectorganisatie.
- Q1–Q2 2026: Selectie van circa 15 melkvee-, akkerbouw- en bloembollenbedrijven; afspraken over datadeling en AVG.
- Q2 2026: Inrichting van het gebiedsproces: oprichting boerenraad en gebiedsraad.
- Q2–Q3 2026: Eerste KPI-meting en borgingsanalyse.
- Q4 2026:
 - Eerste gezamenlijke bijeenkomst van boerenraad en gebiedsraad: bespreking van resultaten en concept gebiedsaanbod.
 - Verkenning van mogelijke vormen van waardering en vervolgstappen voor 2027.

2027 – Verdere ontwikkeling en verdieping

- Q1 2027: Evaluatie eerste resultaten en bijstelling meetplan.
- Q2 2027: Tweede KPI-meting en begeleiding van bedrijven bij verbetermaatregelen.
- Q2–Q3 2027:
 - Gezamenlijke analyse van borging en betrouwbaarheid met ondersteuning van Regiocertificering.
 - Tweede afstemming tussen boerenraad en gebiedsraad: actualisatie gebiedsaanbod en verdieping waarderingsafspraken.
- Q4 2027: Ontwikkeling van een concept voor een gebiedsaanbod Goeree-Overflakkee met bijbehorende waarderingsvoorstellen.

2028 – Borging, evaluatie en afronding

- Q1 2028: Derde jaarlijkse KPI-meting en afrondende borgingsanalyse.
- Q2 2028: Beoordeling van resultaten door de gebiedsraad; bespreking structurele borging en waardering.
- Q3 2028: Vaststelling van het definitieve gebiedsaanbod Goeree-Overflakkee: gezamenlijke afspraken over prestaties, borging en waardering.
- Q4 2028:
 - Slotbijeenkomst met boeren en gebiedspartijen; presentatie resultaten en aanbevelingen voor opschaling.
 - Afronding van projectrapportage en overdracht van kennis aan ZH-PLG-programma.

Beoogd resultaat gereed

Eind 2028: Drie jaarlijkse KPI-metingen uitgevoerd; verbetertrajecten afgerond; een werkend model gerealiseerd waarin boerenraad en gebiedsraad structureel samenwerken aan gebiedsdoelen, borging en waardering.

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Kostenpost	Toelichting	Totaal
Projectcoördinatie & management	Coördinatie, planning, rapportage en afstemming met gebiedspartners en het ZH-PLG.	€ 120.000
Data-analyse & KPI-doorrekeningen	Jaarlijkse KPI-metingen (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, teeltregistratie) en vergelijking borgingsniveaus.	€ 110.000
Boerenbegeleiding & bedrijfsadviezen	Praktische begeleiding door partijen als Van Iperen, FarmPlus en FarmVision; vertaling van KPI's naar bedrijfsniveau.	€ 110.000
Gebiedsproces & bijeenkomsten	Inrichting en begeleiding van boerenraad en gebiedsraad, gezamenlijke sessies en gebiedsafspraken.	€ 120.000
Vergoeding boeren	Basis vergoeding voor boeren voor deelname aan boerenraad en aanleveren en delen bedrijfsdata	€ 90.000
Communicatie & kennisdeling	Communicatie, factsheets, open bijeenkomsten en kennisuitwisseling.	€ 20.000
Inhoudelijke expertise & borging	Kennisontwikkeling KPI's, borging via Regiocertificering, beleidskoppeling.	€ 100.000
Onvoorzien, indexatie & risico (globaal 10%)	Flexibele ruimte voor prijsstijgingen en extra inzet.	€ 60.000
Totaal projectkosten		ca. € 730.000

Meerjarenverdeling (indicatief)

- 2026: ca. € 245.000 - opstart & inrichting (boerenraad/gebiedsraad), meetplan, 1e KPI-metingen (RVO/teelt/facturen) en borgingsanalyse, eerste leeragenda.
- 2027: ca. € 245.000 - voortzetting meetprogramma, begeleiding bedrijven, verdiepende data-analyse, vertaling gebiedsdoelen → bedrijfsdoelen (KPI's), concept-gebiedsaanbod & waarderingsopties.
- 2028: ca. € 240.000 - jaarlijkse KPI-meting, toetsing borging door gebiedspartners, vaststelling gebiedsaanbod Goeree-Overflakkee, eindrapportage, slotbijeenkomst & kennisoverdracht.

Financiering en cofinanciering

Voor dit project wordt primair financiering gezocht vanuit provinciale middelen binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG). De deelnemende boeren leveren een in-kind bijdrage in de vorm van beschikbaarstelling van percelen, eigen arbeid, tijd en deelname aan metingen en bijeenkomsten. Kennis- en uitvoeringpartners zoals Boerenverstand, FarmVision, Van Iperen en

FarmPlus dragen bij door inzet van expertise, data en begeleiding binnen hun reguliere werkprogramma's.

Structurele kosten na afloop van het project

Na afloop van het project (eind 2028) zijn geen vaste structurele kosten voorzien.

De hoogte en aard van eventuele vervolgkosten hangen af van hoe de resultaten worden doorgezet:

- Indien het gebiedsproces (boerenraad en gebiedsraad) wordt voortgezet als onderdeel van de ZH-PLG-uitvoering, ontstaan beperkte jaarlijkse kosten voor organisatie en begeleiding van bijeenkomsten.
- Indien de KPI-monitoring en borging structureel worden ondergebracht binnen de Regiocertificering of een provinciaal monitoringsprogramma, zullen de kosten vooral bestaan uit dataverwerking en rapportage (indicatief € 15.000 – € 20.000 per jaar).
- Wanneer de werkwijze wordt opgeschaald of uitgebreid naar andere gebieden, kunnen de structurele kosten toenemen, maar worden deze onderdeel van een breder provinciaal uitvoeringsbudget.

De uiteindelijke structurele lasten zijn dus afhankelijk van de gekozen borgingsroute en de mate waarin het project wordt geïntegreerd in bestaande programma's en structuren.

2. Bodemkracht Goeree-Overflakkee

Maatregelcategorie	b) Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen;
Gebied	Goeree-Overflakkee
Opgave(n) in gebied	Het project draagt bij aan meerdere opgaven binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) en het Gebiedsplan Goeree-Overflakkee, met de bodem als verbindende factor tussen klimaat, water en landbouw. • Klimaatmitigatie: door opbouw van organische stof en herstel van bodemleven wordt extra CO₂ vastgelegd in landbouwbodems, waarmee het project bijdraagt aan de klimaatdoelen voor emissiereductie en koolstofopslag. • Klimaatadaptatie: gezonde bodems verbeteren de waterberging, infiltratie en weerbaarheid tegen droogte en extreme neerslag, wat bijdraagt aan een robuuster landbouwsysteem op het eiland (inclusief veehouderij). • Bodemkwaliteit: regeneratief bodembeheer leidt tot een betere structuur, meer bodemleven en een hoger organischestofgehalte, waardoor nutriënten beter worden vastgehouden en de uitspoeling naar oppervlaktewater vermindert. • Waterkwaliteit: een verbeterde bodemstructuur en hogere organischestofgehalten verminderen afspoeling en uitspoeling van nutriënten en dragen zo bij aan het behalen van de Kaderrichtlijn Water (KRW)-doelen. • Innovatie en kennisontwikkeling: het project stimuleert de toepassing van regeneratieve landbouwprincipes en ondersteunt boeren met kennis en begeleiding richting een economisch houdbaar bedrijfsmodel met minder afhankelijkheid van externe inputs (kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen).
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Een mogelijke penvoerder voor dit initiatief zou LTO Noord kunnen zijn, maar mogelijk ook nog een andere partij (in overleg).
Beoogde partner(s)	Uitvoerende partners • LTO Noord – Mogelijke penvoerder; verantwoordelijk voor projectleiding, planning, werving van deelnemende boeren, administratie en rapportage. • Bij De Oorsprong – inhoudelijke partner en kennisleverancier op het gebied van regeneratieve landbouw. Begeleidt en traint boeren in praktijkgericht bodembeheer, voert bodemdiagnoses uit en verzorgt cursussen en kennisbijeenkomsten gericht op bodemgezondheid, koolstofopbouw en vermindering van externe inputs. Kennis- en borgingspartners • Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK) – levert methodische kaders voor monitoring en borging van koolstofvastlegging binnen landbouwbodems.

	• Wageningen University & Research (WUR) – koppelt het project aan bestaande kennisprogramma's zoals de <i>BodemCoolstof Tool</i> en levert wetenschappelijke onderbouwing van metingen en berekeningen. Belonende en ondersteunende partijen (<i>niet gefinancierd uit projectmiddelen</i>) • Deltawind – lokale energiecoöperatie; onderzoekt mogelijkheden om gecertificeerde koolstof- of bodemcredits van lokale boeren aan te kopen en verbindt bedrijven op Goeree-Overflakkee aan het project. Provincie Zuid-Holland, Waterschap Hollandse Delta en Gemeente Goeree-Overflakkee – ondersteunen beleidsmatig en zorgen voor verankering binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) en de lokale gebiedsaanpak.
Datum	30-10-2025
Versie	2.0

Samenvatting project

Het project richt zich op het versterken van bodemkwaliteit en veerkracht van landbouwgronden op Goeree-Overflakkee, door toepassing van regeneratieve landbouwmaatregelen. Vijftien akkerbouwers en/ of melkveehouders voeren praktijken uit die het organische-stofgehalte verhogen, de bodemstructuur verbeteren en de waterbergingscapaciteit vergroten. Daarmee wordt de bodem weerbaarder tegen droogte en extreme neerslag en wordt tegelijkertijd koolstof vastgelegd. Het project koppelt kennisopbouw, monitoring en praktijktoepassing en verkent mogelijkheden voor waardering van koolstof- en bodemdiensten in de regionale keten. Zo draagt het bij aan klimaatmitigatie, betere waterkwaliteit en een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw op Goeree-Overflakkee.

Aanleiding voor het project

Opgave

De landbouw in Nederland en dus ook op Goeree-Overflakkee, wordt steeds sterker geconfronteerd met de gevolgen van klimaatverandering, bodemdegradatie en waterkwaliteitsdruk. Periodes van droogte worden afgewisseld met hevige neerslag, waardoor de bodem zijn functie als spons en productieve basis deels verliest. Veel gronden bevatten te weinig organische stof om water vast te houden en nutriënten efficiënt te benutten. Hierdoor neemt de afhankelijkheid van kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen toe, terwijl de bodemvruchtbaarheid en biodiversiteit afnemen. De concrete opgave is het herstel van bodemgezondheid en weerbaarheid door structurele opbouw van organische stof en actiever bodembeheer, zodat landbouwsystemen toekomstbestendig blijven en beter bijdragen aan de doelen voor klimaat en waterkwaliteit.

Kans

Wanneer nu geen actie wordt ondernomen, neemt de kwetsbaarheid van landbouwgronden verder toe en stijgt de kans op opbrengstverliezen, uitspoeling van nutriënten en extra druk op het watersysteem. Tegelijkertijd ligt er een unieke kans om via regeneratieve landbouw de bodem weer centraal te stellen in de verduurzaming van de landbouw. Door boeren praktisch te ondersteunen bij maatregelen die de bodemkwaliteit verbeteren, kan tegelijk worden gewerkt aan koolstofvastlegging, emissiereductie en waterberging. Ook ontstaan nieuwe economische perspectieven, doordat koolstofvastlegging en duurzaam bodembeheer kunnen worden verwaard in keteninitiatieven en bijdragen aan duurzaamheidsverplichtingen van bedrijven (CSRD). Het momentum is nu om deze omslag gezamenlijk te maken en kennis op te bouwen die breed toepasbaar is in Zuid-Holland.

Concrete output

Type project

Dit project is een praktijkgericht pilot- en kennisproject gericht op het verbeteren van bodemkwaliteit en koolstofopbouw via regeneratieve landbouw. Het combineert praktijktoepassing, monitoring en kennisontwikkeling en vormt een concrete stap in de verduurzaming van het akkerbouw- en veehouderijsysteem op Goeree-Overflakkee.

Inhoud

Op 15 agrarische bedrijven (circa 1.200 hectare) worden regeneratieve maatregelen uitgevoerd die bijdragen aan een hoger organische-stofgehalte en verbeterde bodemstructuur. Voorbeelden zijn niet-kerende grondbewerking, langdurige groenbemesters, composttoepassing en teeltrotaties met rustgewassen. De effecten worden gevolgd met bodemonsters en data-analyse volgens de WUR BodemCoolstof Tool en de methodiek van de Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK). Boeren ontvangen begeleiding en nemen deel aan kennisbijeenkomsten gericht op praktische toepassing van regeneratieve principes. Daarnaast wordt gewerkt aan certificering en verwaarding van vastgelegde koolstof, waarbij mogelijkheden voor lokale marktontwikkeling worden verkend. Het specifiek werken met de verwaarding van koolstof maakt het project uniek t.o.v. andere (lokale) projecten zoals Bodem als basis.

Resultaat

Het project levert meetbare en toepasbare resultaten op:

- 15 deelnemende boeren met bedrijfsplannen voor duurzaam bodembeheer, met het vastleggen van CO₂ als resultaat;
- toename van organische stof en verbetering van bodemleven en waterbergend vermogen;
- toepasbare, gecertificeerde methodiek voor koolstofvastlegging in Zuid-Holland;
- versterkte kennis en vaardigheden bij boeren in regeneratieve landbouw;

Schaalniveau

Het project wordt uitgevoerd op Goeree-Overflakkee als één integraal geheel en is representatief voor de akkerbouw/ veehouderij in de Zuidwestelijke Delta. De resultaten en werkwijze kunnen worden opgeschaald naar andere regio's in Zuid-Holland.

Bijdrage doelbereik

Het project levert een directe bijdrage aan de klimaat-, bodem- en waterdoelen binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG). Door toepassing van regeneratieve landbouwmaatregelen wordt organische stof opgebouwd; hiermee wordt CO₂ vastgelegd en de bodem weerbaarder gemaakt tegen klimaatverandering.

Klimaatmitigatie: Verwachte vastlegging van CO₂ voor iedere deelnemende hectare binnen de pilot. Hiermee draagt het project bij aan de provinciale bijdrage aan het landelijke doel van 0,5 Mton CO₂-vastlegging door landbouw in 2030.

Waterbergend vermogen door bodemkwaliteit: De maatregelen leiden tot een hoger organisch-stofgehalte, actiever bodemleven en verbeterde bodemstructuur, wat de waterbergingscapaciteit vergroot en de weerbaarheid tegen droogte en hevige neerslag versterkt. Gezonde bodems verminderen bovendien de uitspoeling van nutriënten, wat bijdraagt aan de KRW-doelen voor waterkwaliteit.

Boerenlandvogels en biodiversiteit: Maatregelen die organisch-stofgehaltes verhogen, verhogen indirect biodiversiteit omdat organisch-stof (o.s.) bodemleven stimuleert. Groenbemesters, een gebruikelijke methode om organische stof toe te voegen, zorgen mogelijk ook voor habitat voor boerenlandvogels.

Aanpalende bijdrages

Landbouwtransitie en kennisontwikkeling: Het project vergroot de kennis over regeneratief bodembeheer en koolstofopbouw en biedt boeren concrete handvatten om hun bedrijfsvoering te verduurzamen. De ontwikkeling van een praktisch toepasbare, gecertificeerde methodiek ondersteunt beleidsmatige doelsturing en draagt bij aan de provinciale kennisagenda voor bodem en klimaat.

Sociaal-economisch perspectief: Door het verkennen van verwaardingsroutes voor koolstof- en bodemdiensten versterkt het project het economisch perspectief van boeren en stimuleert het samenwerking tussen landbouw, energie- en ketenpartijen op Goeree-Overflakkee.

Risico's: wat is nog onduidelijk

De belangrijkste risico's voor dit project liggen in de deelnemersbetrokkenheid, marktkoppeling en onzekerheid in regelgeving. Een eerste risico is beperkte deelname van agrariërs. De omslag naar regeneratief bodembeheer vraagt tijd, kennis en investeringen, wat deelname kan beperken. Dit wordt ondervangen door positieve praktijkvoorbeelden te delen, aan te sluiten bij bestaande bodem- en kennisprogramma's (zoals BMA en Bodem als Basis) en actieve begeleiding te bieden.

Een tweede risico betreft de onvoldoende betrokkenheid van bedrijven of ketenpartijen die willen investeren in koolstof- of bodemdiensten. Hierdoor kan de ontwikkeling van een beloningsmodel vertragen. Om dit te voorkomen worden regionale bedrijven actief benaderd met concrete voorbeelden en wordt de koppeling gelegd met de CSRD-verplichte duurzaamheidsrapportages en bestaande CO₂-reductietrajecten.

Daarnaast bestaat onzekerheid over internationale kaders voor koolstofcertificering (zoals het CRCF en GHG-protocol). Deze regelgeving is nog in ontwikkeling en kan invloed hebben op de borging. Het project houdt daarom actief contact met landelijke kennispartners en betreft, waar nodig, aanvullende expertise om richtlijnen te vertalen naar de praktijk.

De belangrijkste beheersmaatregel is een lerende en adaptieve projectaanpak: voortdurende communicatie met boeren en ketenpartijen, koppeling aan provinciale pilots, kennisdeling via bijeenkomsten en gebruik van actuele beleidsinformatie. Door deze werkwijze blijft het project wendbaar en uitvoerbaar, ook bij veranderende marktomstandigheden of beleidskaders.

Governance, samenwerking en participatie

Penvoerder en verantwoordelijkheid

LTO Noord treedt mogelijk op als penvoerder en is verantwoordelijk voor de coördinatie, budgetbewaking, administratie en afstemming met het gebiedsteam Goeree-Overflakkee binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) (later nog vaststellen).

Samenwerking en rollen

Het project wordt uitgevoerd door een samenwerkingsverband van uitvoerende, kennis- en beleidsmatige partners, zoals:

- Bij De Oorsprong - uitvoerende partner; verzorgt praktijkbegeleiding, trainingen en maatwerkadvies voor deelnemende boeren.
- Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK) - borgt de methodiek en certificering van vastgelegde koolstof.
- Wageningen University & Research (WUR) - toetst de wetenschappelijke onderbouwing van de berekeningen en koppelt de resultaten aan bestaande kennisprogramma's.
- Ketenpartijen en bedrijven - nemen deel aan het onderzoek naar verwaarding van koolstofcredits en bio-based toepassingen.
- Provincie Zuid-Holland, Waterschap Hollandse Delta en Gemeente Goeree-Overflakkee - zorgen voor beleidsmatige koppeling, communicatie en verankering binnen de gebiedsaanpak.

Participatievorm

Vijftien boeren nemen actief deel aan het project, voeren maatregelen uit op hun bedrijf en ontvangen begeleiding bij de uitvoering. Resultaten en ervaringen worden gedeeld via praktijkbijeenkomsten, kennisuitwisseling en publicaties, zodat ook andere agrariërs en gebiedspartners kunnen leren van de opgedane inzichten.

Grenzen van participatie

Ketenpartijen en afnemers van koolstof- of bodemdiensten nemen geen uitvoerende rol in het project. De ontwikkeling van de certificeringsmethodiek en borging van data blijft onder regie van SNK, WUR en LTO Noord, om de onafhankelijkheid en kwaliteit van de resultaten te waarborgen.

Planning en mijlpalen

2026 - Opstart en uitvoering eerste fase

- Q1 - Vaststellen van penvoerder en projectorganisatie. Werving van circa vijftien akkerbouwers en afstemming van methodieken met SNK en WUR.
- Q2 - Start nulmetingen (bodemmonsters en data-invoer) en opstellen van maatregelenplannen per bedrijf.
- Q3 - Toepassen van de methodieken en tools bij de deelnemende boeren. Begin van begeleiding door Bij de Oorsprong met focus op bodemmaatregelen (groenbemesters, rustgewassen, compost).
- Q4 - Eerste kennisbijeenkomst over regeneratief bodembeheer. Verkenning van bedrijven en ketenpartijen die geïnteresseerd zijn in beloning of samenwerking.

2027 - Verdere uitvoering, begeleiding en certificering

- Q1 - Doorontwikkeling van methodieken op basis van ervaringen uit de eerste fase.
- Q2 - Tweede meting van koolstofvastlegging en voortzetting begeleiding van boeren.
- Q3 - Verdieping van kennisbijeenkomsten over bodemkwaliteit, monitoring en koolstofverwaarding.
- Q4 - Start opbouw van certificeringsdossiers in samenwerking met SNK. Eerste gesprekken met bedrijven en ketenpartijen over beloning of bio-based toepassingen.

2028 - Borging, verwaarding en afronding

- Q1 - Derde meting en afronding van de uitvoering van maatregelen op de bedrijven.
- Q2 - Voltooiing van certificering van de vastgelegde koolstof.
- Q3 - Uitwerking van de mogelijkheden voor structurele verwaarding, onder meer via certificaten of bio-based routes.
- Q4 - Slotbijeenkomst met boeren, ketenpartijen en gebiedspartners. Publicatie van eindrapportage en presentatie van resultaten en aanbevelingen voor opschaling binnen de Zuidwestelijke Delta.

Beoogd resultaat gereed: eind 2028

		2026				2027				2028			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
WP1	Uitwerken methodieken en tools												
WP2	Werving en overleggen met boeren												
	Uitvoeren methodieken en tools bij 15 boeren												
	bodemmonsters 15 bedrijven												
	verkennen project SNK/CFP of gelijkaardig												
WP3	Begeleiden 15 boeren bij verlagen carbon footprint via kennisbijeenkomsten												
WP4	Beloning: zoeken partijen die willen belonen en opstellen samenwerkingsovereenkomsten												
WP5	Projectorganisatie en communicatie												

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Kostenpost	Toelichting	Totaal
Projectleiding en coördinatie	Penvoerder verzorgt de projectleiding, administratie, afstemming en rapportage. Er wordt extra tijd gereserveerd voor overleg met partners en administratie, gezien de complexiteit van de metingen en verantwoording.	€ 100.000
Begeleiding en kennisbijeenkomsten	Bij de Oorsprong begeleidt de deelnemende boeren en verzorgt kennisbijeenkomsten over regeneratief bodembeheer. Deze post omvat bedrijfsbezoeken, workshops en ondersteuning bij toepassing van maatregelen.	€ 150.000
Monitoring en berekeningen	Bodemmetingen, dataverzameling en berekeningen van koolstofvastlegging, uitgevoerd met ondersteuning van WUR en SNK. Door het combineren van metingen en modellen is extra inzet nodig voor afstemming en verwerking.	€ 110.000
Certificering en verwaarding	Opstellen van certificeringsdossiers en eerste verkenning van waardering via certificaten of bio-based toepassingen. Ook reservering voor externe advieskosten en borging.	€ 70.000
Communicatie en rapportage	Kennisdeling via bijeenkomsten, korte factsheets en slotrapportage.	€ 20.000
Onvoorzien en indexatie (ca 10%)	Ruimte voor prijsstijgingen, extra analyses of aanvullende begeleiding.	€ 50.000
Totale projectkosten		ca € 500.000

Financiering

De financiering wordt primair gezocht binnen de provinciale middelen van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG). De deelnemende boeren leveren een in-kind bijdrage door inzet van tijd, data en percelen. Kennispartners (WUR, SNK, Bij de Oorsprong) leveren een deel van hun inzet vanuit bestaande programma's. Aanvullende middelen kunnen mogelijk komen van bedrijven die geïnteresseerd zijn in koolstofcertificaten.

Na afloop van het project (eind 2028) zijn geen vaste structurele kosten voorzien. Indien de monitoring of certificering wordt voortgezet, blijven alleen beperkte kosten voor dataverwerking en borging (€ 10.000 - € 15.000 per jaar).

Het project is vooral gericht op kennisopbouw, begeleiding en verkenning van nieuwe verdienmodellen.

3. Robuuste datagedreven teelten – zicht op nutriënten

Maatregelcategorie	B) Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen;
Gebied	Goeree-Overflakkee
Opgave(n) in gebied	Goeree-Overflakkee staat voor de opgave om de waterkwaliteit te verbeteren en te voldoen aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW). In agrarische gebieden spelen nutriëntenverliezen en stikstofuitspoeling een belangrijke rol bij het behalen van deze doelen. Dit project richt zich op de eilandbrede opgave om: • de uitspoeling van stikstof naar oppervlaktewater te beperken, • meer inzicht te krijgen in de stikstofdynamiek in bodem en gewas en • met behulp van metingen en data-analyse te werken aan een efficiëntere en duurzamere stikstofbenutting. Binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) draagt het project bij aan de opgaven voor: • Waterkwaliteit en bodem – terugdringen van nutriëntenbelasting en verbeteren van inzicht in de bodem-waterinteractie; • Klimaat en emissiereductie – verminderen van stikstofverliezen naar het milieu; • Kennis en innovatie in de landbouw – ontwikkeling van datagedreven management op bedrijfsniveau. Het project sluit daarmee direct aan bij de gebiedsopgaven van Goeree-Overflakkee om te komen tot schoon water, betere bodems en doelgerichte landbouwpraktijken op basis van meetgegevens en modellen.
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Nader te bepalen, in afstemming met de betrokken partijen. Een mogelijke initiatiefnemer zou LTO Noord kunnen zijn.
Beoogde partner(s)	Het project wordt uitgevoerd in samenwerking tussen agrarische ondernemers, kennisinstellingen, adviesbureaus, overheden en gebiedspartners op Goeree-Overflakkee. Samen brengen zij praktijkkennis, data, onderzoek en beleid bij elkaar om gericht te werken aan verbetering van de waterkwaliteit. Mogelijke projectpartners en hun rol: • Waterschap Hollandse Delta (WSHD) – mede-initiatiefnemer en partner voor waterkwaliteitsmonitoring, afstemming met KRW-doelen en dataverwerking/ meetmethodes (LMM). • Wageningen University & Research (WUR) – uitvoering van metingen volgens LMM-methode aan stikstofuitspoeling in drain- en oppervlaktewater; data-analyse en rapportage van meetresultaten;

	opstellen van bemestingsplannen (i.s.m. CropConsult) rekening houdend met perceelsgeschiedenis en adviseren over maatregelen na de oogst om nutriëntenverliezen te beperken. • Aequator Groen & Ruimte (of Aquon/ Eurofins) – ondersteuning en uitvoering van de hydrologische analyses. • CropConsult – uitvoering van N90-metingen (i.s.m. Eurofins) in verschillende bodemlagen (0–30, 30–60 en 60–90 cm) en actieve begeleiding van boeren bij stikstofmanagement met NDICEA en bemestingsadvies. • FarmVision – begeleiding van het gebiedsproces: organisatie van bijeenkomsten, kennisdeling en vertaling van resultaten naar praktijk en beleid. • LTO Noord Goeree-Overflakkee – vertegenwoordiging van deelnemende agrariërs, coördinatie van deelname en inbedding in het lokale landbouwnetwerk. • KAVB Regio Zuidwest – betrokkenheid van bollentelers en borging van sectorale toepasbaarheid. • Van Iperen – inbreng van kennis over meststoffen, precisiebemesting en teeltadviezen. • FarmPlus – inbreng van kennis over meststoffen, precisiebemesting en teeltadviezen. • Provincie Zuid-Holland – beleidsmatige inbedding binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) en financiering. • Gemeente Goeree-Overflakkee – koppeling met lokale duurzaamheids- en ruimtelijke opgaven. Daarnaast nemen circa 15 agrarische bedrijven verspreid over het eiland deel aan het project. Zij stellen percelen beschikbaar voor metingen en gebruiken de resultaten actief in hun bedrijfsvoering
Datum	30-10-2025
Versie	2.0

Samenvatting project

Het project 'Robuuste datagedreven teelten – zicht op nutriënten' richt zich op het verbeteren van de waterkwaliteit op Goeree-Overflakkee door inzicht te krijgen in stikstofuitstoot- en afspoeling uit de landbouw. In samenwerking met boeren, WUR, Aequator en CropConsult worden metingen uitgevoerd in bodem, gewas, drain- en oppervlaktewater. Met het NDICEA-model en begeleiding op bedrijfsniveau wordt gewerkt aan een efficiënter stikstofgebruik. De resultaten worden gedeeld in een lerend netwerk met gebiedspartners, zodat kennis direct kan worden toegepast binnen de gebiedsopgave voor schoon water en duurzame landbouw.

Aanleiding voor het project

De agrarische sector op Goeree-Overflakkee staat voor de opgave om te voldoen aan de doelen voor waterkwaliteit uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Nitraatrichtlijn. Het eiland is grotendeels aangewezen als nutriëntenverontreinigd gebied (NV-gebied), wat komt doordat het op veel plekken niet voldoet aan de norm voor nitraat in het oppervlaktewater. Dat betekent dat er generieke maatregelen gelden, waaronder een 20% korting op de stikstofgebruiksruimte voor een groot deel van de landbouwbedrijven. Deze maatregel zet het verdienvermogen van bedrijven onder druk. Terwijl nog onvoldoende duidelijk is hoe groot het effect gaat zijn van een dergelijke korting op het verlagen van de stikstofuit- en afspoeling op het eiland.

De concrete opgave is het terugdringen van stikstofverliezen naar het oppervlaktewater, waarbij beter inzicht nodig is in de oorzaken en variatie tussen percelen. Tot nu toe is vooral gewerkt met modelmatige aannames en beperkte meetgegevens, waardoor gerichte, gebiedsspecifieke maatregelen lastig zijn te onderbouwen. De kans die nu voorligt is om met boeren, kennisinstellingen en het waterschap zelf het initiatief te nemen: door metingen en datamodellen (NDICEA) te combineren ontstaat voor het eerst concreet zicht op de stikstofdynamiek in bodem, gewas, drain- en oppervlaktewater. Als we deze kans niet benutten, lopen we het risico dat we ondanks bestaande inspanningen nog steeds niet voldoen aan de waterkwaliteitsdoelen en dat er verdere generieke beperkingen worden ingevoerd.

Het project '*Robuuste datagedreven teelten – zicht op nutriënten*' biedt de mogelijkheid om op basis van data te sturen, maatregelen te onderbouwen en samen te werken aan een effectievere en eerlijkere aanpak van de stikstof- en waterkwaliteitsopgave op het hele eiland. Het project is tevens een vervolg op een eerste variant van een 'zicht op nutriënten' project vanuit de Proeftuin Van Pallandtpolder, met eenmalige financiering vanuit de Regio Deal en gemeente Goeree-Overflakkee.

Concrete output

Type project

Dit project is een praktijkgericht onderzoeks- en innovatieproject gericht op datagedreven waterkwaliteitsverbetering in de landbouw. Het combineert veldmetingen, data-analyse en begeleiding van boeren en vormt daarmee een pilot voor beleidsontwikkeling en gebiedsgerichte sturing.

Inhoud

Op 15 agrarische bedrijven verspreid over Goeree-Overflakkee worden metingen uitgevoerd in bodem, gewas, drain- en oppervlaktewater om inzicht te krijgen in stikstofverliezen en benutting. De WUR voert, in samenwerking met een laboratorium, metingen uit naar uitspoeling via drains en oppervlaktewater. CropConsult voert N90-bodemmetingen uit op drie diepten (0–30, 30–60 en 60–90 cm) en berekent daarnaast het N-bodemoverschot per perceel, waarmee een directe koppeling wordt gelegd naar het BMA Goeree-Overflakkee project en de daar gehanteerde KPI's voor stikstofefficiëntie.

De meet- en analysegegevens worden gekoppeld aan teeltmaatregelen, bemestingsstrategieën en weersomstandigheden (zoals neerslag en temperatuur) om patronen en oorzaken van uitspoeling te herkennen. Op basis van deze inzichten worden bedrijfsspecifieke adviezen opgesteld om de bemesting te optimaliseren, verliezen te beperken en de stikstofbenutting te verhogen. Daarnaast begeleidt

FarmVision het gebiedsproces waarin telers, waterschap en andere partners gezamenlijk reflecteren op de resultaten, kennis uitwisselen en verbeteropties formuleren.

Resultaat

Het project levert gebiedsdekkend inzicht in stikstofdynamiek en efficiëntie op Goeree-Overflakkee. Verwachte resultaten zijn:

15 deelnemende boeren met bedrijfsplannen voor duurzaam bodembeheer, met het vastleggen van CO₂ als resultaat;

- deelname van 15 agrarische bedrijven (ca. 1.000–1.500 ha landbouwgrond, representatief voor het eiland).
- een meerjarige dataset van bodem-, water- en gewasmetingen (minimaal drie meetrondes per jaar).
- berekende N-bodemoverschotten en bedrijfsspecifieke adviezen voor optimalisatie van bemesting.
- praktische verbeteradviezen per bedrijf op basis van NDICEA-analyses en trends.
- een gebiedsrapportage met trends, verbeterkansen en beleidsaanbevelingen voor verdere doelsturing.

Schaalniveau

Het project is eilandbreed en richt zich bij voorkeur op aaneengesloten gebieden binnen één watersysteem of polder, zodat de stikstofdynamiek in samenhang kan worden geanalyseerd. Daarmee kan niet alleen per bedrijf, maar ook op gebiedsniveau inzicht worden.

Bijdrage doelbereik

Het project draagt bij aan het bereiken van doelen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de provinciale ambities uit het ZH-PLG. Door het uitvoeren van metingen in bodem, gewas, drain- en oppervlaktewater ontstaat inzicht in de stikstofverliezen op bedrijfsniveau. Dit maakt het mogelijk om bemesting beter af te stemmen op de werkelijke behoefte van het gewas en verliezen te beperken. In samenwerking met het agrarisch collectief zijn er eventueel natuurinclusieve maatregelen voor nutriëntenefficiëntie denkbaar waarmee ook een bijdrage wordt geleverd aan natuurdoelen voor akker- en weidevogels.

Op 15 agrarische bedrijven wordt gestreefd naar een hogere stikstofefficiëntie (gemiddelde nu is 55% in de ZWD) en een meetbare reductie van stikstofverlies in kg N/ha. Daarmee levert het project een directe bijdrage aan de verbetering van de waterkwaliteit en vermindering van nutriëntenbelasting in oppervlaktewater. Daarnaast versterkt het de kennisbasis voor gebiedsgerichte doelsturing binnen de NV-gebieden, waardoor generieke maatregelen in de toekomst kunnen worden verfijnd naar effectievere, lokaal passende oplossingen. De samenwerking tussen boeren, waterschap, kennisinstellingen en provincie zorgt voor een lerend netwerk dat de resultaten borgt en toepasbaar maakt binnen de bredere Zuid-Hollandse aanpak voor schoon water en duurzame landbouw.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

De belangrijkste risico's voor het project hebben te maken met datarepresentativiteit, betrokkenheid van deelnemers en externe factoren zoals weer en regelgeving.

Een eerste risico is dat weersomstandigheden (droogte of extreme neerslag) invloed hebben op meetresultaten en daarmee op de betrouwbaarheid van trendanalyses. Dit wordt beperkt door metingen op meerdere momenten en locaties uit te voeren en resultaten statistisch te corrigeren.

Een tweede risico is de continuïteit van deelname van agrariërs, bijvoorbeeld door tijdsdruk of veranderende bedrijfsplanning. Dit wordt ondervangen door een goede begeleiding via CropConsult en het projectteam, duidelijke afspraken over meetmomenten en een open communicatie over de meerwaarde voor de bedrijfsvoering.

Een derde risico betreft de beschikbaarheid en interpretatie van data. Omdat verschillende partijen metingen uitvoeren, is een gezamenlijke datastandaard essentieel. WUR en Aequator coördineren de methodiek en dataverwerking, zodat resultaten consistent en vergelijkbaar blijven.

Daarnaast is er nog onzekerheid over de beleidsmatige vertaling van de meetresultaten: hoe deze kunnen worden gebruikt om maatregelen in NV-gebieden te onderbouwen of aan te passen. Dit wordt verkend via het overleg tussen provincie, waterschap en de projectpartners binnen het gebiedsproces.

Tot slot vraagt het project om verdere uitwerking van de langetermijnmonitoring: welke parameters en frequenties zijn nodig om structurele effecten te kunnen vaststellen. Deze vraag wordt beantwoord in de loop van het project, op basis van de eerste twee meetjaren.

Governance, samenwerking en participatie

Penvoerder en verantwoordelijkheid

De penvoerder/initiatiefnemer wordt in overleg tussen de betrokken partners vastgesteld. Mogelijke kandidaten zijn LTO Noord en Boerenverstand. De penvoerder/initiatiefnemer wordt verantwoordelijk voor de voortgang, budgetbewaking, datakwaliteit en afstemming met het gebiedsteam Goeree-Overflakkee binnen het ZH-PLG.

Samenwerking en rollen

Het project wordt uitgevoerd door een breed samenwerkingsverband van overheden, kennisinstellingen, adviesorganisaties en agrarische partijen, zoals:

- Waterschap Hollandse Delta (WSHD) – partner voor waterkwaliteitsmonitoring, afstemming met KRW-doelen en dataverwerking/ meetmethodes (LMM).
- Wageningen University & Research (WUR) – uitvoering van drain- en oppervlaktewatermetingen en analyse van meetresultaten, plus bemestingsadvies.
- Aequator Groen & Ruimte (Aequon/ Eurofins) – ondersteuning en uitvoering van hydrologische analyses.
- CropConsult – uitvoering van N90-bodemmetingen, begeleiding met NDICEA en advisering van boeren.

- Boerenverstand Onderzoek & Advies - mogelijk penvoerder/initiatiefnemer, project- en procesmanagement, inbreng inhoudelijke expertise en analyse en integratie resultaten.
- FarmVision – begeleiding van het gebiedsproces, kennisdeling en vertaling van beleid naar praktijk.
- LTO Noord Goeree-Overflakkee en KAVB Regio Zuidwest – vertegenwoordiging van agrariërs en coördinatie van deelname.
- Bedrijven als Van Iperen en FarmPlus – inbreng van teeltkennis, data-ondersteuning en praktische toepassing van resultaten.
- Provincie Zuid-Holland – mogelijke beleidsmatige inbedding en financiering;
- Gemeente Goeree-Overflakkee – koppeling met lokale duurzaamheids- en ruimtelijke opgaven.

Participatie en belanghebbenden

Belangrijkste belanghebbenden zijn de 15 deelnemende agrariërs, het Waterschap Hollandse Delta en de provincie Zuid-Holland. Participatie vindt plaats via kennisbijeenkomsten, gezamenlijke databesprekingen en kennisuitwisseling in het gebiedsproces. De resultaten worden besproken in een open leernetwerk waarin boeren, kennisinstellingen en overheden samen trends en verbetermaatregelen bepalen. De grenzen van participatie liggen bij de wetenschappelijke en beleidsmatige interpretatie van data: deze blijft bij de betrokken onderzoeks- en overheidsorganisaties. Niet-deelnemende bedrijven en marktpartijen worden geïnformeerd via kennisdeling, maar nemen geen directe rol in besluitvorming of data-analyse.

Planning en mijlpalen

Het project heeft een looptijd van drie jaar (2026–2028). In deze periode worden metingen, data-analyse, bedrijfsbegeleiding en kennisdeling uitgevoerd om een integraal beeld te krijgen van stikstofuitspoeling en verbeterkansen binnen de landbouw op Goeree-Overflakkee.

2026 - Opstart en eerste meetjaar

- Definitieve vaststelling van de projectgroep, inrichting van de projectorganisatie en werving en selectie van 15 deelnemende agrariërs.
- Opstellen van het meetplan, datastandaard en werkafspraken tussen WUR, Aequator en CropConsult.
- Start van de eerste meetrondes in bodem (N90), drain- en oppervlaktewater.
- Inrichting van NDICEA-begeleiding en eerste bedrijfsadviezen.
- Eerste leerbijeenkomst met deelnemers en partners voor uitwisseling van ervaringen en dataverwerking.

2027 - Verdieping en analyse

- Voortzetting van het meetprogramma met meerdere meetmomenten per perceel.
- Eerste analyse van verbanden tussen stikstofverliezen, teeltmaatregelen en weersomstandigheden.
- Verdere begeleiding van agrariërs bij data-interpretatie en aanpassing van bemestingsstrategieën.
- Tussentijdse rapportage van voorlopige resultaten aan gebiedspartners en beleidsmakers.
- Tweede leerbijeenkomst gericht op kennisdeling en praktijktoepassing.

2028 - Evaluatie, afronding en kennisoverdracht

- Voortzetting van het meetprogramma met meerdere meetmomenten per perceel.
- Verdere begeleiding van agrariërs bij data-interpretatie en aanpassing van bemestingsstrategieën.
- Tweede analyse van verbanden tussen stikstofverliezen, teeltmaatregelen en weersomstandigheden.
- Opstellen van eindrapportage met resultaten, beleidsaanbevelingen en praktische adviestool voor boeren.
- Slotbijeenkomst met partners, gebiedsorganisatie en provincie voor borging en opschaling.
- Overdracht van kennis aan het ZH-PLG en opname van resultaten in het provinciale strategische projectportfolio.

Beoogd resultaat: eind 2028 ligt er een gevalideerde dataset en uitkomsten van het project, waarmee beoogd wordt om stikstofuitspoeling aantoonbaar te kunnen verminderen, ter ondersteuning van de KRW-doelen voor waterkwaliteit en de generieke NV-aanpak in Nederland.

Kosten en begroting inclusief personele inzet

De totale projectomvang wordt indicatief geraamd op € 600.000 tot € 650.000 (ex. BTW en inclusief indexatie en risico-opslag) voor de periode 2026–2028. Dit omvat alle uitvoerings-, meet- en begeleidingsactiviteiten. Er zijn in de basis geen aankoop- of afwaarderingskosten voorzien; het project richt zich uitsluitend op monitoring, analyse en kennisontwikkeling.

Meerjarenverdeling

- **2026:** € 200.000 - opstart, meetplan, eerste metingen, inrichting NDICEA-begeleiding
- **2027:** € 200.000 - voortzetting meetprogramma, data-analyse, kennisbijeenkomsten
- **2028:** € 200.000 - afronding metingen, eindrapportage, slotbijeenkomst en kennisoverdracht

Financiering en cofinanciering

Voor dit project zoeken we primair financiering vanuit provinciale middelen binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG). De deelnemende boeren leveren een in-kind bijdrage in de vorm van beschikbaarstelling van percelen, eigen arbeid, tijd en deelname aan metingen en bijeenkomsten. Kennispartners zoals WUR, Aequator, FarmVision en CropConsult dragen bij via inzet van expertise en apparatuur binnen hun reguliere werkprogramma's, als diensten-derden.

Structurele kosten

Na afloop van het project zijn geen structurele beheer- of onderhoudskosten voorzien.

Kostenpost	Totaal
Metingen en analyses (bodem, drain- en oppervlaktewater, gewas)	ca. € 200.000
Dataverwerking en modelanalyse + actieve begeleiding telers (NDICEA	ca. € 200.000
Integrale analyse en organisatie kennisbijeenkomsten	ca. € 50.000
Projectcoördinatie en integrale rapportage	ca. € 100.000
Overhead, indexatie en risicoreservering (ca. 10%)	ca. € 50.000
Optioneel kan er gebruik worden gemaakt van 4 gewassensoren à € 20.000 per set	ca. € 80.000
Totaal	Ca. € 650.000

4. Ecosysteemplannen icoonsoorten

Maatregelcategorie	Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen. Relevante maatregelen in het gebied voor de opgaven en toekomstperspectief, die ingrijpend en/of complex zijn en/of veel middelen vragen.
Gebied	Goeree-Overflakkee
Opgave(n) in gebied	Natuur: Versterken van de biodiversiteit, verbeteren landschappelijke kwaliteit (groenblauwe dooradering), akker- en weidevogels.
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Zuid-Hollands Landschap
Beoogde partner(s)	Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, NLGO, agrarisch collectief Zuid-Hollandse eilanden, provincie. Meerdere partners uit andere sectoren mogelijk (bijvoorbeeld grondeigenaren, gemeente, waterschap).
Datum	3 november 2025
Versie	Concept 4

Samenvatting project

Het project betreft het opstellen van ecosysteemplannen voor deelgebieden op Goeree-Overflakkee. Het plan beoogt de lokale biodiversiteit in het deelgebied te vergroten en het ecosysteem te verbeteren waarin de soort als indicatorsoort voor een gezond en divers ecosysteem leeft. Als de leefgebieden van deze 'icoonsoorten' in orde zijn, profiteert een groot aantal andere soorten hiervan en is de natuur in balans.

Schematische weergave ecosysteemherstel

Een voorbeeld van een icoonsoort is de noordse woelmuis (Rode Lijstsoort, prioritaire soort in de Habitatrichtlijn, icoonsoort provincie Zuid-Holland): ambassadeur voor natte terreinen als rietland, moeras, zeer extensief gebruikte weilanden, drassige hooilanden, vochtige duinvalleien en periodiek overstroomde terreinen. De noordse woelmuis vormt een doelsoort voor de Salamander- en Stekelbaarsroute. Een ander voorbeeld is de patrijs, qua habitat sterk verbonden aan agrarisch gebied. De noordse woelmuis en patrijs zijn door de provincie Zuid-Holland specifiek aangeduid als [icoonsoorten](#).

Aanleiding voor het project

De kwaliteit van een ecosysteem hangt samen met de gezondheid en veerkracht ervan. Dit wordt bepaald door onder andere de biodiversiteit, de milieukwaliteit en de mate waarin natuurlijke processen kunnen plaatsvinden. Door economische activiteiten en een gewijzigd landgebruik is de kwaliteit van ecosystemen afgenomen. Binnen het ZH-PLG streven de partners naar een samenhangende gebiedsaanpak, waarbij biodiversiteitherstel noodzakelijk is. Wanneer allerlei planten- en diersoorten verdwijnen uit het Zuid-Hollandse landschap, heeft dit nadelige gevolgen voor natuurlijke processen, waaronder ecosysteemdiensten zoals waterzuivering, natuurlijke plaagbestrijding en bestuiving, die onder druk komen te staan. Dat beïnvloedt ook onze voedselsystemen - zonder een gezond en biodivers landschap wordt het produceren van voedsel een steeds lastigere opgave.

Concrete output

Type project

Het betreft een onderzoekopdracht, die moet leiden tot het benoemen van concrete maatregelen, specifiek voor (deelgebieden van) Goeree-Overflakkee.

Inhoud

Een ecosysteemplan is een plan dat is gericht op het beschermen en verbeteren van de leefomgeving van de desbetreffende soort. Het plan beoogt de lokale biodiversiteit te vergroten en het ecosysteem te verbeteren waarin de soort als indicatorsoort voor een gezond en divers ecosysteem leeft. De activiteiten bestaan uit analyse en onderzoek (veldverkenning). Onderdelen van een ecosysteemplan kunnen zijn:

- Begrenzing plangebied (afhankelijk voor keuze voor soort).
- Analyse huidig en gewenst ecosysteem, factoren spreiding en gedrag van de soort (o.a. voedselbron, schuil- en voortplantingsmogelijkheden).
- Knelpunten en oplossingen.
- Realisatie, inrichtings- en beheermaatregelen, uitvoeringsagenda.
- Monitoring.
- Organisatie, taakverdeling, samenwerking, financiering.

Resultaat

Zes ecosysteemplannen voor zes verschillende, nader te bepalen icoonsoorten in maximaal 6 verschillende deelgebieden. Indien mogelijk en wenselijk worden soorten gebundeld in één plan. De keuze voor de verschillende soorten wordt na opdrachtverlening in samenspraak met de provincie bepaald. De plannen zijn besproken met en kunnen rekenen op draagvlak van de gebiedspartners in dat deelgebied.

Schaalniveau

Ecosysteemniveau (lokaal/regionaal niveau) voor zes verschillende icoonsoorten. De schaal is afhankelijk van de keuze voor een desbetreffende soort.

Bijdrage doelbereik

Het project draagt bij aan het vergroten van de biodiversiteit, toename van akker- en weidevogels en groenblauwe dooradering op Goeree-Overflakkee. Om dit kwantificeerbaar te maken is een referentiegetal of nulmeting nodig. Daarnaast draagt het project ook bij aan het behalen van de doelen uit de Europese Natuurherstelverordening, de bescherming van Habitat- en Vogelrichtlijnsoorten en sluit het aan op het icoonsoortenbeleid van de provincie Zuid-Holland.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

Risico's

Het opstellen van de plannen (onderzoeksproject) kent geen noemenswaardige risico's. Wel is het goed om erop te wijzen dat de uitvoering van de ecosysteemplannen geen onderdeel uitmaakt van het project. De uren en kosten hiervan zijn pas in te schatten nadat het onderzoek / de planvorming heeft plaatsgevonden. Overigens heeft ZHL goede contacten met uitvoerende organisaties als De Groene Motor, NLGO en vrijwilligers om ook de daadwerkelijke uitvoering van maatregelen in de praktijk te brengen.

Beheersing risico's

De risico's zullen met name in de uitvoeringsfase liggen. Het gaat dan om het ontbreken van draagvlak en het ontbreken van financiering. In een vroegtijdig stadium (de onderzoeksfase) wordt dit zoveel mogelijk voorkomen door tijdige afstemming met betrokken partijen, gefaseerde planvorming en inzet op meerdere financieringsbronnen.

Onduidelijkheden

In overleg met de provincie nader bepalen op welke icoonsoorten de keuze komt te liggen.

Governance, samenwerking en participatie

Uitvoering

Project wordt uitgevoerd door ZHL als hoofdaannemer.

Partners

De natuurorganisaties op Goeree-Overflakkee kunnen vanuit hun praktijkkennis input leveren aan de ecosysteemplannen (werkgroep). Het agrarisch collectief Zuid-Hollandse eilanden kan praktijkkennis bieden voor iconsoorten in agrarisch gebied.

De tussentijdse producten (Nota van Uitgangspunten, 1^e concept, eindconcept) worden ter beoordeling aan de provincie voorgelegd (klankbordgroep). Om draagvlak te verkrijgen is het mogelijk dat meer gebiedspartners deelnemen aan de klankbordgroep en/of dat bijvoorbeeld een presentatie wordt gegeven.

De ecosysteemplannen worden onder begeleiding van ZHL opgesteld door een deskundig onderzoeksbureau. Afhankelijk van de planning kan het zijn dat ZHL enkele plannen zelfstandig uitvoert.

Planning en mijlpalen

Uitgangspunt is het opstellen van 2 ecosysteemplannen per jaar, over een periode van 3 jaar in totaal. Onderstaande planning geldt voor één ecosysteemplan.

Week	Activiteit	Product	Wie
1 t/m 2	Opstellen Nota van Uitgangspunten	NvU v.1	ZHL
3 t/m 4	Aanleveren & bespreken	NvU v.2	ZHL/Werkgroep
5 t/m 6	Aanpassen & bespreken	NvU v.3	ZHL/Klankbordgroep
7 t/m 13	Opstellen concept	concept v. 1	ZHL
14 t/m 15	Aanleveren & bespreken	concept v.2	ZHL/Werkgroep
16 t/m 17	Aanpassen en bespreken	concept v.3	ZHL/Klankbordgroep
18 t/m 22	Opstellen eindproduct	eindconcept v.1	ZHL
23 t/m 24	Aanleveren & bespreken	eindconcept v.2	ZHL/Werkgroep
25 t/m 26	Aanpassen & bespreken	eindconcept v.3	ZHL/Klankbordgroep
27	Afronding en definitief maken	definitief plan	ZHL

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Indien mogelijk worden soorten gebundeld in één plan. Afhankelijk van de planning kan het zijn dat ZHL enkele plannen zelfstandig uitvoert. In dat geval verschuiven kosten van 'uitbesteed werk' naar 'arbeidskosten' en treden wij voorafgaand in overleg.

Financiering

Belangrijkste financieringsbron zal ZH-PLG zijn. Mogelijk is een combinatie te maken de subsidieregeling 'Realisatie leefgebied icoonsoorten, landschapselementen en voedselbossen Zuid-Holland'. Daarnaast kan mogelijk (financiële) aansluiting worden gezocht bij de projecten voor de GBDA en agrarisch natuurbeheer.

Overige kosten

Het project dient opgevolgd te worden door een uitvoeringsfase (incl. monitoring). Dit maakt geen deel uit van voorliggend projectvoorstel. De aard en omvang van de realisatiefase is nu nog niet in te schatten.

Kostenpost	Totaal
Arbeidskosten • administratie • interne / externe overleggen • offertes, opdrachtverstrekkingen en verantwoordingen • controles en toets concept • uitleveren data, vormgeving, beeldmateriaal • afronding	€ 20.000
Uitbesteed werk • 6 ecosysteemplannen • 6 icoonsoorten • concept en definitief • elke soort een rapportage + kaart • 10% onvoorzien	€ 280.000
Totaal	€ 300.000

5. Ecologische verbindingzones Kop van Goeree

Maatregelcategorie	Relevante maatregelen in het gebied voor de opgaven en toekomstperspectief, die ingrijpend en/of complex zijn en/of veel middelen vragen.
Gebied	Kop van Goeree
Opgave(n) in gebied	Verbetering van de ecologische samenhang binnen Natura 2000-gebied Duinen Goeree & Kwade Hoek, versterking biodiversiteit en ecologische verbindingen en bijdragen aan landschap- en natuurversterking en waterkwaliteit.
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Voorstel van natuurpartijen is provincie Zuid-Holland (regierol).
Beoogde partner(s)	Waterschap Hollandse Delta, gemeente Goeree-Overflakkee, grondeigenaren, Het Zuid-Hollands Landschap, NLGO, Natuurmonumenten
Datum	November 2025
Versie	Concept 3

Samenvatting project

Het project Ecologische verbindingzones Kop van Goeree richt zich op het verbeteren van de ecologische samenhang tussen de verschillende natuurterreinen op de Kop van Goeree. Door realisatie en versterking van ecologische verbindingen tussen onder meer de Westduinen, Duinen van Goeree, het Volgerland en de Salamanderroute wordt de biodiversiteit vergroot en de robuustheid van natuurgebieden versterkt. De aanpak vindt gefaseerd plaats, van verkenning en planvorming tot uitvoering, in samenwerking met provincie, waterschap, gemeente en grondeigenaren.

Aanleiding voor het project

De geïsoleerde ligging van de Westduinen vormt een knelpunt voor het Natura 2000-gebied Duinen Goeree & Kwade Hoek. De bestaande Salamanderroute, die de Duinen van Goeree met de Grevelingen verbindt, kent bovendien een zwakke schakel. Zonder actie blijven populaties kwetsbaar en ontbreekt de noodzakelijke ecologische verbinding. Door realisatie van ecologische verbindingzones wordt de samenhang tussen natuurgebieden vergroot en de ecologische kwaliteit van het landschap versterkt.

Mogelijke maatregelen

Op basis van bronnenonderzoek, ecologische en gebiedskennis omvat het project vier mogelijke maatregelen ter realisatie/verbetering van ecologische verbindingen:

1. Verbinding tussen Duinen van Goeree en Westduinen;
2. Verbinding tussen natte delen van de Westduinen, Salamanderroute en Volgerland;
3. Verbetering van een zwakke schakel in de Salamanderroute;
4. Verbinding tussen Duinen van Goeree, Salamanderroute en Westduinen.

Fasering

1. Verkennende gesprekken met betrokken partijen (2026);
2. Bij overeenstemming over één of meerdere ecologische verbindingen: planvorming, onderzoek en voorbereiding, vergunningverlening (2026);
3. Realisatie en uitvoering (2027);
4. Beheer (2027 e.v.).

Beoogd resultaat

Een robuuster en beter verbonden natuurnetwerk op de Kop van Goeree, met verbeterde waterkwaliteit en versterkte biodiversiteit.

Bijdrage doelbereik

Het project draagt bij aan de provinciale doelstellingen voor natuur- en landschapsversterking en de verbetering van de waterkwaliteit in Zuid-Holland. Het ondersteunt de realisatie van ecologische verbindingen tussen natuurgebieden en levert een bijdrage aan de ontwikkeling van een robuust, groenblauw dooraderd landschap.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

Belangrijkste risico's zijn het ontbreken van overeenstemming tussen partijen over de uitvoering, beperkte beschikbaarheid van gronden en onzekerheid over financiering van latere fases. Beheersmaatregelen zijn tijdige afstemming met betrokken partijen, gefaseerde planvorming en inzet op meerdere financieringsbronnen. Nadere uitwerking van kostenramingen en uitvoeringsstrategie volgt in fase 2.

Governance, samenwerking en participatie

De provincie voert de regie over het proces, de planvorming en de uitvoering van het project. Het waterschap, gemeente, grondeigenaren en natuurorganisaties worden vanaf de start actief betrokken, zodat kennis en belangen vroegtijdig kunnen worden ingebracht. De participatie wordt vormgegeven via gebiedsoverleggen en bilaterale afstemming met de relevante partijen.

Planning en mijlpalen

2026 t/m 2028

- Q3 en Q4 2026: Voorverkenning: Verkennende gesprekken tussen provincie, waterschap, gemeente, grondeigenaren en natuurorganisaties. Deze gesprekken worden geïnitieerd door de provincie.
- Q1 en Q2 2027: Planvorming: Opstellen van projectplan, waarin de doelstellingen, de inrichting en het beheer van de verbindingen wordt vastgelegd. Het plan omvat specifieke maatregelen zoals het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en poelen, het planten van bomen en struiken, het verbeteren van de waterhuishouding en het herstellen van landschappelijke structuren. De opstelling ervan volgt een proces van onderzoek, ontwerp, participatie en formele goedkeuring en eventuele wijziging van de bestemming van de gronden. Tevens worden de financiële afspraken vastgelegd.
- Q3 en Q4 2027: Realisatie.
- Vanaf 2028: Gefaseerde start van de beheerfase, parallel aan de afronding van de realisatiefase, inclusief monitoring en onderhoud.

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Conform de fasering uit de projectplanning zijn de kosten voor fase 1 gericht op de voorbereiding en uitvoering van de verkennende fase. Deze middelen worden ingezet voor de organisatie en afronding van de verkennende gesprekken in 2026. Deze fase omvat de voorbereiding, organisatie en verslaglegging van gebiedsoverleggen en bilaterale afstemming onder regie van de provincie.

De provincie voorziet in procesbegeleiding, coördinatie en inhoudelijke ondersteuning. De kosten zijn opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Totaal indicatieve kosten fase 1: € 25.000 (inclusief personele inzet, voorbereiding, verslaglegging en logistieke kosten). De raming is indicatief en bedoeld om de verkenningsfase volledig te kunnen uitvoeren. De begroting voor fase 2 t/m 4 (planvorming, realisatie en beheer) wordt nader uitgewerkt op basis van de uitkomsten van deze fase. De kosten zijn inclusief voorbereiding en reistijd.

Activiteit	Toelichting	Aantal	Eenheidsprijs	Subtotaal
Procesbegeleiding en coördinatie	(organisatie, agendering, verslaglegging, interne afstemming)	10 dagen	€ 1.200 p/dag	€ 12.000
Inhoudelijke voorbereiding en analyse	(inventarisatie ecologische, ruimtelijke en eigendomsinformatie, afstemming met partners)	5 dagen	€ 1.000 p/dag	€ 5.000
Gebiedsoverleggen en bilaterale gesprekken	(6–8 bijeenkomsten van gemiddeld een dagdeel)	8 bijeenkomsten	€ 800 per bijeenkomst	€ 6.400
Samenvattend verslag en adviesnotitie	(conclusies en vervolgopties voor planvorming)	1 stuk	€ 1.600	€ 1.600
Totaal				€ 25.000

6. Uitbreiding meetnet landschapselementen

Maatregelcategorie	b): Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen.
Gebied	Gehele landelijk gebied Goeree-Overflakkee
Opgave(n) in gebied	Verbeteren landschappelijke kwaliteit (groenblauwe dooradering), versterken van de biodiversiteit.
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Het Zuid-Hollands Landschap
Beoogde partner(s)	Mogelijke deelnemers: NLGO, agrarisch collectief Zuid-Hollandse Eilanden, historische verenigingen. Mogelijke betrokken partners: PZH, gemeente, waterschap, Erfgoedhuis.
Datum	3 november 2025
Versie	Concept 1

Samenvatting project

Groene landschapselementen zijn noodzakelijk voor de groenblauwe dooradering. Om deze te behouden en te ontwikkelen is herstel, beheer en bescherming essentieel. Inzicht in de kwaliteit van de huidige landschapselementen is daarvoor noodzakelijk. Dit inzicht volgt uit een fysieke veldinventarisatie waarbij lokale gebiedspartijen kunnen helpen. Zo ontstaat een compleet beeld van de landschapselementen en komt er inzicht in bijvoorbeeld sortiment, kwaliteit, onderhoudsstaat, omvang en waarden voor ecologie en cultuurhistorie.

Aanleiding voor het project

De WUR-analyse van groenelementen met behulp van beschikbare data geeft een beeld van de hoeveelheid hiervan op Goeree-Overflakkee. Het is belangrijk om deze kwantitatieve data te verrijken. Dit kan door het uitvoeren van een gerichte kwalitatieve inventarisatie van landschapselementen:

- om inzicht te krijgen in de waarde en onderhoudsstaat van de elementen en
- inzicht te krijgen in kansen voor uitbreiding, die aansluit bij het landschap.

Probleem

Het is nu niet bekend hoe de onderhoudsstaat en kwaliteit van de elementen is en waar de beste kansen liggen het netwerk uit te breiden. Dit maakt het lastig om de elementen gericht te beheren en te investeren in het versterken van het netwerk.

Kans

Een fysieke gebiedsbrede inventarisatie van landschapselementen in het veld, geeft de kans om voor heel Goeree-Overflakkee de landschapselementen goed op kaart te krijgen inclusief data over kwalitatieve factoren. Mogelijk kan historische informatie aanvullen wat de waarden van de elementen zijn en waar uitbreidingskansen liggen. Dit alles geeft inzicht in de benodigde kansen en uitdagingen en helpt om gerichte investeringen te doen in het groenblauwe netwerk.

Optioneel

Optioneel is het mogelijk de landschapselementen of een selectie daarvan op te nemen in een landelijk Meetnet Landschapselementen. Dit meetnet brengt frequent de kwaliteit van landschapselementen in beeld en volgt zo de ontwikkelingen in het landelijk gebied.

Concrete output

Dit project betreft een onderzoeksproject: een veldinventarisatie van groene landschapselementen. Een fysiek veldonderzoek met en door gebiedspartijen biedt inzicht in kwalitatieve data over de groene landschapselementen van Goeree-Overflakkee. Dit kan nog worden aangevuld met een historisch onderzoek door bijvoorbeeld historische verenigingen. Blauwe elementen (wateren) maken geen deel uit van het onderzoek.

Uit te voeren activiteiten

Coördinatie

Zuid-Hollands Landschap zal de coördinatie van het project uitvoeren. Zuid-Hollands Landschap heeft ervaring met het coördineren van het project Meetnet Landschapselementen in het kader van het programma de Groene Motor (in opdracht van de Provincie Zuid-Holland).

De uitvoering bestaat onder meer uit de volgende activiteiten:

- Data-analyse en verwerking van automatisch gegenereerde data van landschapselementen.
- Coördinatie en verdeling van het plangebied in deelprojecten.
- Fysieke veldinventarisatie van de landschapselementen in nauwe samenwerking met lokale gebiedspartijen.
- Verwerken van verzamelde data.
- Beschouwende historische en landschappelijke analyse.

Voor de uitvoering werkt het Zuid-Hollands Landschap samen met gebiedspartijen, overheden en mogelijk ook met partnerorganisatie Erfgoedhuis Zuid-Holland.

Resultaat

Het project leidt tot inzage in kwalitatieve gegevens over landschapselementen op Goeree-Overflakkee. Denk hierbij aan gegevens over: sortiment, kwaliteit en onderhoudsstaat aangevuld met indien bekend: ecologische waarde, cultuurhistorische waarde en beeldbepaling. Het resultaat wordt gepresenteerd in een gevulde database in een Geografisch Informatiesysteem (GIS). Een digitale kaart met achterliggende gegevens dus.

Schaalniveau

Het project bestaat uit een gebiedsdekkende fysieke inventarisatie van groene landschapselementen op Goeree-Overflakkee en zo mogelijk een aanvullend historisch onderzoek. De opgehaalde data worden digitaal verwerkt in een GIS-systeem.

Bijdrage doelbereik

Het project draagt bij aan het realiseren van groenblauwe dooradering in het landschap van Goeree-Overflakkee. Het project geeft een noodzakelijke onderbouwing voor te maken keuzes voor het beheren, herstellen en aanleggen van landschapselementen. Als neveneffect zorgt het project voor een gedegen kwalitatieve onderbouwing van de waarde van de landschapselementen, zodat de gemeente de landschapselementen kan beschermen binnen ruimtelijke wet- en regelgeving.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

Onvoldoende vrijwilligers

Om dit project uit te voeren is samenwerking met verschillende gebiedspartners noodzakelijk. Zonder voldoende vrijwilligers is het niet mogelijk dit project succesvol uit te voeren. Op het moment van schrijven van deze aanvraag heeft hier nog geen overleg over plaatsgevonden. Dit risico is mogelijk te beheersen door in een vroeg stadium samenwerkingen aan te gaan met de gebiedspartijen en hen te betrekken.

Voldoende kennis

Het is belangrijk dat de ingezette vrijwilligers over de nodige kennis beschikken van landschapselementen en van boom- en struiksoorten. Daarom krijgen de in te zetten vrijwilligers een opleiding/ cursus aangeboden.

Onduidelijkheden

De eerste kwantitatieve inventarisatie van landschapselementen op basis van verschillende data-analyses door de WUR moet nog worden afgerond. Het is nog niet bekend wat de kwaliteit is van de data die hierbij wordt verzameld.

Governance, samenwerking en participatie

Het Zuid-Hollands Landschap voert dit project uit samen met gebiedspartijen. Zuid-Hollands Landschap coördineert het project en voert de analyse uit van de verzamelde data.

De gebiedspartijen die de inventarisatie mede kunnen uitvoeren zijn bijvoorbeeld: NLGO, KNNV, agrarische natuurverenigingen, historische verenigingen, lokale natuurverenigingen enzovoorts. Deze partijen helpen mee door hun vrijwilligers in het veld de landschapselementen langs te laten gaan. Daar inventariseren zij wat de kwaliteit van de elementen is.

Andere partijen betrokken

Zuid-Hollands Landschap betreft ook andere partijen zoals gemeente, waterschap, provincie en mogelijk Erfgoedhuis Zuid-Holland.

Samenvattend

- Coördinatie en analyse: ZHL
- Inventarisatie: Diverse gebiedspartijen
- Afstemming en input: Overheden, Erfgoedhuis
- Samenstellen eindproduct: ZHL

Planning en mijlpalen

Het centrale deel van dit project: de inventarisatie, duurt één volledig groeiseizoen (van circa april tot en met september). Dit leidt tot de volgende planning.

Activiteit	Periode	Producten
Voorwerk	Start project tot voorjaar Q4 2026-Q2 2027	Data gereed voor gebruik Deelgebieden bepaald Samenwerkingen gebiedspartijen aangaan.
Opleiden vrijwilligers	Voorjaar Q2 2027	Kennis en kunde op orde.
Uitvoeren inventarisatie	Voorjaar tot herfst Q2 2027 t/m Q3 2027	Landschapselementen geïnventariseerd Historische situatie indien mogelijk geanalyseerd.
Uitvoeren afstemming en input	Winter tot einde project Q4 2027 t/m Q2 2028	Afstemmen data met gebiedspartners (onder meer overheden)
Afrondingen en oplevering	Winter tot einde project (circa voorjaar 2 ^e jaar) Q4 2027 t/m Q2 2028	Oplevering onderzoeksresultaat in GIS kaart met achterliggende data.

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Deze raming is gebaseerd op een aantal aannames. In dit projectstadium is het niet mogelijk al die aannames concreet te krijgen.

- Het betrekken van een groot aantal vrijwilligers is er daar één van. Als het niet lukt hen te betrekken bij dit project, dan is het noodzakelijk deze raming aan te passen.
- In de kostenraming zijn wij ervan uitgegaan dat wij de resultaten van de WUR-analyse als GIS-bestand ontvangen, dat deze gebiedsdekkend is en van voldoende kwaliteit. Wanneer dit niet het geval is, zal dit tot aanpassing van de kostenraming leiden.

Kostenpost	Totaal
Data-analyse en voorwerk:	€ 40.000
Opleiden vrijwilligers:	€ 30.000
Uitvoeren inventarisatie:	€ 75.000
Uitvoeren afstemming en input:	€ 35.000
Afronding en oplevering:	€ 70.000
Totaal	€ 250.000

7. Pilot peilopzet GO (met jaarrond doorspoelen)

Maatregelcategorie	Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen;
Gebied	Goeree-Overflakkee
Opgave(n) in gebied	Verbeteren waterkwaliteit met name hoge chloridefluctuaties (belemmert ontwikkeling waterplanten). - Robuust watersysteem - Groenblauwe dooradering (GBDA) - Zoetwaterbeschikbaarheid ten behoeve van duurzame landbouw
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Waterschap Hollandse Delta penvoerder, initiatiefnemers LTO Noord en KAVB
Beoogde partner(s)	Lokale stakeholders in pilotgebieden
Datum	22-10-2025
Versie	Concept (versie 0.1)

Samenvatting project

Op Goeree-Overflakkee geldt een seizoensgebonden peilbeheer. Dit heeft grote nadelen van de waterkwaliteit (en daarmee KRW-doelen). Ook leidt het ertoe dat de afvoercapaciteit in de winter kleiner is en dat in het voorjaar veel zoet water nodig is om de opgebouwde zoute kwel weer zoet te spoelen. Daarom starten WSHD, LTO Noord en KAVB met lokale boeren pilots in 2 polders voor winterpeilopzet i.c.m. jaarrond zoetspoelen. Dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen van de gevolgen voor het chloridegehalte en vooral de landbouwpraktijk, waarbij de nadruk ligt op de gevolgen voor de agrarische drainagesystemen en op de natschade, droogteschade (opbrengstderving).

Aanleiding voor het project

Boeren op Goeree-Overflakkee hebben in hun Landbouwvisie aangegeven een hoger winterpeil te willen onderzoeken. Tegelijkertijd zijn er nog wel zorgen over het effect op de drainage en risico's voor wateroverlast op het land. Er is nu een actieve groep koplopers bezig met de ZH-PLG doelen. I.c.m. de KRW-deadline in 2027 geeft dit de urgentie om nu met deze pilots te starten.

Waterkwaliteitsverbetering en waterkwantiteitsverbetering

Het seizoensgebonden peilbeheer zorgt voor sterke en onnatuurlijke wisselingen in het zoutgehalte van het oppervlaktewater (zout in de winter en zoet in de zomer). Dit beperkt vestiging van oevervegetatie en onderwaterleven.

Grote delen van Goeree-Overflakkee hebben last van brak tot zeer brak kwelwater. In de winter bouwt de kweldruk zich op in de bodem, waardoor in het voorjaar veel zoet gespoeld moet worden.

Concrete output

Onderzoeksopdracht: een eerste stap in de verkenning van de gevolgen en mogelijkheden van een vast peil op Goeree-Overflakkee.

Inhoud

- Gebiedsproces: afstemming tussen waterschap (peilbeheerder en collega's) en betrokken agrariërs
- Opzetten peil gedurende de pilot en monitoren gevolgen
- Rapportage

Plan van Aanpak

1. Projectteam WSHD samenstellen
2. Gebiedsproces opstarten
 - a. Onderzoeksvragen t.b.v. agrarische activiteit specificeren samen met LTO Noord/KAVB en agrariërs uit gebied
 - b. Komen tot ondertekening akkoordverklaring met betreffende grondeigenaren bij natschade (schaderegeling)
 - c. Afspraken over communicatie bij natschade/wateroverlast
3. Juridische dekking vinden voor tijdelijk afwijken van peil ten behoeve van pilot
 - a. Onderbouwing documenteren (algemeen belang beredeneren vanuit verzorgingsbeginsel,
 - b. Eigen vergunning aanvragen
4. Uitvoering onderzoek (2 jaar)

Onderzoeksvragen (verder uit te werken)

- In hoeverre de agrarische functies worden belemmerd als we veranderen van peil
- (Waterkwaliteitsvoordelen hebben we al in beeld)
- Belangrijkste output: Onderzoeksvragen/zorgen agrariërs onderzoeken om gezamenlijk ervaringen en vertrouwen op te kunnen bouwen in werken met ander winterpeil.
- Samen evalueren (wat deed het voor de drainages/wateroverlast)
- Chloride gehalten monitoren we (niet hoofddoel van onderzoek)
- Evaluatieproces einde pilot
 - Check representativiteit data in verband met weersomstandigheden
 - Ervaringen gedurende het project bespreken om de onderzoeksvragen te beantwoorden
 - Eventuele vervolgvragen in kaart brengen
 - Kennisdeling en samen formuleren van vervolgstappen
- Rapportage

Resultaat

- Deelproduct I: afspraken in geval van wateroverlast en akkoordverklaring
- Deelproduct II: monitoringsplan ecologie (chloride) en agrariërs (drainage etc.)
- Eindproduct: rapportage
- Eindresultaat: versterking samenwerking en vertrouwen tussen WSHD en agrariërs/LTO Noord/KAVB en inzichten in gevolgen van peilopzet voor landbouw, samen ervaring opdoen met een verhoogd peil (van peilbeheerder tot agrariër).

Bijdrage doelbereik

Door een vast waterpeil zal zowel de chemische waterkwaliteit als de ecologische waterkwaliteit aanzienlijk kunnen verbeteren. Het watersysteem wordt veerkrachtiger en kan de effecten van uitspoeling en afspoeling van nutriënten naar het oppervlaktewater beter verwerken. Daarmee is het een belangrijke stap richting de waterkwaliteitsdoelen (bijv. KRW-doelen).

Het hanteren van een peil gelijk aan het zomerpeil in de winter, in combinatie met jaarrond doorspoelen, kan de zoute kwel deels wegdrücken en draagt daarmee bij aan zoetwaterbeschikbaarheid in dit gebied.

Zowel waterpeilfluctuatie als ecologische en chemische waterkwaliteit zijn nauw verbonden met natuurwaarden. Dit blijkt o.a. uit het rapport 'Effecten van waterpeilfluctuatie op vegetatie' van NIOO. De duur van deze pilot is te kort om wezenlijke ecologische winsten te realiseren. Wel kan worden gesteld dat de voorgestelde pilot, vooral bij zicht op verlenging, op den duur bij zal dragen aan natuurwaarden (waaronder GBDA, en habitat voor een aantal iconsoorten). Dit onderzoek is een eerste stap in de verkenning naar de gevolgen voor de agrarische functie, hetgeen een randvoorwaarde is om het winterpeil in delen van Goeree-Overflakkee te kunnen verhogen.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

Wat zijn de belangrijkste risico's voor dit project?

- Minder bergingscapaciteit, hoger risico op wateroverlast (gedurende periode van de pilot)
- In het voorjaar een 'koudere/nattere' bodem
- Ontbreken van draagvlak in het gebied
- Verliezen van draagvlak in het gebied na de pilot (als het slecht bevalt)

Wat zijn beheersmaatregelen voor deze risico's?

- Draagvlak: voorbereidingstijd, gesprekken in het gebied, akkoordverklaring incl. Schaderegeling (indien nodig), goede afstemming met alle betrokkenen.
- Verhoogd risico wateroverlast: gebieden uitgekozen die het laagste risico t.a.v. wateroverlast hebben. Bij deze gebieden hebben we een 'alternatieve route' om water af te voeren bij hoge waterstanden + akkoordverklaring (schaderegeling wanneer het 'mis' gaat).

Wat zijn nog onduidelijkheden om verder uit te zoeken?

- Concretisering schaderegeling
- Andere bedrijven in het gebied naast de agrariërs nog onbekend

Governance, samenwerking en participatie

Verantwoordelijke uitvoering project: WSHD

Aangesloten partners: LTO Noord en KAVB: mede-initiatiefnemers, denken mee in onderzoeksopzet en onderzoeksvragen voor boeren, betrekken boeren uit het gebied.

Participatie:

Lokale boeren: coproductie. Participeren in het project middels overeenkomst incl. schaderegeling, denken mee in onderzoeksvragen, delen informatie over situatie en ervaringen met WSHD en andere boeren op het eiland.

Mogelijke andere bedrijven in de betreffende polders, die invloed kunnen ondervinden door het veranderend waterpeil: coproductie. Participeren in het project middels overeenkomst incl. schaderegeling.

Overige stakeholders die geen directe effecten ondervinden van veranderend waterpeil (gemeente, RWS) en inwoners: informeren.

Planning en mijlpalen

- 2026 Q1: opzetten projectteam WSHD
- 2026 Q1-Q3: gebiedsproces & juridisch
- 2026 Q3: deadline getekende akkoordverklaring en goedgekeurde vergunningaanvraag
- 2026 Q3: start pilot: opzetten van het peil in de peilgebieden
- 2026 - 2028: draaien van de pilot (met tussentijdse evaluatiemomenten)
- 2028 Q2: evaluatie en rapportage

De planning van dit project is onder meer afhankelijk van de beschikbaarheid van financiering vanuit het ZH-PLG en de tijdslijn hiervan.

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Kostenpost	Totaal
Onderzoek (chloridemonitoring EC-meters)	WSHD: € 18.000
Gebiedsproces (bijeenkomsten)	€ 2.000
Gebiedsproces (procesbegeleiding)	ca € 100.000
Totaal	€ 120.000
<i>Reservering schaderegeling bij natschadeoverlast</i>	<i>€ 800.000 - € 1.500.000</i>

Dit betreft een huidige zeer grove inschatting van de kosten die alleen gemaakt zullen worden wanneer natschade ontstaat.

Financiering

- Garantie dekking schaderegeling vanuit de ZH-PLG subsidie
- Cofinanciering gebiedsproces ZH-PLG subsidie en WSHD
- Onderzoekskosten worden gedekt vanuit WSHD

8. Voorbereiding Robuust Watersysteem

Maatregelcategorie	a. Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen;
Gebied	Goeree-Overflakkee
Opgave(n) in gebied	Te krap watersysteem
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Waterschap Hollandse Delta
Beoogde partner(s)	Provincie Zuid-Holland, gemeente GO, agrariërs
Datum	25 september 2025
Versie	Concept (versie 0.1)

Samenvatting project

Het watersysteem op Goeree-Overflakkee worstelt met krapte, waterkwaliteit, en weerbaarheid. We zoeken naar het antwoord op de vraag: hoe maken we ons watersysteem zo robuust dat het bestand is tegen overlast, tekort en verzilting en tegelijkertijd chemisch en ecologisch gezond is? Dat antwoord vergt een extra doorrekening boven op de watergebiedsplannen waarin het waterschap de wateropgaven per deelgebied uitwerkt. De uiteindelijke realisatie van het robuuste watersysteem vraagt een integrale samenwerking tussen alle gebiedspartners (welke maatregelen kunnen we waar nemen?). Dit past niet in de instrumentenkoffer van Waterschap Hollandse Delta of de provincie Zuid-Holland en vergt dus een aparte aanpak. De uitkomsten ervan kunnen leiden tot nieuwe inzichten die in beheerplannen en watergebiedsplannen kunnen worden verwerkt, maar het kan ook nieuwe projecten opleveren.

Aanleiding voor het project

Probleem/opgave

De huidige watergangen zijn op veel plaatsen te smal en te ondiep, waardoor het watersysteem niet voldoet aan de KRW-doelen en extra kwetsbaar is voor extreme neerslag, droogte en verzilting. Dit leidt tot risico's voor waterkwaliteit, zoetwaterbeschikbaarheid, landbouwproductie en ecologische waarden. Door watergangen te verbreden en natuurvriendelijke oevers aan te leggen, kan een robuuster systeem ontstaan dat meerdere functies dient: waterberging, afvoer, ecologische verbindingen en landschappelijke kwaliteit.

Het waterschap werkt via de watergebiedsplannen uit welke maatregelen er genomen moeten worden om te voldoen aan de wateropgaven per deelgebied. Door krapte op de arbeidsmarkt en de complexiteit van de watergebiedsplannen kunnen de waterkwaliteitsopgaven hier niet voldoende in meegenomen

worden. Met dit projectvoorstel kunnen de benodigde maatregelen voor het robuuste watersysteem op GO versneld geconcretiseerd worden en starten we de verkenning naar de uitvoering ervan.

Gemiste kans bij uitblijven actie

Als dit project niet wordt uitgevoerd, gaat belangrijke synergie verloren. De koppeling met de Groenblauwe dooradering (GBDA), aquatische ecologie, recreatie en landschapsontwikkeling kan dan minder worden benut. Bovendien blijft het watersysteem kwetsbaar, waardoor toekomstige kosten voor schadeherstel en aanvullende maatregelen mogelijk oplopen.

Concrete output

De uitwerking van een 'robuust watersysteem' in de Hollandse Delta is een aangrijpend traject van lange adem. Het projectvoorstel zoals hier ingebracht beperkt zich tot de verkennende fase van dit traject. In deze eerste fase wordt voor Goeree-Overflakkee onderzocht wat transitie naar een robuust watersysteem betekent en worden ontwerpvarianten uitgewerkt. Om deze reden past dit project goed in het lopende gebiedsproces gekoppeld aan het ZH-PLG.

Type project

Kennisontwikkeling, planvorming, gebiedsproces en uitvoering van fysieke maatregelen.

Inhoud & activiteiten

Fase 1 (dit projectvoorstel):

- In kaart brengen van knelpunten in watergangen en prioritering per gebied.
- Uitwerken van ontwerpvarianten voor verbreding watergangen en aanleg natuurvriendelijke oevers.

Fase 2 (valt buiten dit projectvoorstel):

- Procesbegeleiding per deelgebied/polder, inclusief gesprekken met grondeigenaren en betrokken partijen.
- Vergoeding of compensatie voor grondeigenaren bij verlies van landbouwgrond.
- Uitvoering van fysieke maatregelen: verbreden en uitgraven van watergangen en aanleg van oevers.

Randvoorwaarden

- Eerst helderheid vanuit het watergebiedsplan over de exacte knelpunten.
- Bereidheid van grondeigenaren om grond beschikbaar te stellen.
- Duidelijkheid over kostenverdeling en eigenaarschap van maatregelen.

Plan van Aanpak fase 1

Vorbereiding onderzoek

1. Waterschap Hollandse Delta schrijft onderzoeksvoorstel
2. Informeren gebiedspartners over de onderzoeksopzet
3. Koppelkansen al geplande maatregelen GBDA
4. Onderzoek de markt op

Onderzoek

5. Vaststellen van kwantitatieve parameters
6. Systeem doorrekenen en toetsen aan parameters.
7. Kansencarta: waar zijn welke maatregelen nodig om het systeem te laten voldoen? En liggen er koppelkansen met andere opgaven?

Verkenning maatregelen/uitvoering

8. Dialoog met gebiedspartners waar het systeem niet aan voldoet en welke maatregelen kunnen we waar nemen.
9. Onderzoek naar kosten en uitvoerbaarheid van verschillende maatregelen.
10. Gesprekken met partners over prioritering en eigenaarschap.
11. Verkennen uitvoering en kostendragers (wie wordt de eigenaar?)

Beoogd resultaat

- *Kwalitatief*: robuuster watersysteem dat meerdere functies vervult (water, ecologie, recreatie).
- *Kwantitatief*: Onderdelen definitie(s)

Schaalniveau

Per poldergebied binnen het landelijke gebied van het Goeree-Overflakkee.

Bijdrage doelbereik

Biodiversiteit watersysteem:	Meer ruimte creëren voor aquatische ecologie.
Biodiversiteit Landschap:	Synergie met groenblauwe dooradering en aquatische ecologie.
Icoonsoorten:	Versterking van habitat voor iconsoorten rondom watergangen.
Wateroverlast:	Robuuste watersysteem, bergend en vasthoudend vermogen en betere afvoer.
Robuustheid tegen exoten:	Stabiele ecosystemen beter bestand tegen invasieve exoten zoals bv. rivierkreeften.
Landbouwemissies:	Vermindering van nutriëntenbelasting door betere waterkwaliteit en bufferende oevers.
Toekomst landbouw:	Betere risicobeheersing wateroverlast en -tekort. Versterkte economische concurrentiekracht.

Risico's: wat is nog onduidelijk

Belangrijkste risico's

1. Onvoldoende capaciteit bij het waterschap
2. Onvoldoende bereidheid bij agrariërs om grond in te zetten
3. Bodemverontreiniging
4. Cultuurhistorische waarde kreeklopen

Beheersmaatregelen

- Ateliervorm
- Agrarische sector goed betrekken in het onderzoek
- Strategisch kiezen waar je gaat graven (bodemverontreiniging)
- Archeoloog/landschapsdeskundige van de gemeente betrekken

Nog geen onduidelijkheden om verder uit te zoeken.

Governance, samenwerking en participatie

Partners

- Waterschap Hollandse Delta (kennis watergangen)
- Grondeigenaren
- Terrein beherende organisaties (TBO's)
- Provincie Zuid-Holland (GBDA)
- Gemeente Goeree-Overflakkee (recreatie, RO)
- Externe procesbegeleider à projectgroep.

Externe organisatie & belanghebbenden

- Archeologen

Planning en mijlpalen

- Q3 2026: Start voorbereidend onderzoek en gebiedsproces
- Q4 2026: Definitie en parameters robuust watersysteem vaststellen
- Q1 2027: Systeemanalyse en doorrekening
- Q1 2027: Uitwerking ontwerpvarianten en kostenraming
- Q1 2027: Oplevering eindrapport en besluitvorming partners

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Kostenpost	Totaal
Procesbegeleiding	€ 40.000
Onderzoek en systeemanalyse	€ 20.000
Ontwerpvarianten en participatie	€ 10.000
Voorbereiding uitvoering (grondverwerving, beheerplan)	€ 10.000
Totale projectkosten	€ 80.000

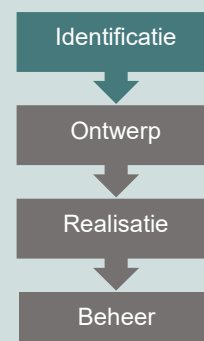
Financiering: eenmalige subsidieaanvraag bij de provincie (voor deze fase).

9. Tien beste GBDA-zones

Maatregelcategorie (b)	b): Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen.
Gebied	Gehele landelijk gebied Goeree-Overflakkee buiten de agrarische percelen
Opgave(n) in gebied	Verbeteren landschappelijke kwaliteit (groenblauwe dooradering), versterken van de biodiversiteit
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Natuur- & Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee
Beoogde partner(s)	Nader te bepalen
Datum	3 november 2025
Versie	Concept 1

Samenvatting project

NLGO heeft in de afgelopen jaren een onderzoek uitgevoerd naar de ecologisch meest interessante GroenBlauwe dooradering op Goeree-Overflakkee. Onlangs is de Wageningen Universiteit WUR gestart met een project voor de realisatie van GBDA op agrarische gronden op GO, in opdracht van de Provincie. De WUR neemt geen GBDA buiten agrarische gronden mee. NLGO stelt nu voor om een project uit te voeren waarin de 10 ecologisch meest interessante GBDA wordt geïdentificeerd BUITEN agrarische gronden. Ook wordt een inschatting gemaakt van haalbaarheid en opbrengsten van realisatie van ieder van deze 10 verbindingen. Het project waar nu financiering voor wordt gevraagd betreft alleen de eerste fase van dit onderzoek, de identificatiefase. Ontwerp, realisatie en beheer kunnen later volgen.

Uit te voeren activiteiten

De projectaanvraag wordt nu gedaan voor de volgende stappen:

10 beste verbindingen

De verbindingen in de rapportage van Hendrix 2023 worden ingedeeld in wel/niet op agrarische gronden. Vervolgens worden ze op basis van lokale kennis en ecologische expertise binnen NLGO ingedeeld in twee categorieën:

- Ecologische kwaliteit/ effect
- Haalbaarheid/ realiseerbaarheid / kosten

Met deze gegevens wordt een top 10 opgesteld, met daarnaast nog 2 of 3 reserveverbindingen, mochten enkele van de 10 later afvallen.

Uitwerking

- Schetsontwerp: wat zou er op hoofdlijnen in het veld moeten gebeuren om een goede ecologische verbinding tot stand te brengen. Per zone wordt een korte presentatie gemaakt. Ook worden eigenaren en andere betrokkenen in kaart gebracht. En er wordt gekeken naar de ecologische potentie en andere opbrengsten van iedere zone.
- Toetsing in de praktijk: het schetsontwerp wordt besproken met de lokale stakeholders. Dit zijn veelal WSHD, Gemeente, Provincie, particulieren, bedrijven etc. Met hun input kan het voorlopige ontwerp worden getoetst en de draagvlak voor de realisatie worden ingeschat, inclusief een eerste indicatie van kosten voor realisatie en langjarig onderhoud.
- Quick-wins: de quick-wins die mogelijk zijn in de praktijk worden apart gerapporteerd. Daarbij wordt aangegeven voor welke partij de quick-win is.

Aansluiting op ander onderzoek

In de uitwerking wordt aangesloten op andere lopende projecten. Met name denken we dan aan: het WUR-onderzoek, de gemeentelijke en provinciale omgevingsvisies en de landschapsvisie voor het zandwallengebied (Steenhuis Meurs).

Resultaat

- Rapportage over het gehele project met uitgangspunten en keuzes.
- Rapportage voor ieder van de 10 verbindingzones met
 - Wat zou er op hoofdlijnen in het veld moeten gebeuren om een goede ecologische verbinding tot stand te brengen?
 - Wie zijn eigenaren en andere betrokkenen?
 - Welke ecologische potentie en andere opbrengsten heeft de zone?
 - Wat is de visie van direct betrokkenen / lokale stakeholders op de zone?
 - Wat is de indicatie van kosten voor realisatie en langjarig onderhoud?
 - Welke quick-wins zijn mogelijk. Voor welke partij?

Beoogd doelbereik

Het doel waaraan dit project werkt is het realiseren van GBDA. Dit doel is gericht op het versterken van de biodiversiteit en de natuurkwaliteit in het landelijk gebied door het creëren van een netwerk van natuurlijke groene (dijken, wegbermen, bomen, heggen, ed.) en blauwe (beken, sloten, kreken, ed.) elementen. Dit netwerk biedt leefgebieden, voedsel en schuilplaatsen voor planten en dieren en verbindt natuurgebieden aan elkaar, waardoor populaties stabiel en groter worden. Daarnaast draagt het bij aan klimaatrobuustheid, waterkwaliteit, landschappelijke kwaliteit en de leefbaarheid voor mensen.

Dit project zal de 10 meest efficiënte en effectieve GBDA op het eiland opsporen, buiten agrarische gronden. Als deze ook werkelijk gerealiseerd worden (in de opvolgende jaren) zullen zij ook de meest efficiënte en effectieve GBDA op het eiland buiten agrarische gronden vormen.

Governance, samenwerking en participatie

NLGO is uitvoerder van het project. Zij zal intensief samenwerken met andere natuurpartijen en met andere stakeholders zoals grond- en watereigenaren, beleidspartijen (gemeente, provincie en WSHD), belanghebbenden uit recreatiesector en partijen naast de GBDA (meestal boeren, maar ook particulieren, bedrijven etc.).

De provincie kan kaders geven voor de uitvoering via haar icoonsoorten-beleid en herziene nota ecologische verbindingen.

Planning en mijlpalen

De doorlooptijd van het project wordt geschat op 1 jaar.

Begroting

Activiteit	Inzet	Totaal
10 zones	10 dagen x 2 personen	20 dagen
Uitwerking	8 dagen per zone = 80 dagen x 1,5 personen	120 dagen
Rapportage en projectmanagement	8 dagen x 1,5 personen	12 dagen
Totaal		152 dagen
Totaal		€ 100.000

Gemiddeld uurtarief à € 80,-

10. Aanpak invasieve exoten buiten Natura 2000-gebieden

Maatregelcategorie	c. Relevante maatregelen in het gebied voor de opgaven en toekomstperspectief, die ingrijpend en/of complex zijn en/of veel middelen vragen.
Gebied	Goeree-Overflakkee
Opgave(n) in gebied	Exotenbestrijding Natura 2000 Biodiversiteit landschap Biodiversiteit watersysteem Toekomst landbouw
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Het Zuid-Hollands Landschap (ZHL)
Beoogde partner(s)	Provincie Zuid-Holland, gemeente Goeree-Overflakkee, waterschap Hollandse Delta, Rijkswaterstaat, natuurorganisaties, landbouworganisaties, grondeigenaren en -gebruikers, vrijwilligers- en bewoners(organisaties)
Datum	14 november 2025
Versie	Concept 2

Samenvatting project

Het project richt zich op de bestrijding en preventie van invasieve exoten in het landelijk gebied van Goeree-Overflakkee, buiten de formeel aangewezen Natura 2000-gebieden. Soorten zoals rimpelroos, mahonie, Amerikaanse vogelkers, Japanse duizendknoop en watercrassula vormen een bedreiging voor de lokale biodiversiteit en verstoren natuurlijke ecosystemen¹¹. Door samenwerking tussen gebiedspartijen wordt gewerkt aan een planmatige aanpak, bestrijding en preventie van verdere verspreiding. Hiermee wordt bijgedragen aan herstel van biodiversiteit op het land en in het water, het voorkomen van economische schade en versterking van de ecologische samenhang in het landschap.

Aanleiding voor het project

Invasieve exoten vormen een toenemende bedreiging voor de biodiversiteit, bodemkwaliteit en het gebruik van landbouwgronden. Hoewel natuurorganisaties binnen hun terreinen de exoten al jarenlang actief bestrijden, liggen veel bronpopulaties buiten deze gebieden - juist daar waar geen structurele aanpak bestaat. Hierdoor blijven exoten zich verspreiden en veroorzaken zij ecologische en economische schade. Op dit moment loopt een onderzoek van Arcadis naar exoten als drukfactor op de Natura 2000-gebieden. Aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek kan dit projectvoorstel verder

worden aangescherpt. Het project beoogt een gezamenlijke, effectieve aanpak van invasieve soorten op Goeree-Overflakkee, gericht op zowel bestrijding als preventie. ZHL kan hierin de coördinatie op zich nemen. De aanpak zal aansluiten op het provinciale beleid rond biodiversiteit, natuurherstel en ruimtelijke kwaliteit en aansluiten bij landelijke richtlijnen voor het beheer van invasieve soorten.

Concrete output

Voor dit project gaan wij ervan uit dat de provincie een inventarisatie naar de locaties van de te bestrijden exoten heeft uitgevoerd (vastleggen nulsituatie) en dit als GIS-bestand zal aanleveren.

Type project

Strategieontwikkeling, kennisdeling en coördinatie van de uitvoering.

Inhoud

- Opstellen van een Plan van Aanpak voor bestrijding en beheer, preventie en communicatie.
- Uitvoering van gerichte maatregelen om invasieve soorten te verwijderen en herintroductie te voorkomen.
- Ontwikkeling communicatie- en voorlichtingsprogramma voor bewoners en ondernemers.
- Samenwerking met gebiedspartners voor kennisdeling en betrokkenheid.

Resultaat

Een gebiedsdekkende, gecoördineerde aanpak van invasieve soorten op Goeree-Overflakkee met meetbare vermindering van populaties en herstel van biodiversiteit.

Schaalniveau

Gebiedsniveau (Goeree-Overflakkee, buiten Natura 2000-gebieden).

Bijdrage doelbereik

- **Natuur (Natura 2000/NNN):** Herstel en bescherming van biodiversiteit door terugdringing van invasieve soorten;
- **Biodiversiteit landschap:** Versterking van de ecologische samenhang en het herstel van inheemse flora en fauna;
- **Biodiversiteit watersysteem:** Verbetering van aquatische ecosystemen door bestrijding van watergebonden exoten;
- **Ruimtelijk beleid:** Bijdrage aan integrale gebiedsontwikkeling waarin natuur, landbouw en recreatie in balans zijn.

Belangrijkste risico's

- Onvoldoende betrokkenheid van alle relevante stakeholders.
- Herbesmetting vanuit ongecontroleerde terreinen. Exoten verspreiden zich ook van buiten een afgebakende (beleids)grens.
- Onvoldoende financiering voor langdurige, structurele opvolging.

Beheersmaatregelen

- Formele samenwerkingsovereenkomsten met gebiedspartijen.
- Bewustwordingscampagnes en afspraken over (tuinafval)beheer en exotenverwijdering.
- Opname van monitoring en nazorg in het projectbudget en planning.

Onduidelijkheden om verder uit te zoeken

- Exacte omvang en verspreiding van te bestrijden exoten.
- Financieringsbronnen voor structurele bestrijding.

Governance, samenwerking en participatie

Een gezamenlijke aanpak is noodzakelijk omdat de verspreiding van exoten zich niet houdt aan bestuurlijke grenzen. Het Zuid-Hollands Landschap kan de coördinatie op zich nemen en vanuit haar praktijkervaring advies geven over de bestrijding. Hiernaast kan ZHL contact leggen met plaatselijke organisaties en vrijwilligers. De provincie Zuid-Holland fungeert als beleidsmatige en financiële partner en borgt aansluiting bij provinciale doelstellingen voor natuur, biodiversiteit en ruimtelijke kwaliteit.

De uitvoering vindt plaats in nauwe samenwerking met gebiedspartijen als gemeenten, waterschap Hollandse Delta, Rijkswaterstaat, natuur- en landbouworganisaties. De samenwerking richt zich op afstemming van beheermaatregelen, kennisdeling en communicatie richting bewoners, ondernemers en vrijwilligers, met als doel een gebiedsbrede en effectieve aanpak van invasieve soorten.

Planning en mijlpalen

- **2026:** Opstellen Plan van Aanpak;
- **2027 t/m 2032:** Start uitvoering bestrijding, communicatie en betrokkenheid bewoners;
- **2029-2030:** Tussentijdse evaluatie;
- **2033:** Eindevaluatie, monitoring en eventuele opschaling van maatregelen.

Het bestrijden van exoten kan variëren van 1 t/m 5 jaar voor volledige verwijdering tot vele jaren voor beheersing, afhankelijk van de soort, de methode en hoe consequent deze wordt toegepast. Volledige bestrijding vereist een lange termijn aanpak.

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Het bestrijden van invasieve soorten, vooral als ze al wijdverspreid zijn, is erg kostbaar. Het daadwerkelijke bedrag voor de bestrijding is onder meer afhankelijk van het aantal verschillende te bestrijden soorten, de mate van verspreiding, de aanwezigheid van een actuele nulsituatie, populatieomvang, bereikbaarheid, vergunningverlening, personele capaciteit en gekozen beheermethoden. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met meerjarig vervolgbeheer en monitoring. Een kostenraming is daarom in dit stadium niet te maken.

11. Ecohydrologisch onderzoek Kop van Goeree

Maatregelcategorie	Relevante maatregelen in het gebied voor de opgaven en toekomstperspectief, die ingrijpend en/of complex zijn en/of veel middelen vragen.
Gebied	Binnenduinrand, Westduinen, Westhoofdvallei, Volgerland en De Enden/Middelduinen
Opgave(n) in gebied	Natuur (Natura 2000, NNN), biodiversiteit landschap, biodiversiteit watersysteem, zoetwatertekort, toekomstbestendige landbouw
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Nader te bepalen, voorstel van natuurpartijen is provincie Zuid-Holland (regierol)) i.s.m. extern onderzoeksbureau
Beoogde partner(s)	Provincie Zuid-Holland, waterschap Hollandse Delta, natuurorganisaties, gemeente Goeree-Overflakkee, landbouworganisaties, grondeigenaren
Datum	14 november 2025
Versie	Concept 2

Samenvatting project

Het project beoogt een ecohydrologisch onderzoek uit te voeren in de binnenduinrand van de Kop van Goeree, inclusief de Westduinen, Westhoofdvallei, het Volgerland en de Enden/Middelduinen. Door klimaatverandering, grondwateronttrekking- en verlaging treedt verdroging op met negatieve gevolgen voor natuurkwaliteit. Dit onderzoek brengt de huidige hydrologische situatie in beeld, verkent kansen voor herstelmaatregelen en vormt een basis voor een uitvoerbaar maatregelenplan dat bijdraagt aan natuurherstel, duurzaam watergebruik en toekomstbestendig landgebruik.

Aanleiding voor het project

De binnenduinrand vormt een cruciale overgangszone tussen de duingebieden, inclusief de Westduinen en het achterliggende polderlandschap. Door factoren zoals klimaatverandering, wateronttrekking en peilverlaging in de polders treedt verdroging op, wat de natuurkwaliteit in de duingebieden op de Kop van Goeree en omliggende natuurgebieden aantast. Zonder ingrepen dreigt verdere achteruitgang van biodiversiteit, verlies van kwelstromen en afname van robuustheid van ecosystemen.

Het project speelt in op het advies van de Ecologische Autoriteit om inzicht te vergroten in het ecohydrologisch systeem en vormt een bouwsteen voor het principe *'bodem en water sturend'*. Hiermee wordt toegewerkt naar herstel van natuurlijke grondwaterstromen en een veerkrachtig, toekomstbestendig landschap.

Concrete output

Type project

Onderzoeksopdracht / verkenning maatregelen

Inhoud

- Analyseren van bestaande data, vaststellen welke data ontbreekt en op basis daarvan de onderzoeksopzet opstellen.
- Uitvoeren van ecohydrologisch onderzoek met veldmetingen, modelstudies en analyse van grond- en oppervlaktewaterstromen.
- Integratie van resultaten uit lopende programma's, zoals Zoet Water op de Kop van Goeree en het watergebiedsplan Goeree-West en benutting van kennis uit het FRESHEM-NL-onderzoek.
- In kaart brengen van de huidige hydrologische en ecologische condities en knelpunten.
- Verkennen van maatregelen ter verbetering van waterhuishouding en natuurkwaliteit.
- Verkennen van maatregelen nodig voor beoogde ecologische waarde.

Resultaat

Een integraal onderzoeksrapport inclusief gebiedsanalyse, knelpuntenkaart, maatregelenkader en uitvoeringsadvies.

Schaalniveau

Gebiedsniveau (binnenduinrand, Westduinen, Westhoofdvallei, Volgerland en De Enden/Middelduinen).

Bijdrage doelbereik

Het project draagt bij aan meerdere gebiedsopgaven:

- **Natuur (Natura 2000, NNN):** Inzicht in hydrologische knelpunten en herstelmogelijkheden versterkt natuurkwaliteit en ecosysteemherstel.
- **Biodiversiteit (landschap en watersysteem):** Beter begrip van grond- en oppervlaktewaterstromen bevordert behoud en herstel van soortenrijke duin- en kwelmilieus.
- **Zoet water en klimaatadaptatie:** Benutting van kwel en vasthouden van water vermindert verdroging en vergroot de robuustheid van het systeem.
- **Systeemherstel:** Vormt een bouwsteen voor het principe '*bodem en water sturend*' en draagt bij aan een veerkrachtig, toekomstbestendig landschap.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

- Beperkte betrokkenheid of draagvlak bij grondeigenaren.
- Onzekerheid over financiering na de onderzoeksfase.
- Integratie van resultaten uit lopende programma's is niet mogelijk vanwege andere looptijden.

Beheersmaatregelen

- Actieve communicatie en participatie van gebiedspartijen in het gehele proces vanaf de start.
- Vroegtijdige afstemming over vervolfinanciering en koppeling met lopende programma's.

Onduidelijkheden

- De omvang van het ecohydrologisch onderzoek wordt pas inzichtelijk na het analyseren van de bestaande data en het vaststellen welke data ontbreekt.
- Nauwkeurige kostenraming en planning volgt na offerte op basis van definitieve onderzoeksopzet.

Governance, samenwerking en participatie

De governance van het project wordt nog nader uitgewerkt. De voorkeur gaat uit naar regie door de provincie Zuid-Holland, gezien het gebiedsoverstijgende karakter van de opgave en de samenhang met provinciale doelen voor natuur, water en klimaat. De uitvoering vindt plaats in samenwerking met betrokken gebiedspartijen (waaronder waterschap, natuurorganisaties, gemeente en landbouwvertegenwoordigers) en een extern onderzoeksbureau. De samenwerking richt zich op kennisdeling, afstemming en gezamenlijke uitwerking van de onderzoeksopzet en resultaten.

Planning en mijlpalen

2026: Voorbereiding, afstemming met partners, opstellen onderzoeksopzet en offerte;
2027 - 2029: Uitvoering veldonderzoek, modellering en analyse;
2030: Oplevering onderzoeksrapport en maatregelenplan, presentatie aan gebiedspartijen.

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Kostenpost	Totaal
Onderzoeksbureau en veldwerk	€ 150.000
Coördinatie, bijeenkomsten en communicatie	€ 30.000
Onvoorzien en indexatie	€ 20.000
Structurele kosten	onbekend
Totaal	€ 200.000

Structurele kosten: Nog onbekend. Het kan zijn dat er langer moet worden gemonitord om meer inzichten te verkrijgen in het systeem. Daarnaast zijn het treffen van maatregelen in of buiten Natura 2000-gebieden geen onderdeel van dit projectvoorstel. De daaraan verbonden kosten voor realisatie, beheer en onderhoud dus ook niet.

12. Recreatieonderzoek

Maatregelcategorie	Projecten die beperkte aanvullende middelen vragen of met lichte hulp, bijvoorbeeld door het wegnemen van barrières in regelgeving, het uitvoeren van onderzoek etc., tot uitvoering kunnen komen;
Gebied	Duinen van Goeree, Kwade Hoek, Westduinen, Slikken van Flakkee, Hellegatsplaten
Opgave(n) in gebied	Ruimtelijk beleid, natuur (Natura 2000, NNN), recreatie in balans
Initiatief nemende partner (penvoerder)	Nader te bepalen (bijv. provincie Zuid-Holland, natuurorganisaties) i.s.m. extern onderzoeksbureau
Beoogde partner(s)	Provincie Zuid-Holland, gemeente Goeree-Overflakkee, natuurorganisaties, recreatieondernemers
Datum	14 november 2025
Versie	Concept 2

Samenvatting project

Dit recreatieonderzoek richt zich op het verkrijgen van inzicht in het gebruik van natuurgebieden op Goeree-Overflakkee door recreanten. Het onderzoekt bezoekersaantallen, verspreiding, motieven en belevingen, evenals de effecten op natuurwaarden. De resultaten vormen een basis voor maatregelen en beleid om natuur en recreatie beter in balans te brengen, de natuur te beschermen en de recreatiekwaliteit hoog te houden.

Aanleiding voor het project

De natuurgebieden van Goeree-Overflakkee vervullen een belangrijke recreatieve en maatschappelijke functie. De recreatiedruk is echter hoog, wat leidt tot spanningen tussen natuurdoelen en recreatief gebruik. Zonder gerichte kennis over bezoekersstromen, motieven en effecten blijft het moeilijk om effectief beleid te voeren en maatregelen te treffen.

Het project speelt in op de behoefte aan actuele, gebiedsgerichte data om keuzes te onderbouwen die zowel natuurdoelen als recreatieve beleving dienen. Daarmee draagt het bij aan een duurzaam evenwicht tussen toegankelijkheid, rust en ecologische kwaliteit in deze waardevolle natuurgebieden.

Concrete output

Type project

Onderzoeksoopdracht / beleidsverkenning

Inhoud

- Analyse van bestaande data, vaststellen welke data ontbreekt en vervolgens aanvullend onderzoek (verzamelen data) naar o.a.:
 - Bezoekersaantallen, profielen, verspreiding over het jaar en gebruikspatronen;
 - Onderzoek naar beleving en tevredenheid van recreanten;
- Analyse van draagkracht en effecten van recreatie op natuurwaarden;
- Verkenning van maatregelen voor bezoekersmanagement en spreiding.
- Verkennen van maatregelen nodig voor beoogde ecologische waarde.

Resultaat

Een onderzoeksrapport met gebiedsgerichte analyses, knelpunten en aanbevelingen voor beleid en maatregelen. De resultaten worden gedeeld met gebiedspartners en kunnen dienen als basis voor recreatie- en natuurbeheer.

Bijdrage doelbereik

- **Ruimtelijk beleid:** Levert kennis voor integrale afweging tussen natuur, recreatie en ruimtelijke inrichting.
- **Natuur (Natura 2000/NNN):** Helpt bij het beschermen van kwetsbare natuur tegen recreatiedruk.
- **Recreatie in balans:** Biedt concrete handvatten om gebruik en beleving duurzaam te sturen en de kwaliteit van de natuur te behouden.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

Belangrijkste risico's

- Het onderzoek vraagt enerzijds inzet van een partij die de ontbrekende data kan verzamelen en anderzijds van een wetenschappelijke organisatie als bijv. WUR, die de analyse kan uitvoeren naar de draagkracht van het gebied.
- Beperkte betrokkenheid van recreatieondernemers of bezoekers;
- Onzekerheid over financiering of uitvoering.

Beheersmaatregelen

- Contacten zoeken met deskundige partijen die de verschillende onderzoeksdelen kunnen uitvoeren en daarmee het overleg voeren wat mogelijk is.
- Uitvoering van de analyse naar bestaande data geeft eerst inzicht in de ontbrekende data en welke aanpak moet worden gevolgd om het onderzoek goed uit te kunnen laten voeren.
- Actieve communicatie met ondernemers en gebruikers.
- Vroegtijdige afstemming over financiering en rolverdeling.

Onduidelijkheden

- Verdere afbakening van onderzoeksgebied en aanpak volgt bij offertefase.
- Welke stakeholder over welke data beschikt.

Governance, samenwerking en participatie

De governance van het project wordt nog nader uitgewerkt. De voorkeur gaat uit naar regie door de provincie Zuid-Holland, gezien het gebiedsoverstijgende karakter van het onderzoek en de samenhang met provinciale doelen voor natuur, recreatie en ruimtelijke ontwikkeling. De uitvoering vindt plaats in samenwerking met natuurorganisaties, gemeenten, recreatieondernemers en externe onderzoeksbureaus. De samenwerking richt zich op kennisdeling, afstemming en gezamenlijke interpretatie van resultaten.

Vanuit het provinciale programma 'bestemming in balans' is al veel bekend over toerisme op de eilanden. Dit vormt een waardevolle koppeling met een toegespitst onderzoek naar recreatie in natuurgebieden.

Planning en mijlpalen

- 2026:** Voorbereiding, partners betrekken, analyse van beschikbare gegevens, onderzoeksopzet en offertefase;
- 2027:** Uitvoering van veldonderzoek en dataverzameling;
- 2028:** Analyse, rapportage en presentatie van resultaten aan gebiedspartners.

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Kostenpost	Totaal
Onderzoeksbureau en veldwerk	€ 115.000
Coördinatie, bijeenkomsten en communicatie	€ 20.000
Onvoorzien en indicatie	€ 15.000
Structurele kosten	Geen
Totaal	€ 150.000

Structurele kosten

Geen, betreft kennisontwikkeling en beleidsvoorbereiding. Het treffen van maatregelen in of buiten Natura 2000-gebieden zijn geen onderdeel van dit projectvoorstel. De daaraan verbonden kosten voor realisatie, beheer en onderhoud dus ook niet.

13. Biodiversiteitsmonitoring landelijk gebied

Maatregelcategorie	a. Relevante maatregelen in het gebied voor de opgaven en toekomstperspectief, die ingrijpend en/of complex zijn en/of veel middelen vragen.
Gebied	Goeree-Overflakkee
Opgave(n) in gebied	Natuur
Initiatief nemende partner (penvoerder)	BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta
Beoogde partner(s)	PZH, WBE, HWL, WSHD, Rietgors, gem. HW
Datum	07-11-2025
Versie	Concept 1

Samenvatting project

Opzet van een monitoringssystematiek (inclusief nulmeting en protocollen) voor biodiversiteit in het landelijk gebied, waaronder:

- Vogeltellingen (met extra focus voor akker- en weidevogels).
- Groenblauwe verbindingselementen.
- Macrofauna als maatgevende indicator voor waterkwaliteit.

Aanleiding voor het project

Om zicht te hebben en te houden op biodiversiteitsindicatoren en de uitwerking van beheer is een gedegen monitoringssystematiek noodzakelijk. De meetbaarheid van projecten richting doelbereik wordt o.a. door agrariërs als belangrijk risico ervaren. Met dit project geeft agrarisch collectief BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta invulling aan deze noodzaak. Cruciaal voor deze monitoringssystematiek is dat deze wordt afgestemd met de andere gebieden (Hoeksche Waard, Voorne Putten, Eiland van Dordrecht en IJsselmonde) waar het agrarisch collectief beheer organiseert. Hiernaast wordt deze systematiek nauwkeurig afgestemd met de koepelvereniging voor de uitvoering van agrarisch natuurbeheer; BoerenNatuur Nederland.

Concrete output

De output is een systematiek voor het monitoren van biodiversiteitsindicatoren in het landelijk gebied. De relevante indicatoren worden bepaald o.b.v. de doelen in het ZH-PLG. De systematiek bevat o.a.:

- Meetprotocol
- Rapportageprotocol
- Nulmeting

Bijdrage doelbereik

Dit project zorgt voor gestandaardiseerd inzicht in doelbereik gerelateerd aan agrarisch natuurbeheer.

Risico's: wat is nog onduidelijk?

Het voornaamste risico is de afstemming met andere gebieden en de landelijke koepelorganisatie. Een gedegen monitoringssystematiek vraagt om zorgvuldige afstemming, zodat resultaten uit verschillende gebieden onderling vergelijkbaar kunnen worden geanalyseerd. Meetbaar doelbereik wordt door de partners op het eiland en met name de agrariërs als essentieel ervaren.

Governance, samenwerking en participatie

Agrarisch collectief BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta stelt zich op als initiator en kartrekker voor dit project. Alle partners zijn betrokken bij de ontwikkeling van de systematiek en zijn gecommitteerd om gegevens aan te leveren voor zover die beschikbaar zijn. De voortgang van het project, het vaststellen van de systematiek en de uitvoering ervan wordt gecoördineerd in het kernteam ZH-PLG.

Planning en mijlpalen

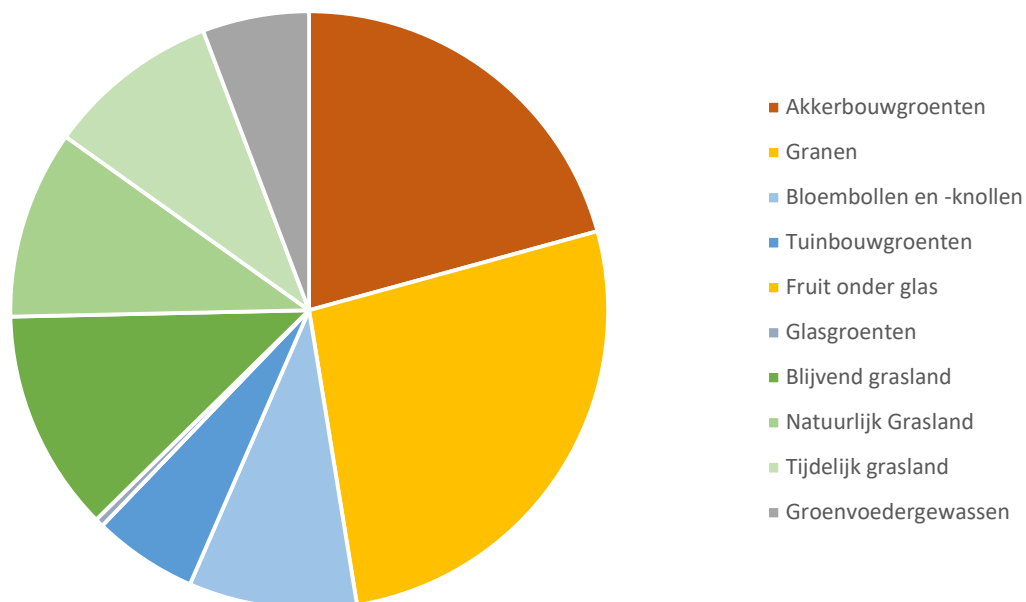
- **Jan '26:** Externe uitvraag ontwikkelen systematiek en monitoringsprotocol
- **Mrt - jul '26:** Uitvoering onderzoek inclusief afstemming in kernteam
- **Sep '26:** Systematiek en protocol gereed
- **Mei - sep '26** Ophalen gegevens voor nulmeting
- **Q1 '27:** Uitvoering eerste monitoring
- **Mrt '27:** Voortgangsrapportage 1

Kosten en begroting inclusief personele inzet

Toelichting	Kosten
Uitvoering onderzoek inclusief afstemming in kernteam	€ 60.000
Ophalen gegevens voor nulmeting	€ 30.000
Uitvoering eerste monitoring 2027	€ 45.000
Voortgangsrapportage 1	€ 5.000
Totaal	€ 140.000
Verwachte kosten jaarlijkse monitoring en bijwerking protocol	€ 40.000

Bijlage 3: Kengetallen Landbouw (grondgebruik)

Agrarisch grondgebruik Goeree-Overflakkee, hectares, 2023

Figuur 1. Agrarisch grondgebruik (ha) Goeree-Overflakkee in 2023. (Bron: CBS-Statline)

Tabel 1. Agrarisch grondgebruik (ha) GO, PZH, Nederland. (Bron: CBS-Statline)

	Goeree-Overflakkee				Zuid-Holland (PV)				Nederland			
	2015	2020	2023	2024	2015	2020	2023	2024	2015	2020	2023	2024
Akkerbouwgroenten	2411	2154	2188	2569	5184	5467	5450	6121	56172	63807	65306	70267
Granen	3321	2564	2815	2283	15742	11880	13164	10861	196817	173546	187514	155608
Bloembollen en -knollen	568	913	960	997	2884	3315	3361	3344	24842	26991	28111	27359
Tuinbouwgroenten	347	555	595	572	1914	2258	2297	2161	25339	25960	25252	26274
Fruit onder glas	0	0	0	0	9	11	6	7	64	98	136	109
Glasgroenten	31	50	49	52	2222	2326	2075	2191	4755	5584	5425	5455
Blijvend grasland	1461	1276	1268	1292	62622	52333	50965	51049	714337	694437	668470	670937
Natuurlijk Grasland	545	1144	1076	1161	3941	6867	7340	7345	51690	77974	89610	89459
Tijdelijk grasland	960	1103	988	956	6667	5517	5461	5404	241962	205127	199685	201742
Groenvoedergewassen	539	569	609	671	5466	5419	5062	5717	232420	206864	195256	203968